

Visoka škola strukovnih studija za
vaspitače „Mihailo Palov“
u Vrhu Srbije

Universitatea de Vest
„Aurel Vlaicu“ Arad
Romania

Univerzitet "Sv. Kliment Ohridski"
Pedagoški fakultet Bitola
Makedonija

Univerza v Ljubljani Pedagoška
fakulteta Ljubljana Slovenija

ДАРОВИТОСТ И КРЕАТИВНОСТ

РАЗВОЈНА ПЕРСПЕКТИВА КРЕАТИВНЕ ПЕРФОРМАНСЕ

ЛУБИЛАРНИ
20.
ОКРУГЛИ СТО
О ДАРОВИТИМА

20TH ROUND TABLE ON GIFTEDNESS

GIFTEDNESS AND CREATIVITY

DEVELOPMENTAL PERSPECTIVE OF CREATIVE PERFORMANCE

Вршац, 6. јун 2014.

Vrsac 6 Jun 2014

*Висока школа
струковних студија
за васпитаче
„Михаило Палов” у
Вршцу
Србија
Универзитет
“Св. Климент
Охридски”-
Педагошки
факултет
Битола
Македонија*

*Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta*

*Universitatea de Vest
„Aurel Vlaicu” Arad
Romania*

*Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta
Ljubljana
Slovenija*

ЈУБИЛАРНИ

20. ОКРУГЛИ СТО О ДАРОВИТИМА

ДАРОВИТОСТ И КРЕАТИВНОСТ – РАЗВОЈНА ПЕРСПЕКТИВА КРЕАТИВНЕ ПЕРФОРМАНСЕ

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА

СА МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА

Вршац, 06.06.2014.

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ
„МИХАИЛО ПАЛОВ” – ВРШАЦ

Библиотека: Зборник резимеа 20

Издавач:

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов” – Вршац

За издавача:

Доц. др Јелена Пртљага

Лектура:

Мр Ивана Ђорђевић

Доц. др Јелена Пртљага

Корице:

Станислав Сушецки

Зборник уредиле:

Проф. др Грозданка Гојковић

Снежана Пртљага, МА

Рецензенти: анонимни (домаћи и страни)

ISBN 978-86-7372-197-2

Штампа: Бирокуп, Бела Црква

Тираж: 100 примерака

Научни одбор скупа

Академик Јован Ђорђевић, Српска академија образовања, Београд, Србија
Академик Босилка Ђорђевић, Српска академија образовања, Београд, Србија
Academician Lizica Mihuț, Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad, Romania
Academician Victor Neumann, Universitatea de Vest, Timișoara, Romania
Академик Грозданка Гојков, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”,
Вршац, Србија
Professor dr.Gabriela Kelemen, Facultatea de Științe ale Educației și Asistență Socială
Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad, Romania
Doc. dr Mojca Juriševič, Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Slovenija
Проф. др Љупчо Кеверески, Педагошки факултет, Битола, Македонија
Проф. др Петар Стојаковић, Филозофски факултет, Бања Лука, БиХ
Dr Matjaž Duh, Pedagoška fakulteta, Maribor, Slovenija
Akademik Marjan Blažič, Fakulteta za poslovne in upravne vede, Novo mesto, Slovenija
Doc. dr sc. Ante Kolak, Filozofski fakultet, Zagreb, Hrvatska
Dr Svetlana Kurteš, University of Portsmouth, United Kingdom
Доц. др Јелена Пртљага, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац,
Србија
Проф. др Александар Стојановић, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило
Палов”, Вршац, Србија

Идејни одбор

Доц. др Александра Гојков Рајић
Др Мирча Маран
Мр Ивана Ђорђевић
Предраг Пртљага

Организациони одбор

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац, Србија

Доц. др Јелена Пртљага
Доц. др Тања Недимовић
Др Еуђен Чинч
Мр Ивана Ђорђевић
МА Снежана Пртљага
МА Даница Веселинов
МА Љиљана Келемен
Биљана Вујасин, дипл. педагог

Скуп подржава Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој, Нови Сад
Conferința a fost susținută de către Secretariatul Provincial pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
The conference is supported by the Provincial secretariat for science and technological development,
Novi Sad.

Znanstveno srećanje je podprl Pokrajinski sekretariat za znanost in tehnološki razvoj, Novi Sad
Научната средба е поддржана од Покраинскиот секретаријат за наука и технолошки развој

ПРОГРАМ РАДА / CONFERENCE PROGRAMME

ДАРОВИТОСТ И КРЕАТИВНОСТ – РАЗВОЈНА ПЕРСПЕКТИВА КРЕАТИВНЕ
ПЕРФОРМАНСЕ
GIFTEDNESS AND CREATIVITY – DEVELOPMENTAL PERSPECTIVE OF CREATIVE
PERFORMANCE

Време и место одржавања / Time and Venue

06.06.2014. године у Вршцу
9.30 – 10.00

Пријем учесника / Reception
Горанска бб – *Villa Breg*

10.00 – 10.15

Поздравна обраћања / Welcoming addresses

10.15 – 11.00

Уводни импулси / Introductory Impulses

Доц. др Влад Петре Главчану, Универзитет у Алборгу, Данска
Процена креативности: од мерења до интервенција

Vlad Glăveanu, Aalborg University, Denmark
Creativity assessment: from measurement to intervention

Доц. др Алина Роман, Универзитет „Аурел Влајку”, Арад, Румунија
Улога емоционалне интелигенције у развоју креативне перформансе ученика

Assist. Professor Alina Roman, PhD, „Aurel Vlaicu” University of Arad
The Role of Emotional Intelligence in Development of Creative Performance of Students

11.00 – 11.15

Пауза / Break

11.15 – 14.15

Дискусија / Discussion

14.15 – 14.30

Представљање публикације / Book promotion
20 година о даровитости / 20 Years on Giftedness

14.30

Ручак / Lunch

**Научни скуп финансијски подржава Покрајински секретаријат за науку и
технолошки развој – Нови Сад**

САДРЖАЈ/CONTENTS:

Грозданка Гојков, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац Учитељски факултет Универзитета у Београду – Наставно одељење у Вршцу <i>Уводне напомене / Introductory remarks</i>	9
---	---

Уводни импулси

Влад Петре Главчану, Универзитет у Алборгу, Одсек за комунологију и психологију, Данска <i>Процена креативности: од мерења до интервенција</i>	21
Алина Роман, Универзитет „Аурел Влајку”, Арад, Румунија <i>Улога емоционалне интелигенције у развоју креативне перформансе ученика</i>	24

Резимеи

Виолета Арнаудова, <i>Институт за психологија, Филозофски факултет, УКИМ, Скопје</i> <i>Самоефикасност кај надарените ученици од предметна настава</i>	33
Milica Andevski, Filozofski fakultet, Novi Sad Jasmina Arsenijević, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Kikinda Mira Vidaković, Fakultet za menadžment, Sremski Karlovci <i>Креативност у антиномијата (post)информатичког доба</i>	34
Радован Антонијевић Филозофски факултет Универзитета у Београду, Одељење за педагогију и андрагогију <i>Додатни рад са даровитим ученицима у области математике</i>	35
Snežana Babić-Kekez Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad <i>Metoda diskursa u funkciji razvoja stvaralaštva</i>	36
Blanka Bogunović, Fakultet muzičke umetnost, Univerzitet umetnosti u Beogradu <i>Креативност у музици: когнитивни процеси током компоновања</i>	37

Адријан Божин Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац Аурел А. Божин Учитељски факултет, Београд <i>Интелигенција и креативност</i>	39
Andrea Debeljuh Maja Ružić Univerzitet u Puli Katedra za obrazovne nauke Ranko Rajović Mensa Srbije <i>Kreativnost, darovitost i IKT – izazovi i rizici</i>	40
Босилка Ђорђевић, САО, Београд <i>Креативност, породица и предшколске институције – откривање и неговање креативности</i>	42
Јован Ђорђевић, САО, Београд <i>Креативност – подстицају и неговања</i>	43
Милош М. Ђорђевић, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац <i>Функција наставних средстава</i>	44
Ивана Ђорђевић Љилана Келемен Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац <i>Подстицање даровите деце за језик у предшколским установама кроз усмерене активности студената</i>	45
Ivan Ferbežer, Associate professor, Slovenia <i>Refleksije kreativnega »jaza«</i>	47
В.С. Глаголев, МГИМО-Университет (Москва, Россия) <i>Виртуално пројектовање «инкубаторов креативности»: утопија и фрагменти ефикасних педагошки</i>	48
Grozdanka Gojkov Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu – Nastavno odeljenje Vršac Željka Bojanić Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj – Novi Sad <i>Didaktičke instrukcije kao faktor podsticanja kreativnosti darovitih studenata</i>	49

Bisera Jevtić Jelena Maksimović Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu <i>Mogućnosti primene faktorske analize u istraživanjima kreativne darovitosti</i>	53
Mojca Jurišević, Pedagoška Fakulteta Univerze v Ljubljani <i>Med scilo in karibdo: ocenjevanje ustvarjalnosti pri učencih osnovne šole</i>	54
Sandra Kadum-Bošnjak, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za odgojne i obrazovne znanosti Tamara Brečević, Osnovna škola Vladimira Nazora, Pazin <i>Matematički daroviti učenici i kreativnost</i>	55
Нинослав Качарић Српска православна Епархија банатска, Вршац <i>Допринос верске наставе развоју креативности младих</i>	56
Gabriela Kelemen, PhD, Aurel Vlaicu University of Arad <i>Creativitatea si imaginatia, o perspectiva a dezvoltării performanelor creative</i>	57
Љупчо Кеверески, Педагошки факултет-Битола <i>Интеркорелација помеѓу креативноста, мотивација, интелигенцијата и школскиот успехот во студентската популација</i>	58
Mara Knežević Marija Sakač Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu <i>Socijalni i kulturni faktor uslov razvoja darovitih</i>	59
Ante Kolak, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju <i>Didaktičke strategije u funkciji razvoja kreativnosti darovitih učenika</i>	60
Марија Котевска Димовска, AD ELEM i MSU „G. R. Derzavin“ i BAS- Bitola Спиро Мавровски, AD ELEM REK Bitola <i>Лидерство кое промовира креативност во училиштата</i>	61
Ljiljana Krneta, Fakultet političkih nauka, Banja Luka, RS, BiH <i>Podsticanje kreativnosti učenika u školi modelom nenasilne komunikacije</i>	62
Zora Krnjaić, Institut za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu <i>Tipovi kreativnosti relevantni za obrazovanje</i>	63

Slavica Maksić Jelena Pavlović Institut za pedagoška istraživanja, Beograd <i>Uverenja nastavnika o mogućnostima za podsticanje kreativnosti u srednjoj školi</i>	64
Данило Ж. Марковић, Српска академија образовања, Београд <i>Основна парадигма односа према даровитим – припрема за истраживачко инвентивну делатност</i>	65
Snežana Mirkov Nataša Lalić-Vučetić Institut za pedagoška istraživanja, Beograd (Srbija) <i>Kako učenicima i nastavnicima opožaju podsticanje kritičkog mišljenja</i>	66
Tanja Nedimović, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac <i>Uloga vežbanja u superiornoj kreativnoj performansi darovite dece – tehnike kreativnog mišljenja</i>	67
Маринел Негру, Учитељски факултет, Београд <i>Креативност и иновација – премисе за постизање високих перформанси у раду са даровитом децом</i>	68
Наташа Николић, Филозофски факултет Универзитета у Београду <i>Улога проблемски оријентисане наставе у раду са даровитим ученицима</i>	69
Радмила Николић, Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Ужицу <i>Улога и могућност породице у васпитању креативности деце</i>	70
Lavinia Nițulescu Alina Vișan “Eftmie Murgu” University of Resita <i>Metode de dezvoltare a creativității în învățământul primar</i>	72
Polonca Pangrčič, OŠ Cerkevjak – Vitomarci, Cerkevjak, Slovenija <i>Dvojno izjemni otroci in kreativnost v procesu poučevanja</i>	72
Viorika Paser Biljana Vujašin Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac <i>Дидактичка средства у функцији подстицања креативности на предшколском узрасту</i>	73

Александар Петровић, Универзитет у Приштини, Филозофски факултет у Косовској Митровици <i>Даровитост и креативност на примеру естетике образовања и васпитања /антика и педагошке потребе развијања способности и снага за интелектуалну самосталност појединца/</i>	74
Ружица Петровић, Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Јагодина Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац <i>Могућност генетске прокреације даровитости – етички аспект</i>	76
Karmen Pižorn, Assistant Professor of English Language Teaching Methodology Faculty of Education University of Ljubljana <i>Učinki drugoga/tujega jezika na kreativnost / The effects of second/foreign language learning on creativity</i>	77
Prodan Gianina Cătălina, „Eftimie Murgu” University of Reșița, România, <i>Dezvoltarea creativității la elevii supradotați. Importanța centrală a filozofilor profesorilor</i>	78
Jelena Portner Pavićević, I OŠ Varaždin, Varaždin, Hrvatska Dragan Janjušić, Valerija Večei-Funda, Visoka škola струковних студија за menadžment i poslovne komunikacije, Sremski Karlovci, Srbija <i>Kreativnost – između mitova i istine</i>	79
Jelena Prtljaga Aleksandra Gojkov Rajić Učiteljski fakultet, Beograd Visoka škola струковних студија за васпитаће „Mihailo Palov”, Vršac <i>Književni tekst kao polazište za razvijanje kreativnosti u oblasti učenja stranog jezika</i>	80
Predrag Prtljaga, Visoka škola струковних студија за васпитаће „Mihailo Palov”, Vršac <i>Upotreba računara i interneta kao podsticaj razvoja kreativnosti dece predškolskog uzrasta</i>	81
Вера Ж. Радовић, Универзитет у Београду, Учитељски факултет <i>Реторичке фигуре у настави – игре речи, игре мисли</i>	82
Драган Ристевски, СОУ Гимназија „Јосип Броз Тито“ - Битола <i>Развојна креативноста на учениците во соу гимназија „Јосип Броз Тито“ Битола</i>	83

Радица Ристић, Ниш <i>Хиперсензитивност код надарене и ненадарене деце</i>	84
М.В. Силантјева, МГИМО-Универзитет (Москва, Россия) <i>Талант как способ коммуникации</i>	85
Dragica Stanojlović, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, „Mihailo Palov”, Vršac <i>Neurobiološki aspekti kreativnosti</i>	86
Александар Стојановић Учитељски факултет Универзитета у Београду Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац <i>Хеуристичке дидактичке стратегије у функцији развоја креативности будућих учитеља и васпитача</i>	88
Љубивоје Стојановић, Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац <i>Даровити као креатори културе надметања</i>	89
Tomislav Suhecki, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac <i>Kreativni proizvod darovitih i društveni kontekst</i>	91
Митко Тошев, СОУ Јане Сандански-Струмица-Македонија <i>Карактеристики на креативен процес на настанување на ликовно уметничкото дело</i>	92
Даница Веселинов Снежана Пртљага Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац Александар Игњатовић, Учитељски факултет, Ужице <i>Пројект метода као чинилац подстицања креативности код даровите деце предшколског и млађег школског узраста</i>	93
Жанета Здравковска, ОУ „Елпида Караманди“ – Битола, Р. Македонија <i>Креативните техники во функција на развивање креативна атмосфера во основното училиште</i>	95
Брандуша Жујка Илеана Магда Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац <i>Савремена проза на румунском језику у функцији развоја креативности деце предшколског узраста</i>	96

Nataša Sturza Milić, Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo
Palov“ Vršac

Motorička igra kao pokretač kreativnog ponašanja dece 97

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

У овом зборнику нашло се 53 резимеа, које је потписало 70 аутора. Са намером да се да кратак осврт на садржаје резимеа, на идеје о којима ће се на 20. округлом столу о даровитима дискутовати, нагласиће се неколико виђења тематике, или теза, о којима ће се на овом скупу расправљати. Избор је личан и нема принцип систематисања, односно, могло би се рећи да су се мисли, утисци из резимеа сами наметали и тако себи обезбеђивали место и редослед, те ће се у тезама кратко представити.

Креативност у антиномијама (пост)информатичког доба у којој даровити данас припадају такозваној Гугл-генерацији, за коју се поред овог популарног израза у научној литератури као синоними користе и синтагме Нет генерација, Сору-
-Paste генерација, Миленијумска генерација, Генерација дигитално рођених и сл. обележава генерацију младих рођених крајем 20. века, у време неслућеног раста интернет сервиса и услуга и њиховог огромног утицаја на брзину и ток како друштвених, образовних, тако и личних, индивидуалних промена (Фридман, према: Андевска и Видаковић). А, сналажење у свету брзих промена, неодређености, несигурности подразумева, како се у размишљањима више аутора констатује, креативне приступе животним проблемима. Зато се креативности данас све више пажње поклања, а у проучавању даровитости и креативности пажња истраживача окреће се све више од питања испољавања даровитости ка могућности вежбања и изграђивања талената и креативности, спецификовања карактеристика даровитости и услова за њихов развој. Све више се истражује улога културних разлика и потреба за њиховим уважавањем у третману талентованих са циљем да се сачува и подржи креативност као суштинско обележје људског бића. Из овога су настале и нове теорије као оквири за разумевање феномена даровитости и креативности. Разматрају се могућности коришћења теорије експертизе, теорије стицања и теорије интервенције у тумачењу улоге учења код развоја високих способности и креативности, које у себи садрже пружање одговарајуће подршке и вођења у току развоја, са уверењем да се изузетно постигнуће остварује као резултат интензивног и упорног тренинга, искуства и праксе под оптималним срединским условима. У оквиру поменутог, као значајан део даровитости, посматра се креативност на коју се гледа као на спој креативних способности и креативне мотивације.

Тако акад. проф. др Ј. Ђорђевић наводи да се „креативност младих данас истражује из угла побољшања укупног рада у школи, дакле укључивањем свих актера образовања, чиме се очекује да ће се омогућити веће ангажовање оних ученика који покажу своја интересовања, оних који истрају у раду на датом предмету и оних који успеју да стигну до стварања креативних перформанси. Ово води ка истраживању модела којима се уважавају интересовања ученика и њихових когнитивних стилова и преферираних стилова учења (изражавања, примања информација) у школском раду, а интелигенција се разматра као

експертиза. Стернберг (енгл. Robert Jeffrey Sternberg), дефинише интелигенцију као облик развијајуће експертизе која се односи на постигнуће, уз образложење да мерење интелигенције увек укључује мерење постигнућа. *Успешна интелигенција* обухвата усклађене аналитичке, креативне и практичне способности које заједно омогућавају да се постигне успех у животу, односно успешно решавају стварни животни проблеми. Уобичајени поглед на интелигенцију као једну способност, било да се ради о општем „*g*” фактору или количнику интелигенције, више не задовољава истраживаче, јер по оцени многих — не даје праву слику ствари. Појам *успешна интелигенција* боље описује људске способности. Тако истраживања наглашавају да уважавање *структуре способности* ученика у настави, њихових аналитичких, креативних и практичних способности, увећава постигнућа. Према Стернберговим испитивањима, већина ученика може да оствари веће постигнуће уколико се поучавају према теорији успешне интелигенције. А најновија разматрања доприноса генетских фактора развоју високих когнитивних способности обухватају *испитивање улоге ДНК* и потврђују велики значај генетских утицаја. Развијајући врло сложену процедуру за откривање малих доприноса појединих гена, истраживачи налазе да је одређени ген (ИГТФ2Р) значајно присутнији у групи са високим „*g*” фактором него у контролној групи, дакле, истраживања указују да разлике у генима људи утичу на то којом брзином ће они учити, што већ привлачи пажњу дидактике у поступцима планирања и организовања процеса учења у настави”.

Истраживачи се почетком трећег миленијума усмеравају на развој талената путем решавања проблема и интеграцију вишеструке интелигенције у наставни рад; повећање креативности путем програма визуелне перцепције; мењање дечјег мишљења уз употребу динамичког процењивања у настави. Посебну пажњу привлаче налази истраживања у области мишљења и интелектуалних потенцијала; креативности у различитим областима... Упркос запретене, а уз то и вишезначне нарави саме креативности (или управо због ње), читаве индустрије настале су из потере за креативним идејама и развојем *креативних техника*. Овај тајанствени феномен, иако непорециво важан и непрестано видљив, чини се да још увек стоји изнад дохвата научних истраживања, те подстиче интересовања за бројна отворена питања у овој области.

Креативност је *комплексан феномен*, сложена способност личности састављена од бројних чинилаца који подстичу и подржавају стваралаштво, као што су оригиналност, флексибилност и флуентност, као и друге категорије, међу којима се издвајају интелектуални фактори (мишљење, машта, памћење и др.), фактори способности и неинтелектуални фактори (мотивација, толерантност, својства карактера, аспирација и сл.). Улога поменутих фактора је да подстичу, подржавају и усмеравају стваралаштво. Тако А. Роман у резимеу наводи налазе познатог психолога Торанса (Р. Торансе), којима се указује на поступке којима се може стварити клима за подстицање и развој стваралаштва, за класификовање креативности. А, у оквиру ових идеја указује се на пожељне особине наставника и васпитача за подстицање, развијање и неговање креативности: успешно стварање и реализовање програма и модела поучавања, организовање одређених активности и делатности, примену инструмената, техника, упитника и тестова, коришћење наставних средстава и материјала (традиционалних и савремених), изазивање и

подстицање радозналости, примену адекватних вежбања, проблема, проблемских и алтернативних задатака, ангажовање облика „продуктивних мисаоних поступака и активности”. На истом интелектуалном нивоу појединаца може се говорити о различитим облицима, нивоима и квалитетима креативности, имајући у виду оне који су посебно, изразито креативни до оних који су веома мало креативни.

Однос између интелигенције и креативности је један од најстаријих и још увек актуелних проблема психологије даровитости. У резимеу се дотичу, а у дискусији се очекује критичко разматрање питања одређења, и најважнија теоријска схватања о интелигенцији и креативности (Божин, А и А. Божин). Затим се наговештавају критички прикази најзначајнијих 'класичних' емпиријских истраживања односа између интелигенције и креативности која се обично сврставају у две групе: истраживања у којима је утврђена слаба или ниска позитивна корелација између интелигенције и креативности (обично $r = 0,10 - 0,30$); и истраживања у којима није пронађена значајна веза између те две појаве. Налази новијих истраживања, која се у наставку рада приказују, најчешће иду у прилог било првој или другој групи класичних истраживања, а закључак овога резимеа иде у правцу прихватања ставова по којима је интелигенција нужан, али не и довољан услов креативности; као и да је висока интелигенција такав услов за врхунска креативна постигнућа и да је однос интелигенција – креативност веома важан за идентификацију даровитих.

Један од углова посматрања питања везаних за креативност је дидактички аспект, а односи се на дидактичке инструкције као фактор подстицања креативности даровитих, у овом случају студената. У истраживању које се кратко скицира у резимеу наводи се да се пошло од схватања по којима је когнитивни стил у тесној вези са способностима које стоје у основи сазнавања реалности, као и схватања персоналиста да је IQ на релацији потенцијала и ефикасности, те се функционални систем општих способности (потенцијал) не мора манифестовати у свакој ситуацији. Дакле, интелектуални потенцијал пролази кроз филтер личности и одређени медијациони инвентар, не подлеже модификацијама које га на површину понашања избацују увек примерено захтевима стимулус-ситуације, што се даље доводи у везу са налазима неких истраживања о постојању типова когнитивног стила који су по разнородности свога појмовног обликовања мање или више зависни од интелигенције. Дидактичке импликације оваквог становишта посматрају се из угла питања: да ли интелектуалну енергију модификује сложенија или једноставнија, глобалнија или артулисанија скупина дидактичких метода и инструкција, што може да има пресудан утицај на ефикасност интелектуалне енергије, јер систем когнитивних конструката одлучује о прецизности пласмана у одређеној проблемској ситуацији? Овим се проверава „хипотеза прага”, која се односи на претпоставку да уколико се задовољи одређен ниво способности, онда сложај црта и мотивација постаје пресудан за формирање комбинације димензија когнитивног стила који даје јачу креативну продукцију. Ово је прихваћено и као објашњење разлике у стваралачкој продукцији креативаца који немају изразито натпросечну интелигенцију и обратно, а уклапа се и у општеприхваћено виђење разлика између потенцијала и ефикасности.

Слична питања посматрана су из угла интеркорелације између креативности, мотивације, интелигенције и успеха у студентској популацији (Кеверески, Љ.).

Налази истраживања иду у прилог закључку да успех представља изузетно сложену интеракцију личних мултидимензионалних и некогнитивних фактора који одређују ниво и квалитет у различитим областима академских постигнућа.

У резимеу А. Колака посматрају се дидактичке стратегије из угла функције развоја креативности даровитих ученика и то тако што се наглашава да „креативност у одгојно-образовном процесу заузима пиједесталан положај, али без обзира што јој се придаје хијерархијски висока вредност, често се срећемо с доказима да настава и школа спутавају а не развијају креативност ученика”. Аутор износи мишљење да многобројне дидактичке критике упућују да наставни процес није онај у којем креативност заузима водеће место, као и да, када су у питању даровити ученици, има много доказа како исти нису били препознати у крутим школским системима. Анализирајући креативност с дидактичког аспекта, аутор у раду разликује креативност која се односи на наставни процес, на наставну околину, на урадак (продукт), те креативност која је усмерена на ученика и учитеља као субјекте одгојно-образовног процеса. Као кључне тачке у дидактичким стратегијама издвајају се дидактичка култура школе, емоционалне реакције ученика, те наставне методе и поступци у раду с даровитим ученицима.

Промовисање креативности у школама је изазов савременог образовања. Креативност као процес стварања нових и корисних оригиналних креација, инспиративна је и тешко одржива активност која захтева побољшане услуге и програме у образовним институцијама које фокусирају креативно лидерство. У истраживању Марије Котевске Спировске и Спире Мавровског афирмише се значај трансформационог лидерства, који реагује на изазов креативног лидерства. Циљ ове студије је да се испита однос трансформационог лидерства који подстиче оригиналност и креативност са емоционалном компетенцијом и креативности лидера. Резултати показују да је трансформационо руководство значајно корелирало са нивоом развоја емоционалне компетенције и креативности лидера, као и на потребу спровођења обуке и развоја за побољшањем креативности и емоционалне компетенције лидерских тимова у школама, као предуслов за праксу руководства да стимулише креативност. А, подстицањем креативности баве се у 21. веку бројна истраживања, која за основу имају мноштво теоријских приступа, и обилују валидацијама когнитивног аспекта развоја даровитих. Дискурс савремених истраживања даровитости се креће у правцу објашњавања способности, црта личности, мотивације, утицаја амбијенталних услова и посебно утицаја различитих култура, а посебно значајним сматра се аспект културолошких утицаја на личност даровитих појединаца (Љ. Крнета). Ауторку овога рада интересују различити модалитети комуникације у настави даровитих и осталих ученика ННК, а посматрала је и утицаје различитих модалитета комуникације у непосредном образовном процесу, посебно модел ненасилне комуникације.

Једно од питања су типови креативности релевантни за образовање. З. Крњић разматра развојно виђење креативности и указује на потребу за издвајањем различитих типова креативности, односно, врста креативног изражавања и различитих нивоа креативности у животу појединца. Поред врхунске креативности, препозната је и призната креативност у свакодневном животу. У овом раду бави се двама врстама креативности из Модела 4 типа креативности које су посебно релевантне за образовање: креативношћу која је инхерентна процесу

учења ('мини креативност') и креативношћу која се односи на професионалну делатност и достигнути ниво експертизе ('креативност у професији'). Категорија мини креативности односи се према њеном схватању на „креативне процесе укључене у конструкцију знања и разумевања. Категорија која се односи на освојени ниво експертизе у некој области представља одговарајућу категорију креативности за појединце који су ствараоци по професији али не достижу (нужно) врхунски ниво или статус еминентности” (ибидем). А, како на могућност подстицања креативности гледају наставници говори истраживање С. Максић и Ј. Павловић „...Наставници су били уверени да је креативност сложен феномен који се различито тумачи. Подељена су мишљења око тога да ли су креативна само нека или сва деца. Преовладало је уверење да школа не подстиче креативност ученика, а могла би много. Међу факторима који подржавају креативност издвојено је ангажовање наставника, специфичности наставних предмета, примена одређених наставних метода и имиџ школе. Међу факторима који ометају креативност наведени су наставни план и програм, селекција ученика, одлике генерације младих и друштвене вредности. У закључку су разматране импликације резултата испитивања за унапређење школске праксе”.

А, као основну парадигму односа према даровитима акад. Д. Марковић види у припреми за истраживачко инвентивну делатност, сматрајући да: „У савременом друштву наука постаје основни развојни ресурс. То је праћено интелектуализацијом човекове радне (па и производне) делатности. У овом склопу настају промене у садржају и карактеру човекове радне делатности што условљава и захтева и промене у образовању, па у том контексту посебно у образовању даровитих и њиховој припреми за радно ангажовање. С обзиром на остварене и очекиване промене у садржају радне делатности, у условима кад наука постаје основни фактор развоја, образовање (посебно даровитих, због њихових личних својстава и особина) мора бити усмерено на оспособљавање за истраживачко-иновативну активност у разним областима радног ангажовања”. По њему, остварење ове потребе у образовању даровитих захтева најмање две претпоставке, међусобно повезане и условљене: промене у систему образовања и праћење тих промена одговарајућом политиком његовог финансирања, и промену положаја даровитих по дипломирању у друштвеним односима. А, из истраживања С. Мирков и Н. Лалић Вучетић сазнајемо да наставници и ученици једнако гледају на значај следећих фактора подстицања креативности: отвореност наставника за критику и слободу мишљења; постављање питања и изражавање мишљења; продукцију и разраду идеја; формулисање, анализирање и решавање проблема; извођење закључака и аргументовање става. Налази указују и на потребе и могућности усавршавања наставе усмерене на подстицање критичког мишљења као аспекта стваралаштва. А, аргументацију потреба да се у високошколској настави на учитељским факултетима и високим школама за образовање васпитача, током припремања учитеља и васпитача за свој будући позив, примењују хеуристичке дидактичке стратегије, које засноване на еманципаторној дидактици доприносе развоју метакогнитивних способности, дивергентног и критичког мишљења, креативности, истраживачког стила размишљања, рефлексивних компетенција студената и других особина значајних за ове професије образлаже А. Стојановић. О истом, али из других аспеката, говоре резимеи методичара и истраживача у области страних и матерњих језика, као и о природи стваралаштва и

начинима подстицања у породичној средини (акад. Б. Ђорђевић и акад. Р. Николић).

У садржају резимеа који су пред нама налазе се и идеје присталица генетских теорија креативности, које креативност дефинишу као врсту даровитости (Стенберг, према Алтарас 2000), те се на скупу очекују дискусије савремених неуробиолошких открића можданих активности које се одвијају током креативних процеса (Д. Станојловић). А, иза овога ту је и филозофско промишљање етичке оправданости генетског унапређења човека као једног од значајних питања биоетике. Оно се проматра из угла потребе и права човека на побољшање властите природе које излази из домена традиционалних метода развоја даровитости и ситуира се у једно ново биотехнолошко подручје генетског инжењеринга (Р. Петровић).

Идеје у резимеима за 20. округли сто обећавају да ће се разматрањем наведених питања доћи до идеја за нове хипотезе и истраживачке нацрте, као и да ће се доћи до идеја за нове приступе у подстицању креативности код даровитих, те да ће се на тај начин дати допринос сагледавању развојне перспективе креативне перформансе.

Вршац, 14. мај 2014. год.

Грозданка Гојков

INTRODUCTORY REMARKS

The Book of Abstracts consists of 53 abstracts, signed by 70 authors. With the intention to try and make a quick look at the contents of the abstracts, as ideas to be discussed at the conference, several views on the subject matter will be emphasized. The choice is personal and not systematic; in other words, it could be said that the impressions abstracts made on the author of this text imposed themselves and arranged the place and order they appear in the introductory remarks as theses briefly representing them.

Creativity in autonomies of (post)informatics age in which the gifted today belong to the so called Google-generation and apart from this popular expression also referred to in scientific literature as Net Generation, Copy-Paste generation, Millennium generation, Generation of Digitally born, etc, has marked the generation of young people born in the end of the 20th century, in the time of inconceivable growth of the Internet service and its huge influence on the speed and course of not only social and educational, but also personal, individual changes (Freedman, as cited by Andevska and Vidakovic). At the same time, finding one's way in the world of fast changes, indeterminacy and uncertainty implies, as it is stated by a number of authors, creative approaches to life problems. As a consequence, more attention has nowadays been paid to creativity, while research on giftedness and creativity focuses on issues on the lack of giftedness manifestation, possibilities of training and building talents and creativity, specifying characteristics of giftedness and conditions for their development. The role of cultural differences has been increasingly more studied, as well as the need for the respect of cultural differences in the treatment of the talented in order to preserve and support creativity as an essential feature of a human being. Consequently, new theories have appeared as frameworks for understanding the phenomena of giftedness and creativity. Possibilities are considered to use theory of expertise, theory of acquisition and theory of intervention in understanding the role of learning in development of high abilities and creativity, involving appropriate support and guidance in development, believing that exceptional achievement is reached as a result of intensive and persistent training, experience and practice under optimal environmental conditions. So creativity is considered to be significant part of giftedness and it is seen as a compound of creative abilities and creative motivation.

Along these lines, the academician, Prof. Dr J. Djordjevic states that creativity of young people is nowadays studied from the angle of improvement of school work, i.e. involving all the actors in education, expecting that this will open up possibilities for greater engagement of those students who have shown their interests, who are persisting in their work on a given subject matter and who manage to achieve creative performances. This leads to research on models which respect interests of students and their cognitive styles and preferred learning styles (expression, information acquisition) in school work, while intelligence is seen as *expertise*. Sternberg defines intelligence as a form of developing expertise referring to achievement, with an explanation that measuring of intelligence always involves measuring of achievement. *Successful intelligence* includes balanced analytical, creative and practical abilities which together enable an individual to reach success in life, i.e. to successfully solve real life problems. Common views on intelligence as a single ability, regardless of whether it is seen as a general, i.e. *g* factor or quotient of intelligence, are no longer satisfactory for researches, since, according to many of them – it does not offer a real picture. The notion of *successful intelligence*

explains human abilities better. Therefore studies emphasize that respect for *ability structure* of students in teaching, of their analytical, creative and practical abilities increases achievement. According to Sternberg's research, majority of students can reach higher achievements if they are taught according to the theory of successful intelligence. At the same time, the most recent considerations of the contribution of genetic factors to development of high cognitive ability involve *research on DNA role* and confirm great importance of genetic influences. Developing a complex procedure for revealing small contributions of certain genes, researchers have found that a particular gene (IGTF2P) is significantly more present in the group with high "g" factor than in the control group. In other words, research points to the fact that the differences in human genes influence the pace of their learning; such a finding has already found its place in didactics and in actions of planning and organizing of the process of learning in teaching.

At the beginning of the third millennium the researchers are focusing on the development of talents through solving problems and the integration of artificial intelligence in teaching, the increase of creativity through visual perception, the change of children's opinion through the use of dynamic judging in class. Special attention attracts research in the field of thinking and intellectual potential, creativity in various areas etc.

In spite of ambiguous and complex nature of creativity itself (or because of it), whole industries have emerged from the need for creative ideas and the development of creative *techniques*. This mysterious phenomenon, even though fundamentally important and continuously present is still beyond the reach of scientific research, and so it kindles the interests for the plethora of open questions in this area.

Creativity is a *complex phenomenon*, complex ability of a person consisting of a number of factors encouraging and supporting creativity, such as originality, flexibility and fluency, as well as other categories, among them the intellectual factors (thinking, imagination, memory, etc.), factors of ability and non-intellectual factors (motivation, tolerance, character properties, aspirations, etc.). The role of the above factors is to encourage, support and guide creativity. As a consequence, A. Roman in her abstract quotes the findings of a well-known psychologist P. Torrance who suggested that it is possible to create the climate and conditions for the promotion and development of creativity in the classroom (and school), pointing out the procedures for classifying creativity and creating a platform for numerous research and studies in the current and neglected areas. Attention has also been paid to desirable characteristics of teachers and educators for promoting, developing and fostering creativity: the successful creation and implementation of programs and models of teaching, organizing specific activities and operations, application of tools, techniques, questionnaires and tests, use of teaching materials (traditional and modern), inciting of curiosity, the application of adequate exercises, problems, problem-solving and alternative tasks, engaging form of "productive thought processes and activities. At the same intellectual level of individuals it can be talked about a variety of forms, levels and quality of creativity, keeping in mind that they are special, highly creative, as compared to those who have very little creativity.

The relation between intelligence and creativity is one of the oldest and still current problems of the psychology of giftedness. An abstract deals with critical consideration of the issue of determination and most important theoretical standpoint on intelligence and creativity (Bozin, A. and Bozin, A) and it is expected to have a discussion on these

issues during the conference. The authors also critically outline the most relevant “classical” empirical research of the relationship between intelligence and creativity usually classified in two groups: 1) investigations in which consistently weak or low positive correlations between intelligence and creativity were found (usually $r = 0,10 - 0,30$); and 2) investigations in which no significant relationship between intelligence and creativity were found. On the whole, the results of some recent studies thereafter presented typically support either the first or the second group of classical researches. In the final section, among other things, the following three are underscored: that despite many dilemmas, practically all researchers would agree with the statement that intelligence is a necessary but insufficient condition of creativity; that high intelligence is such a condition for first-class creative achievements; that the intelligence – creativity relationship is very important for the identification of the gifted.

One of the possible ways to consider the issues related to creativity is didactical aspect, referring to didactic instructions as a factor of encouragement of creativity of the gifted, in this case students. The research sketched in an abstract started from the standpoint that cognitive style is closely connected with abilities permeating learning about reality, as well as the viewpoints expressed by supporters of personalism according to which IQ is on the relation between potentials and efficacy, so that the functional system of general abilities (potential) does not have to be manifested in every situation. In other words, intellectual potential goes through the filter of personality and particular mediation inventory, subjected to modifications leading it to the surface of behaviour not always in accordance to the demands of stimulus-situation; this can be brought in connection with the findings of certain studies implying the existence of cognitive style types which are more or less dependent on intelligence due to diversity of their notional shaping.

Didactic implication of such a statement could be found in the following question: is intellectual energy modified by more or less complex, more or less global or more or less articulated set of didactic methods and instructions, which can have a decisive influence on the efficacy of intellectual energy, having in mind that the system of cognitive constructs decides on the precision of placement in particular problem situation.

On the other hand, the findings rejecting the possibility of acceptance of creativity as one-dimensional variable and their argumentation relaying on the facts that significant elements of category of creativity are to be found in intelligence and cognitive style permeate the intentions to examine the contribution of cognitive style to creativity of gifted students, as well as to verify the influence didactic strategies and instructions have on encouragement of creative reactions of gifted students. In other words, this is to verify the “threshold hypothesis” relying on the assumption that if certain level of abilities is addressed, the complex of features and motivation become decisive for the formation of combination of dimensions of a cognitive style which manifests more powerful creative production. This is also accepted as an explanation of differences appearing in creative production of creative individuals who do not have above average intelligence and vice versa, and it also fits in generally accepted view on the differences between potentials and efficacy.

Similar questions are considered from the angle of inter-correlation between creativity, motivation, intelligence and success in student population (Kevereski, Lj.) Research results are in favour of a conclusion that success is a complex interaction between

personal multidimensional and non-cognitive factors which determine the level and quality in different fields of academic achievement.

In the abstract of A. Kolak didactical strategies are considered from the angle of function of development of creativity of gifted students emphasizing that “creativity occupies a prominent position in the educational process. Despite its hierarchically high value, there is evidence that teaching and school hinder rather than develop students' creativity.” The author expresses an opinion that didactic criticism suggests that the teaching process is not the one in which creativity plays a leading role. When it comes to gifted students, evidence shows that they are not being recognized as such in rigid school systems. Analyzing creativity from the didactic aspect, the author differentiates between creativity relating to the teaching process, teaching environment, and product, and creativity focusing on students and teachers as the subjects of the educational process. As key points in the didactic strategies, the paper singles out didactic school culture, students' emotional responses and teaching methods and procedures in the work with gifted students.

Promoting creativity in schools is a challenge of modern education. Creativity, as a process of making new and original works, is very inspirational but hardly feasible activity which needs better service and programs in the educational institutions. The basic condition that will enable focused learning of innovation and creativity in schools is creative leadership. The research of Marija Kotevska Spirevska and Spira Mavrovski affirms the importance of the transformational leadership which is a response to the challenge of creative leadership. The aim of the study is to examine the relationship between transformational leadership encouraging originality and creativity with emotional competency and creativity of a leader. Results show that the transformational leadership significantly correlates with the level of development of the emotional competencies and creativity of the leaders. Implications of the findings claim the need for implementation of programs for the creativity and emotional competency development of the leaders, as a prerequisite for the practice of leadership that stimulates creativity. Numerous

In the 21st century giftedness research there are plenty of theoretical approaches, various validations of the cognitive aspects of development gifted. But the discourse of contemporary giftedness research is moving towards explanation of ability, personality traits, motivation, influence of environmental conditions and in particular the influence of different cultures. The aspect of cultural influence on the personality of gifted individuals is particularly important (Lj. Krneta). The author is interested in the different modes of communication in teaching of the gifted and other students according to non-violent communication model. She observed the influences of various modalities of communication implemented in immediate educational process.

One of the issues refers to the types of creativity relevant for education. Z. Krnjajic considers that from the developmental point of view it is necessary to distinguish different types of creativity and creative expression and different levels of creativity in personal life span. Besides Big-c (eminent) creativity, creativity in everyday life situations „little c“ creativity is recognized as well. In this paper, two types of creativity particularly relevant to education from The 4 C Model of Creativity are discussed: creativity inherent in the learning process, „mini-c“ creativity and creativity that refers to

professional level of expertise, „pro-c“ creativity. „Mini-c“ creativity category refers to creative processes involved in personal knowledge construction and understanding. The category referring to an achieved level of expertise in some domain represents creativity category pertaining to persons creators by profession who do not necessarily reach the ultimate status of eminence. A research undertaken by S. Maksic and J. Pavlovic deals with the attitudes of teachers towards encouragement of creativity: “Teachers held the belief that creativity represents a complex phenomenon which can be interpreted from multiple perspectives. Teachers’ beliefs varied regarding the question whether all children are creative or not. From the teachers’ point of view, schools do not support creativity of student to the full extent. Factors which support creativity included the following: teacher’s activity, nature of the school subjects, specific teaching methods and school image. Factors identified as restricting creativity included the following: teaching curriculum, student selection, generational characteristics of young people and social values. Implications for improving the school practice were considered in conclusion.” Academician D. Markovic sees the basic paradigm of the attitude towards the gifted in their preparation for research inventive activity, considering that “Science has become the basic developmental resource in contemporary society. This is followed by permeating man’s working activity (and production) with emphasized intellectual feature. In this sense changes occur in the content and character of man’s working activity, condition and demanding changes in education, and in this context especially in education of the gifted and their preparation for work engagement. Having in mind the realized and expected changes in the content of working activity, in the conditions when science has become the basic factor of development, education (particularly education of the gifted due to their personal characteristics and features) has to be directed towards education for research-innovative activity in a variety of working fields.” According to him, in order to address this need in education of the gifted, it is necessary to fulfil at least two interrelated and mutually conditioned assumptions: change in the system of education and monitoring of these changes according to suitable policy of its financing, as well as the change of social position of the gifted after their graduation.

The research carried out by S. Mirkov and N. Lalic Vucetic shows that teachers and students have similar view on the importance of following factors of creativity encouragement: teachers’ openness to criticism and freedom of opinion among students; asking questions and expression of opinions; production and elaboration of ideas; defining, analysing and solving problems; deducting of conclusions and attitude of providing arguments. Implications are made concerning needs and possibilities for improvement of instruction related to fostering critical thinking viewed as an aspect of creativity.

A. Stojanovic provides arguments in favour of the need to implement heuristic didactic strategies in higher education teaching Preschool Teacher Training Colleges and Teacher Training Faculties, where teachers are prepared for their future calling. Based on emancipatory didactics, heuristic strategies contribute to the development of metacognitive skills, divergent and critical thinking, creativity, research style of thinking, reflexive competencies of students and other characteristics important for these professions. The abstracts written by teaching methodologists and researchers in the field of mother tongue and foreign language have dealt with the same issue, but from a different aspect. Others talk about the nature of creativity and ways to encourage it in family setting (Academician B. Djordjevic and Academician R. Nikolic).

The abstracts in the present Book of Abstracts also express ideas of advocates of genetic theories of creativity, which define creativity as a kind of giftedness (Sternberg, according to Altaras, 2000). As a consequence, it is to expect discussions during the conference on modern neurobiological discoveries on brain activities taking place during creative processes (D. Stanojlovic). There are also philosophical reflections on ethical justification of genetic genetic enhancement of man as one of the important questions of bioethics. It is seen from the perspective of the needs and rights to improve one's own nature, which is beyond the domain of traditional methods of developing gifts and situates in a new biotechnological area of genetic engineering (R. Petrovic).

The ideas expressed in the abstracts of papers to be presented during the 20th Round Table are promising in the sense that dealing with the stated issues it will be possible to get to new hypotheses and research projects, as well as ideas for new approaches in creativity encouragement of the gifted, leading to giving a significant contribution to consideration of developmental perspective of creative performance.

Vrsac, May 14, 2014

Grozdanka Gojkov

УВОДНИ ИМПУЛСИ

Vlad Glaveanu

Alborg Univerzitet, Danska

vlad@hum.aau.dk

PROCENA KREATIVNOSTI: OD MERENJA DO INTERVENCIJA

Ovaj govor se fokusira na pitanje ocenjivanja kreativnosti u školskom kontekstu i razvoja kritike sadašnjih metoda iz kulturno psihološke perspektive. Psihologija kulture je disciplina u razvoju koja istražuje vezu između uma i njegovog društveno--kulturnog konteksta. Kao takva, shvatanje kreativnosti iz njenog ugla suprotstavlja se sveprisutnom stanovištu koje locira ovaj fenomen „u” glavi kreativne osobe, gde je osoba tipično genije. Za razliku od toga, pristup koji ću ja razviti smatra da je kreativnost fenomen koji se distribuira među ljude, među ljude i predmete, i kroz vreme. Ova perspektiva ima duboke posledice na naše razumevanje i meru kreativnosti, pogotovo u obrazovnom kontekstu.

Jedan od glavnih problema sa kojima se predavači susreću u svakodnevnom radu odnosi se na potrebu za standardizacijom i odgovornošću. Obrazovne aktivnosti sve više su vođene zahtevom da demonstriraju efektivnost u vidu već definisanih standarda, koji obično ignorišu lokalni kontekst i individualne oblike izražavanja. Predavači i učenici doživljavaju ovu tendenciju kao nešto što se kosi sa preduslovima za razvijanje kreativnosti pošto je kreativnost definisana spontanošću i jedinstvenošću. Štaviše, u srži standardizacije obrazovanja, nalazi se merenje i evaluacija, za koje se smatra da su vitalan preduslov za dalje ocenjivanje performansi u uporedivom okviru. Kako kreativnost postaje prioritet na dnevnom redu predavača, postavljaju se nova pitanja njenog ocenjivanja kao važnog indikatora performansi predavača.

U ovom govoru ukratko ću prezentovati nekoliko načina merenja kreativnosti, uglavnom uz pomoć „testova kreativnosti”. Klasični testovi kao što su Torrens testovi (Torrance tests) i nova merila kao što je Evaluacije kreativnog potencijala (EPoC), zasnovani su na shvatanju kreativnosti kao mentalnoj sposobnosti, koja je pre svega iskazana kroz različita razmišljanja (ili kao uspešna kombinacija različitih i sličnih razmišljanja u EPoC). Iako se psihometrija kreativnosti znatno razvila proteklih decenija, još uvek ima velikih nedostataka u primeni testova kreativnosti u obrazovnom kontekstu, počev od toga koliko su ti testovi dostupni predavačima i zaključno sa pitanjima koja se odnose na validnost (npr. da li zapravo mere ono što nameravaju da mere) i sa time koliko su korisni (npr. šta predavači mogu da urade sa tim tipom informacija u njihovoj obrazovnoj praksi). Na kraju testiranje kreativnog potencijala u zabavištu ili školi dolazi do rizika stvaranja hijerarhija i razdvajanja zasnovanog na implicitnoj pretpostavci da je kreativnost individualan kvalitet koji neka deca poseduju više nego druga.

Ovom procesu se suprotstavlja psihologija kulture, koja smatra da je kreativnost racionalni i razvojni proces. Iz ove perspektive mi podsećamo da je testiranje kreativnosti samo po sebi kulturi proces i njegovi rezultati trebalo bi da budu interpretirani sa velikom pažnjom, i uvek u kontekstu. Štaviše, ocenjivanje kreativnosti nikada ne bi trebalo da bude odvojeno od opservacije i intervencije, i sve ovo da bude

integrirano ciklično u obrazovnoj praksi. Ocenjivanje kreativnosti nije ili barem ne bi trebalo da bude svrha, već uvek povezano sa našim shvatanjem o dečjem razvoju, i o tome kako možemo da ga unapredimo. Oslanjajući se na učenje Vigotskog, završiću sa diskusijom na temu formativnog i dinamičnog testiranja u kojima ocenjivanje postaje tip intervencije za razmenu kreativnosti. Tvrdim da takva perspektiva ne samo što nam daje sveobuhvatniji pogled na kreativne aktivnosti koje se rade sa vršnjacima i predavačima, već takođe pruža praktičan način da se dela u školama na načine koji povezuju potrebu za standardizacijom i prihvatanjem različitosti.

Vlad Glăveanu

Aalborg University, Denmark

CREATIVITY ASSESSMENT FROM MEASUREMENT TO INTERVENTION

This talk focuses on the issue of creativity assessment in a school context and develops a critique of current assessment methods from a cultural psychological perspective. Cultural psychology is a (re)emerging discipline that studies the relation between mind and its sociocultural context. As such, a cultural psychological understanding of creativity challenges pervasive views that locate this phenomenon ‘inside’ the head of the creative individual, typically the person of the genius. In contrast, the view I will develop here considers creativity a phenomenon distributed between people, between people and objects, and across time. This perspective has deep consequences for how we understand and measure creativity particularly within educational contexts.

One of the central issues teachers are confronted with in their daily practice relates to the need for standardization and accountability. Educational activities are increasingly guided by the demand to demonstrate their effectiveness in terms of pre-defined standards that often ignore local context and individual forms of expression. This tendency is experienced by teachers and students as being at odds with the requirement of developing creativity since the latter is precisely defined by spontaneity and uniqueness. Moreover, at the core of standardization in education stand measurement and evaluation practices considered a vital requirement for the assessment of performance within a comparable framework. As creativity becomes a priority on the agenda of teachers, new questions are raised about its assessment as an important indicator of educational performance.

I will briefly present in this talk a few standardized ways of assessing creativity mainly with the help of ‘creativity tests’. Classical batteries such as the Torrance tests as well as new measures like the Evaluation of Creative Potential (EPoC) are based on an understanding of creativity as a mental ability, mainly expressed through divergent thinking (or a successful combination between divergent and convergent thinking in the case of EPoC). While the psychometrics of creativity has developed significantly in the past decades, there are still considerable shortcomings associated with the application of creativity tests in a classroom context, beginning with how accessible they are in fact to teachers and ending with questions regarding their validity (i.e., whether they actually measure what they intend to measure) and utility (i.e., what teachers can actually do with the information this type of information in view of their educational practice). In the end, testing creative potential in a kindergarten or school context leads to the risk of

developing hierarchies and creating exclusion based on the implicit assumption that creativity is an individual quality some children possess more than others.

This understanding is challenged by cultural psychological views that consider creativity a relational and developmental process. From this perspective we are reminded that creativity testing is itself a cultural practice and its results need to be interpreted with great care and always in a situated manner. More than this, creativity assessment should never be disconnected from observation and intervention, all of which are integrated, in a cyclical manner, within educational practice. To assess creativity is not or it should not be an end in itself but always considered in relation to how we understand children's development and how we can foster it. Drawing on Vygotskian scholarship, I will end with a discussion of formative and dynamic testing in which assessment becomes a type of intervention for the enhancement of creativity. I will argue that such a perspective not only gives us a more comprehensive account of creative activities as performed in relation to peers and teachers, but also the practical means to act in schools in ways that reunite the need for standardization with a recognition of diversity.

Docent Alina Roman, doktor nauka
„Aurel Vlaicu“ Arad Univerzitet
romanalinafelicia@yahoo.com

IMPLIKACIJE EMOTIVNE INTELIGENCIJE I KREATIVNOSTI U FORMIRANJU PROSOCIJALNOG PONAŠANJA

I. Uvod

U formalnom obrazovnom okruženju za koji su karakteristične promene, nestabilnost i obeshrabljenost često se primete znaci ponašanja i stava koji se smatraju neprihvatljivim. U inventaru koji je napravio T. Lickona (1996: 11—12) primećene su prave opasnosti, koje su takode prisutne u obrazovnom okruženju Rumunije. Ove opasnosti se javljaju u vidu psiho-bihejvioralnih manifestacije kao: povećanje nasilja, povećanje nepoštenja (laži, prevara, krađa), nepoštovanje predavača i drugih osoba sa legitimnim autoritetom, povećanje okrutnosti prema drugim živim bićima, povećanje fanatičnosti i zločina počinjenih iz mržnje, propadanje jezika, povećanje egoizma i smanjenje lične odgovornosti, povećanje samo-destruktivnog ponašanja (prevremena seksualna aktivnost, korišćenje droga, samoubistvo), povećanje etničke diskriminacije, nemoralnog i amoralnog ponašanja, bez prosuđivanja o posledicama sopstvenog ponašanja. Može se primetiti alarmantni porast neprilagođenog ponašanja koje se može objasniti, između ostalog, činjenicom da se u školama ne pridaje dovoljno pažnje stimulanju psihosocijalnih sposobnosti ili procesu formiranja prosocijalnog ponašanja.

II. Konceptualni okviri

Analiza varijabli koje utiču na razvoj prosocijalnog ponašanja ističe važnost nežnosti i kontrole emocija u procesu adaptacije u društvenom i obrazovnom okruženju. Sledeće tvrdnje su argumenti za korišćenje afekcije u obrazovanju kao i u formiranju prosocijalnog ponašanja.

- Emocije aktiviraju i usmeravaju ponašanje, ali, takode, održavaju motivisano ponašanje. Pomoću afekcije može se izmeniti ponašanje, afekcija tu ima ulogu „primaoca radnje“.
- Intenzitet i kvalitet emotivnog doživljaja zavisi od kognitivne procene situacije. Procena se donosi na osnovu društveno-kulturnih faktora ili od ličnosti; to omogućava sud o situaciji kao prijatnom ili neprijatnom, stimulativnom ili prinudnom.
- Naša osećanja i emocije su važan izvor informacija; pri donošenju odluka one su povezane sa univerzalnim ljudskim karakterom.
- Odlučujuća uloga emotivne kodifikacije u procesu učenja nakon devedesetih godina postaje priznata od sve većeg broja istraživača. H. Gardner (2004: 89) izjavljuje „Emotivni razvoj učenika je odlučujući za uspeh u životu, a ne samo u školskoj performans“.

Analiza načina na koji ljudi uspeju da se društveno integrišu, da formiraju ponašanja adaptirana ritmu društveno-kulturnih i profesionalnih promena, da ostvare grupne ili

individualne performanse u interpersonalnim vezama i da budu uspešne u životu dovelo je do formiranja nekih teoretskih koncepta kao što su: „učenje”, „društvene veštine”, „društveni razvitak”, „društveno i emotivno učenje”, „društvene kompetencije”.

- **Kontrola emocija** (samokontrola kao prilika da se uvidi šta određuje osećanja u tom momentu i uzrok njihovog javljanja i kao prilika da se umanje negativna osećanja (bes, strah, nervoza)
- **Unitrašnja motivacija** (motivacija usmerava emocije i osećanja da dostignu određene ciljeve, a da ne dobiju nagrade za to)
- **Empatija** (sposobnost da se razumeju drugi sa afektivne i sentimentalne tačke gledišta)
- **Postavljanje i vođenje međuljudskih odnosa** (društvene veštine koje se pojavu kao veštine u manipulisanju emocija i osećanja drugih ljudi)

Iz obrazovne perspektive važna je činjenica da su *Mayer i Salevy* (1990) pokušali da izdvoje nivoe stvaranja emotivne inteligencije. Taj razvoj je moguć kroz aktiviranje učenika pomoću obrazovnih aktivnosti, značajnih za unapređivanje prosocijalnog ponašanja.

1. **Percepcija, procena i pokazivanje emocija** odnose se na tačnost kojom pojedinac može da identifikuje svoja i osećanja svojih vršnjaka. Ovo može da se razvije kroz vežbe samospoznaje i ličnog napretka, metadispozicijom, vežbama za identifikovanje emocija u umetničkim delima, jeziku, muzici, vežbe identifikovanja emocija kod drugih, gluma, drama.
2. **Emotivna potpora razmišljanju** odnosi se na sposobnost emocija da pozitivno utiču na razmišljanje tako što stvaraju pozitivno emotivno raspoloženje.

Afekcija igra kompleksnu ulogu u čovekovom prilagođavanju na svet, i može se analizirati povezivanjem sa drugim elementima i fizičkim procesima. Tako kognitivno razmišljanje, kao deo emotivnog stanja, postaje značajno u razvoju koncepta „emotivne inteligencije”. U tom pogledu, razvoj određenih teorija koje klasifikuju inteligenciju kao formativnu strukturu a ljubav kao prosocijalnu funkciju može da bude strukturiran kroz:

(1905)	Th. Ribot	Logika osećanja
(1920)	E.L. Thomdike	Društvena inteligencija
(1990)	J.P. Mayer P.Salovey	Emotivne veštine
(1992)	Reuven Bor-On	Komponente emotivne inteligencije
(1993)	H. Gardner	Samointeligencija Interpersonalna inteligencija
(1995)	D.Goleman	Emotivna inteligencija Koeficijent osećajnosti

Razvoj teorija koje se odnose na emotivnu inteligenciju

Istraživanja emotivne inteligencije su relativno nova pa stoga možemo videti mnoštvo definicija i različitih stavova. Svaki od gorepomenutih autora doneo je značajan doprinos

u analizi komponenta emotivne inteligencije. Pretpostavlja se da uključuje sledeće veštine:

1. **Samosvest i svest o sopstvenim emocijama** (samosvest kao introspekcija, kao svest o osećanjima u odnosu na način i trenutak njihovog pojavljivanja, menja perspektivu situacije kao i način na koji se osoba ponaša. Razvoj ovog nivoa zahteva: priliku da se posmatra prosocijalno ponašanje, grupne vežbe za donošenje odluka i rešavanje interpersonalnih problema, kreativne vežbe.
2. **Razumevanje i analiza emocija** odnosi se na korišćenje emotivnog znanja. Napredak se može ostvariti pomoću vežbi za analiziranje emotivnog stanja likova iz književnih i umetničkih dela, filmova, studija slučaja, vođenje samorefleksivnih dnevnika i pisanje: sastava, eseja, stihova, debata o prosocijalnim normama i vrednostima.
3. **Podešavanje emocija radi prouzrokovanja emotivnog i intelektualnog razvoja** odnosi se na sposobnost manipulisanjem sopstvenim i tuđim emocijama, pozitivnim ili negativnim bez potiskivanja i preuveličavanja. Napredak podrazumeva: postavljanje pozitivnih emotivnih uslova, učestvovanje u prosocijalnim aktivnostima, organizovanje prosocijalnih aktivnosti, učešće u kooperativnim aktivnostima za formalno i neformalno učenje, vežbe za preuzimanje inicijative i odgovornosti, vežbe za rešavanje konflikta u grupi.

III. Organizovanje prosocijalnog ponašanja

Pravi napredak je ostvaren u formalnom obrazovanju, u razvoju formativnih aspekata učenja, ali njegov spektar je ostao ograničen na „učenje da se zna” i „učenje da se uradi”, ostavljajući na predavaču odgovornost za „učenje da se bude” i „učenje da se živi sa drugima”.

Kada su situacije za učenje planirane, većina predavača uzima u obzir način na koji učenici uče, ali koliko se često upitamo šta učenik oseća prema onome što uči ili prema stvorenom obrazovnom okruženju.

Da li kurikulum sadrži dovoljno vežbi afektivnog učenja da bi moglo da se zavara da škola razvija emotivnu inteligenciju i prosocijalno ponašanje?

Da li je moguće da zbog loše afektivne stimulacije ili zbog negativne afektivne stimulacije, koja izaziva nelagodnost (takmičenje, sumativno ocenjivanje), učenici traže druge načine da iskažu svoje afektivne emocije, koje su uglavnom negativne?

Koliko su česte i koliko su dugačke aktivnosti za afektivni razvoj i izražavanje kao i kreativne interpretacije u programu?

Ova retorička pitanja mogu da budu hipoteze za observacione studije, ali ona samo pokušavaju da održe ideju da je fundamentalni element škole da neguje veze i interakcije među osobama fokusiranim na učenje, da škole moraju da pređu sa takmičarske strukture na strukturu zasnovanu na timskom radu (R. Slavin, S. Sharan, S. Kagan, 1995).

Otkrivanje tri esencijalne perspektive:

1. Formativna uloga emocija u učenju;
2. Kompetencije zasnovane na emotivnoj inteligenciji mogu se naučiti, dostignuti kroz obrazovanje;
3. Formalno obrazovanje u kooperativnoj strukturi (kooperativnoj školi) je naklonjeno razvoju prosocijalnog ponašanja učenika.

Pokušala sam da odredim varijable, faktore koji su uključeni u postavljanje prosocijalnog ponašanja. Predloženi model uzima u obzir četiri dimenzije:

1. Tipove (primere) prosocijalnog ponašanja;
2. Unutrašnje karakteristike koje pospešuju razvoj emotivne inteligencije i prosocijalno ponašanje;
3. Faze u formiranju emotivne inteligencije;
4. Primeri eksternih događaja, obrazovnih situacija koje pospešuju izražavanje unutrašnjih karakteristika.

IV. Zaključak

Emotivna inteligencija ispunjava adaptivnu funkciju u postavljanju prosocijalnog ponašanja. Ona dozvoljava, pomoću specifičnih sposobnosti, meditaciju obrazovnih iskustva i prouzrokuje promene u kognitivnoj, afektivnoj motivacionoj i bihevioralnoj strukturi prema razvoju prosocijalnog ponašanja.

Formiranje emotivne inteligencije i prosocijalno ponašanje zavisi od obrazovnog modela u porodici, školskog okruženja, te kvaliteta afektivnog odnosa između deteta i roditelja.

Emotivna inteligencija pospešuje lični uspeh i prosocijalno ponašanje jedino ako obrazovna sredina pruži dovoljno obrazovnih situacija i razvije uslove za formiranje samopouzdanja, radoznalosti, namere, samokontrole i saradnje.

Bibliografija:

1. Gardner, H., (2004), *Mintea disciplinată*, Editura Sigma, București.
2. Goleman, D., (2001), *Inteligența emoțională*, Editura Curtea Veche, București.
3. Lickone, T., (1996), *Eleven Principles of Effective Character Education* in „Jurnal of Moral Education”, vol. 25, nr. 1.
4. Roco, M., (2004), *Creativitate și inteligență emoțională*, Editura Polirom, Iași.
5. Slavin, R., Sharan, S., Kagan, S., (1995) *Learning To Cooperate, Cooperating To Learn*, Plenum Press, New York.

Assist. Professor Alina Roman, PhD
„Aurel Vlaicu” University of Arad

IMPLICATIONS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND CREATIVITY IN FORMING PROSOCIAL BEHAVIOUR

I. Introduction

In the formal educational environment characterized by changes and uncertainty, unsafety and discouragement, one can often notice and signal attitudes and behaviour that are considered undesirable. In the inventory made by T. Lickona (1996. pp.11, 12) real dangers are registered, dangers that can be related also to the Romanian educational environment. These dangers occur under the aspect of psycho-behavioural manifestations like: amplification of violence, increase of dishonesty (lie, fraud, theft), disrespect towards educators and other persons with legitimate authority, increase of cruelty towards fellow beings, increase of fanaticism and crime committed out of hatred, deterioration of language, increase of egoism and diminution of personal responsibility, amplification of self-destructive behaviour (pre-mature sexual activity, drug abuse, suicide), increase of ethical ignorance, of immoral and amoral behaviour, without the judgement of consequences of one's own act. We can notice an alarming growth of inadaptive behaviours that can be determined , among others, also by the fact that in school, there is not enough attention given to stimulating the psycho-social abilities or to the process of forming the prosocial behaviour.

II. Conceptual delimitations

The analysis of the variables that influence the development of prosocial behaviour emphasises the importance of affection and emotion control in the process of adaptation to the social and educational environment.

The next assertions are arguments for the usage of affection in school education and in the formation of prosocial behaviour.

- Emotions activate and direct the behaviour but they also sustain the motivated behaviour. Through affection one can adjust the behaviour, it having the role of “acceptor of action”.
- The intensity and quality of emotional experience depends on the cognitive assessment of the situation. The assessment is being done depending on the socio-cultural factors or on the personality and it allows judging the situation as being pleasant or unpleasant, stimulative or coercive.
- Our feelings and emotions are a valuable source of information, they being involved in taking decisions with a universal human character
- The decisive part played by emotional codification in the learning process is being recognised by more and more researchers after the 1990s. H. Gardner (2004, p.89) states „ In learning one acknowledges more and more the formative role of emotions”. D. Goleman (2001, p.139) states “The emotional development of pupils is decisive for their success in life and not only for their school performance”.

The analysis of the way individuals succeed to integrate socially, to form behaviours adapted to the rhythm of socio-cultural and professional changes , to obtain group or

individual performances in the inter-personal relations and to have success in life led to the development of some theoretical concepts like: “learning”, “social skills”, “social development”, “social and emotional learning”, “social competences”.

- **Control of emotions** (self-control as opportunity to realize what determines the feelings according to the moment and the cause of their occurrence and as opportunity to attenuate negative feelings (anger, fear, anxiety)
- **Internal motivation** (motivation as an exercise of direction the emotions and feelings to reach certain aims without getting any reward)
- **Empathy** (the capacity to understand the other from an affective and sentimental point of view)
- **Setting and leading inter-human relations** (social skills that appear as manipulating competences through which other persons’ feelings and emotions can be controlled)

From an educational perspective it is important the fact that the levels of creating/forming emotional intelligence tried to be highlighted by Mayer and Salevey (1990). That development is possible through engaging pupils in learning activities, significant from the point of view of setting prosocial behaviour.

1. **Perception, assessment and expressing feelings** refer to the accuracy through which one can identify his and the peers feelings. This can be developed through exercises of self – knowledge and personal development, metadisposition, exercises for identifying emotions in works of art, language, music, exercises of identifying the emotions of others, role play, drama.
2. **Emotional facilitation of thinking** refers to the capacity of emotions to positively influence the thinking through creating a positive emotional mood.

The complex role of affection in the individual’s adaptation to the world can be analysed through relating it to other elements or psychical processes. Thus cognitive thinking as part of emotional states becomes significant in the development of the concept of “emotional intelligence”. In this respect, the evolution of certain theories that rank intelligence as formative structure and affection as prosocial function can be structured through:

1905	Th. Ribot	Logics of feelings
1920	E.L.Thomdike	Social intelligence
1990	J.P.Mayer P.Salovey	Emotional skill
1992	Reuven Bor-On	Components of emotional intelligence
1993	H. Gardner	Self intelligence Interpersonal intelligence
1995	D. Goleman	Emotional intelligence The coefficient of sensitivity

The evolution of theories regarding emotional intelligence

The studies regarding emotional intelligence are relatively recent that is why we can witness a diversity of definitions and of points of view. Each of the above mentioned

authors brought significant contributions in the analysis of the components of emotional intelligence. It is assumed that it includes the following skills:

1. **The consciousness of the self and of one's own emotions** (self-consciousness as introspection, as awareness of feelings according to the way and the moment they occur, changes the perspective of the situations as well as the way a person acts. The development of this level implies: opportunities to observe the prosocial behaviours, exercises in group decision making and interpersonal problem solving, creative exercises.
2. **Understanding and analysis of emotions** refers to the usage of emotional knowledge. The development can be achieved through exercises in analysing the emotional condition of characters from literary or artistic works, movies, case studies, elaboration of self-reflexive diaries, through writing: compositions, essays, lyrics, debates on prosocial norms and values.
3. **Setting of emotions to induce emotional and intellectual development** refers to the capacity of one's own or the other's emotional manipulation, either positive or negative, without repress or exaggeration. Her/His development means: setting positive emotional conditions, participation in prosocial activities, organising prosocial activities, participation in cooperation activities for formal, nonformal and informal learning, exercises in taking initiative and responsibilities, exercises in group conflict solving.

III. Setting prosocial behaviour

Real progress has been made in formal education, in the development of the formative aspect of learning, but its spectrum remains restricted to "learning to know" and "learning to do", leaving in the educator's responsibility "learning to be" and "learning to live with the others".

When learning situations are planned, most educators take into consideration the way the pupil learns, the cognitive strategies, but how often do we ask ourselves what the pupil feel towards what he learns or towards the created learning situation.

Does the curriculum offers enough experiences of affective learning to be able to pretend that school develops emotional intelligence and sets prosocial behaviour?

Is it possible that due to a poor affective stimulation or due to a negative affective stimulation, that generally cause discomfort (competition, sumative assessment), pupils tend to search for other ways of expressing their affective emotions, that are most of the times negative?

For how long and how frequent are the activities of affective development and expression and of creative interaction programmed?

These rhetorical questions can be hypothesis for a new observation study, but they just try to sustain the idea that the fundamental element of school is that of relations and interactions among persons centred on learning, that schools have to switch from a competition structure to a team-based structure. (R. Slavin, S. Sharan, S. Kagan, 1995).

Revealing three essential perspectives:

1. The formative role of emotions in learning
2. Competencies based on emotional intelligence can be learned, achieved through education
3. Formal education set in cooperative structures (cooperative school) favours the development of prosocial behaviour at pupils

I have tried to determine the variables, the factors involved in setting prosocial behaviour. The proposed model takes into account four domains:

1. types (examples) of prosocial behaviour
2. Internal characteristics that favour the development of emotional intelligence and of prosocial behaviour
3. Stages in forming emotional intelligence
4. Examples of external events, learning situations that favours the expression of those internal characteristics.

IV. Conclusions

Emotional intelligence fulfils a function of adaptability in setting the prosocial behaviour. It allows, through specific abilities, the mediation of learning experiences and causes changes in the cognitive, affection – motivational, personality and behavioural structures towards the development of prosocial behaviour.

Forming emotional intelligence and prosocial behaviour depends on the educational models within the family, school environment, the quality of child-parent affection relations.

Emotional intelligence facilitates personal success and prosocial behaviour only if the educational environment offers enough learning situations, developing conditions for forming the self-esteem, curiosity, intentions, self-control, and cooperation.

Bibliography

1. Gardner, H., (2004), *Mintea disciplinată*, Editura Sigma, București.
2. Goleman, D., (2001), *Inteligența emoțională*, Editura Curtea Veche, București.
3. Lickone, T., (1996), *Eleven Principles of Effective Character Education* in „Jurnal of Moral Education”, vol. 25, nr. 1.
4. Roco, M., (2004), *Creativitate și inteligență emoțională*, Editura Polirom, Iași.
5. Slavin, R., Sharan, S., Kagan, S., (1995) *Learning To Cooperate, Cooperating To Learn*, Plenum Press, New York

РЕЗИМЕИ

Проф. д-р Виолета Арнаудова

Институт за психологија, Филозофски факултет, УКИМ, Скопје

violeta.arnaudova@hotmail.com

САМОЕФИКАСНОСТ КАЈ НАДАРЕНИТЕ УЧЕНИЦИ ОД ПРЕДМЕТНА НАСТАВА

Во истражувањето 30 предметни наставници од 10 основни училишта со помош на Скалата за проценка на особините на однесувањето на супериорните ученици (Scale for Rating Behavioral Characteristics of Superior Students) од Joseph S. Renzulli & Robert K. Hartman, препознаа како надарени 82 ученика од 6-то до 8-мо одделение (23- машки, 59 женски).

Истражувањето имаше цел да ги тестира разликите меѓу надарените ученици од различен пол во однос на проценуваните особини (учењето, мотивацијата, креативноста и водството) и во однос на самоефикасноста (социјалната, академската, емоционалната). Самоефикасноста беше утврдена со Прашалник за мерење на самоефикасноста SEQ-C (Self-Efficacy Questionnaire for Children, со 3 субскали: Социјална самоефикасност, Академска самоефикасност и Емоционална самоефикасност).

Учениците од машки пол имаат повисока социјална и емоционална самоефикасност додека учениците од женски пол имаат повисока академска самоефикасност. Надарените ученици значајно се разликуваат само во однос на особините за учење, при што разликата е во прилог на машките. Тие имаат и повисоки мотивациски особини и особини на водство, додека кај учениците од женски пол поизразени се особините кои се однесуваат на креативноста.

Кључне речи: самоефикасност, креативност, мотивација, надарени ученици.

Violeta Arnaudova, PhD

Institute of Psychology, Faculty of Philosophy, St.Cyril and Methodius, Skopje

SELF-EFFICACY IN GIFTED STUDENTS IN PRIMARY SCHOOL

In this survey 30 primary teachers from 10 primary schools have used the Scale for Rating Behavioural Characteristics of Superior Students by Joseph S. Renzulli & Robert K. Hartman, and they have recognized 82 students from 6th to 8th grade as gifted (23 - male and 59 female students).

The main aim of the research was to test the differences among gifted students with different sex in terms of some characteristics (learning, motivation, creativity and

leadership) and in terms of self-efficacy (social, academic, emotional). Self-efficacy was determined by Self-Efficacy Questionnaire for Children, that contains three sub scales: Social self-efficacy, academic self-efficacy and emotional self-efficacy.

Male students have higher social and emotional self-efficacy while female students have higher academic self-efficacy. Gifted students differ only in terms of the characteristics of learning, where the difference is in favor of males. They have higher motivational traits and qualities of leadership, while female students are more expressive in creativity.

Key words: self-efficacy, creativity, motivation, gifted students.

Dr Milica Andevski

Filozofski fakultet, Novi Sad

andevski@ff.uns.ac.rs

Dr Jasmina Arsenijević

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Kikinda

minapane@open.telekom.rs

Dr Mira Vidaković

Fakultet za menadžment, Sremski Karlovci

mira.vidakovic@yahoo.com

KREATIVNOST U ANTINOMIJAMA (POST)INFORMATIČKOG DOBA¹

Daroviti danas pripadaju takozvanoj Gugl-generaciji. Pored ovog popularnog izraza u naučnoj literaturi se kao sinonimi koriste i sintagme: Net generacija, Copy-Paste generacija, Milenijumska generacija, Generacija digitalno rođenih i sl. Svaka od ovih sintagmi upućuje na generaciju rođenu u poslednjoj deceniji 20. veka, u vreme neslućenog rasta internet servisa i usluga i njihovog ogromnog uticaja na brzinu i tok kako društvenih, obrazovnih, tako i ličnih, individualnih promena, jer nikada ranije u istoriji planete pojedinci nisu imali mogućnost da sami za sebe nađu toliko mnogo informacija o toliko mnogo stvari i toliko mnogo drugih ljudi (Fridman).

Kako promene „zapljuskuju kopna i kule sveta”, možemo se pouzdati jedino u kreativne i darovite, jer u „moderne splavove za spašavanje valja ugraditi – drvo mašte, kormila kreativnosti i jedra inicijative” (Neisbitt). Ovde se otvaraju i didaktičke mogućnosti odgovora na informatičku revoluciju i njen uticaj na obrazovanje. Upravo u današnjem vremenu snažno se diferenciraju (i prožimaju) odnos učenja i života, učenje i pretpostavke učenja, a kao nikada pre, mnogostrano se oblikuju nove, interesantne, metode. I dok one još i ne postanu poznate postaju „stare” jer već pristižu nove. Didaktike, metode i tehnike trebalo bi da omogućavaju zadovoljstvo u učenju, da učenje učine jednostavnijim i lakšim, da oni koji poučavaju i uče iznova budu motivisani i osnaženi za ove procese. Na temelju istraživanja mozga, dolazi i zahtev da se u učenje uključe raznovrsne mogućnosti asocijacije, radost i bioničke zakonitosti (F. Vester).

Ključne reči: daroviti, kreativnost, informatičko doba, didaktičke mogućnosti.

---

¹ Rad je nastao kao rezultat istraživanja u okviru projekta *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* (projekat br. 47020), koji se realizuje uz finansijsku podršku Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije, za period 2011–2014.

Milica Andevski, Faculty of Philosophy in Novi Sad
Jasmina Arsenijević, Pre-School Teacher Training College in Kikinda
Mira Vidaković, Faculty of Management in Sremski Karlovci

CREATIVITY IN AUTONOMIES OF (POST)INFORMATION AGE²

The talented people belong to so-called Google-generation today. Phrases such as Net generation, Copy-Paste generation, Millennium generation, Digitally born generation, etc are used as synonyms in addition to this popular expression in scientific literature. Each of these phrases points to the generation born in the last decade of 20th century, at the time of enormous development of Internet service and its enormous impact on the speed and course of social, educational, and personal changes, because never before in the history of the planet had people the possibility to find so much information on so many things and so many different people (Freedman).

As changes are “splashing the land and towers of the world”, we can rely only on the creative and talented ones because “it is necessary to install a tree of imagination, rudder of creativity and sails of initiative on modern rafts for survival” (Neisbitt). In this case, many didactic possibilities have appeared to answer the information revolution and its impact on education. Today especially, the relations of learning and life, learning and learning assumptions are strongly differentiated (and permeated), and as never before, new interesting methods are versatily formed. Didactics, methods and techniques should enable satisfaction in learning, to make learning more simple and easy, so that those who study and learn can be motivated and strengthened for these processes. The foundation of brain study includes the request to include in learning different possibilities of association, joy, bionic laws (F. Vester).

Key words: talented, creativity, information age, didactic possibilities.

Проф. др Радован Антонијевић

Филозофски факултет Универзитета у Београду
Одељење за педагогију и андрагогију
aa_radovan@yahoo.com

ДОДАТНИ РАД СА ДАРОВИТИМ УЧЕНИЦИМА У ОБЛАСТИ МАТЕМАТИКЕ

Ученици који показују висок ниво постигнућа у настави математике, као и посебне склоности и интересовања за математику, укључују се у активности у оквиру додатне наставе математике, према различитим критеријумима. У ту ширу групу ученика бивају укључени и ученици који се јављају као даровити за област математике. Да би рад у оквиру додатне наставе математике задовољио различите развојне потребе даровитих и других ученика у области математичког образовања, неопходна је примена различитих поступака индивидуализације и

---

² This paper is a result of a research conducted within the Project *Digital media technologies and socially educational changes* (Project no. 47020), which is implemented with the financial support of the Ministry of Science and Technological Development of the Republic of Serbia for the period 2011-2014.

диференцијације, с обзиром на чињеницу да ови ученици чине хетерогену групу по својим основним својствима. У основи индивидуализације и диференцијације у додатној настави математике неопходно је да буде заступљена оријентација на иницирање оптималног нивоа активности ученика, са циљем развијања појединих когнитивних способности и вештина, које се налаза у зачетку свог интензивног развоја. На тај начин, активности наставника и ученика у оквиру додатне наставе математике имају своју потпунију развојну улогу, посебно из угла креативности.

Кључне речи: даровити ученици, додатна настава математике, индивидуализација у настави, диференцијација у настави, оптимални ниво активности.

Radovan Antonijević, PhD, Assoc. Prof.

University of Belgrade, Faculty of Philosophy

Department of Pedagogy and Andragogy

EXTRA WORK WITH GIFTED STUDENTS IN MATHEMATICS TEACHING

Students who demonstrate high levels of achievement in mathematics, as well as special aptitudes and interests in mathematics, are included in the activities through the extra work in mathematics teaching, according to various criteria. In this broader group of students that are involved, there are also students that appear as gifted in the area of mathematics. The activities within the extra work should meet the different developmental needs of gifted and other students in the field of mathematics education. It is necessary to employ procedures of individualization and differentiation, based on the fact that these students are a heterogeneous group with their key properties. Basically, individualization and differentiation in the extra work in mathematics teaching are necessary to be represented by the orientation to initiate an optimal level of students' activities, in order to develop certain cognitive abilities and skills, which are in their intensive developmental process. In this way, the activities of teachers and students within the extra work in mathematics teaching have their complete developmental role.

Keywords: gifted students, extra work in mathematics teaching, individualized teaching, differentiation in teaching, optimal level of activity.

Doc. dr Snežana Babić-Kekez

Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Novi Sad

snezanabk@gmail.com

METODA DISKURSA U FUNKCIJI RAZVOJA STVARALAŠTVA³

U radu se razmatraju mogućnosti i efekti uvođenja diskursa kao metode poučavanja, sa ciljem razvoja stvaralaštva studenata. Metoda razgovora ili verbalna metoda u nastavi na fakultetima, kao jedan od tradicionalnih oblika rada, u reformskim promenama obrazovne politike, dobija karakteristike savremenog upravo iskorakom ka metodi diskursa u radu sa studentima i predstavlja osnovu za suštinsku, a ne formalno reformisanu nastavu na univerzitetu. Polazište u radu je jedna od karakteristika ove metode, diskurs diskursa, koji se odnosi na rasprave i različita mišljenja kada nauka

---

³ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Pedagoški pluralizam kao osnova strategije obrazovanja“, br. 179036 (2011–2014), čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije.

nema jasne odgovore. Uvođenjem diskursa kao inovativne metode poučavanja u visokoškolskoj nastavi uvažava se princip demokratičnosti i princip individualizacije, s ciljem razvoja tolerancije, ali i stvaralaštva, kreativnosti i postupnog preuzimanja odgovornosti studenta za sopstveno učenje i razvoj. Na taj način, ne samo da se doprinosi usvajanju trajnih znanja i razvoju sposobnosti za doživotno učenje i profesionalni razvoj, već kod studenata razvija kreativnost, stvaralaštvo i osećaj uspešnosti. Ostvarivanje tog cilja vodi visokoškolskoj didaktici orijentisanoj ka studentu, istovremeno, doprinosi podsticanju stvaralaštva studenata, podizanju i unapređivanju kvaliteta nastave na visokoškolskim ustanovama, ali i razvoju i jačanju kompetencija samih nastavnika.

Ključne reči: metoda diskursa, stvaralaštvo, kompetencije nastavnika.

Assist. Professor Snežana Babić-Kekez, PhD
University in Novi Sad, Faculty of Science, Novi Sad

METHOD OF DISCOURSE IN FUNCTION OF DEVELOPING CREATIVITY

The study considers possibilities and effects of introducing discourse as a method of teaching in order to develop creativity of students. The method of speaking or verbal method in faculty teaching, as one of the traditional form of work, in the reformed changes of educational policy, gets characteristics of modern just by stepping towards the method of discourse in working with students and represents the foundation for essential, not formally reformed teaching in university. Starting point in work is one of the characteristics of this method which is referred to as discourse of discourse, that is, to open up debates and express different opinions when science does not have the answers. By introducing the discourse as innovative method of teaching in higher education teaching, the principle of democracy and individualization is being respected in order to develop tolerance and creativity as well as student's gradual taking the responsibility for his own learning and development. Achieving that goal leads to didactics oriented towards students, and in the same time it contributes to encouraging creativity of students, raising the quality of teaching in high schools, and development and strengthening of competence of teachers themselves.

Key words: method of discourse, creativity, competence of teachers.

Dr Blanka Bogunović, vanredni profesor
Fakultet muzičke umetnost
Univerzitet umetnosti u Beogradu
bbogunovic@rcub.bg.ac.rs

KREATIVNOST U MUZICI: KOGNITIVNI PROCESI TOKOM KOMPONOVANJA

U psihologiji muzike, komponovanje, kao kreativna muzička aktivnost, najmanje je istraživana i najmanje do kraja shvaćena od svih muzičkih procesa, iako se smatra najintragantnijom i najkompleksnijom. Ipak, postoje teorijski koncepti i emirijska istraživanja koji nude neke odgovore. Konceptualni model Džona Slobode (1985) govori o postojanju dve faze u komponovanju: prva je nazvana 'inspiracija' kada se 'kostur

ideje' ili teme pojavljuju u svesti, a druga je nazvana 'izvršna faza', u kojoj su ideje predmet svesnijih i promišljenih procesa ekstenzije i transformacije. Slično Slobodinom modelu, pozicioniran je i Genaplore model (Finke *et al.*, 1992), koji dolazi iz kognitivno psihološkog pristupa kreativnosti i može se primeniti na kreativne procese u stvaranju muzike. Model uključuje generativne procese, eksploratorne procese, preinventivne strukture i produkte, koji su međusobno povezani. Zaključni nalazi empirijskog istraživanja sprovedenog na uzorku Srpskih kompozitora (Bogunović i Popović Mladenović, 2014), pokazali su da je komponovanje prvenstveno zasnovano na kogniciji, pri čemu je osnovna aktivnost invencija/produkcija muzičke strukture koja je adekvatno organizovana u balansirani auditivni *Gestalt*. Osnovni koncept je mentalna reprezentacija dobro organizovane muzičke strukture, zasnovana primarno na auditivnim, ali i na vizuelnim i imaginativnim predstavama. U izgradnji konstrukcije kao celine dve kognitivne strategije su korišćene: 'odozdo-nagore' i 'odozgo-nadole', implicirajući hijerarhijsko i metakognitivno mišljenje. Samoregulativne kompozicione strategije planiranja, monitoringa i evaluacije kompozicionog procesa i njegovih ishoda su zabeležene. Bez obzira na izvor stvaranja muzike (kognicija ili imaginacija), proces je označen kao proces rešavanja problema, koji se odlikuje divergentnim (orijentacioni plan, ideje nižeg nivoa, iluminacija, novi uvidi, traganja putem pokušaja i pogrešaka) i konvergentnim fazama u kojima se ideja konceptualizuje (finalno oblikovanje strukture, orkestracija, hijerarhija mikro i makro nivoa).

Ključne reči: kreativnost u muzici, komponovanje, kognitivni procesi.

Dr Blanka Bogunović, associate professor

Faculty of Music, University of Arts in Belgrade

CREATIVITY IN MUSIC: COGNITIVE PROCESSES DURING COMPOSING

In the psychology of music, composing, as a creative musical activity, has been the least studied and least understood of all musical processes, although it is considered to be the most intriguing and complex. However, there are theoretical concepts and empirical researches that offer some answers. The conceptual model of John Sloboda (1985) speaks about existence of two stages in composition: the first called "inspiration" where a skeletal idea or themes appear in conscientiousness, the second called "execution" where the ideas are subject to a series of more conscious and deliberate processes of extensions and transformation. On the same path of conclusions is positioned the *Geneplore model* (Finke *et al.*, 1992), which stems from the cognitive psychology approach to creativity and could be referred to in order to understand phases of creative processes in creating music. The model consists of generative processes, exploratory processes, preinventive structures and product constraints, which are related. The conclusive findings of empirical research conveyed within a sample of Serbian composers (Bogunović and Popović Mladenović, 2014), showed that composing is primarily cognition based while the main activity is invention/production of musical structure that is adequately organized into balanced auditive *Gestalt*. The main concept is mental representation of well organized musical structure, based primarily on audio, but also on visual and imaginative images. In building up construction of the whole, both cognitive strategies were used: "bottom up" and "top down", implying presence of hierarchical and metacognitive thinking. The self regulative composing strategies of planning, monitoring and evaluating compositional process and its outcomes were registered. Wherever the

source of creations was (cognition or imagery), the process was marked as a problem solving process, characterized with divergent (provisional plans, subordinate ideas, flashes of illumination, new insights, trial-and-error search) and tension resolving convergent phases of ideas conceptualization (final structural shaping, orchestration, hierarchy of micro and macro levels).

Keywords: creativity in music, composing, cognitive processes.

Адријан Божин

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац

a.bozin@gmail.com

Аурел А. Божин

Учитељски факултет, Београд

aabozin@gmail.com

ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И КРЕАТИВНОСТ

Однос између интелигенције и креативности је један од најстаријих и још увек актуелних проблема психологије даровитости. У раду се најпре приказују и критички разматрају питања одређења и најважнија теоријска схватања о интелигенцији и креативности. Следи критички приказ најзначајнијих 'класичних' емпиријских истраживања односа између интелигенције и креативности која се обично сврставају у две групе: 1) истраживања у којима је утврђена слаба или ниска позитивна корелација између интелигенције и креативности (обично $r = 0,10 - 0,30$); и 2) истраживања у којима није пронађена значајна веза између те две појаве. Опште узев, резултати новијих истраживања, која се у наставку рада приказују, најчешће иду у прилог било првој или другој групи класичних истраживања. У завршном делу се, између осталог, истичу следеће три ствари: да ће се, упркос бројним дилемама, практично сви истраживачи сложити да је интелигенција нужан али не и довољан услов креативности; да је висока интелигенција такав услов за врхунска креативна постигнућа; да је однос интелигенција – креативност веома важан за идентификацију даровитих.

Кључне речи: интелигенција, креативност, даровитост, идентификација даровитих.

Adrijan Božin

Preschool Teacher Training College „Mihailo Palov”, Vrsac

Aurel A. Božin

Teacher Training Faculty, Belgrade

INTELLIGENCE AND CREATIVITY

The relation between intelligence and creativity is one of the oldest and still current problems of psychology of giftedness. In the first part of this paper, the problems of defining as well as the most important theoretical conceptions of both intelligence and creativity are presented and critically considered. The next section is dedicated to the most relevant "classical" empirical research of the relationship between intelligence and creativity usually classified in two groups: 1) investigations in which consistently weak or low positive correlations between intelligence and creativity were found (usually $r =$

0,10 – 0,30); and 2) investigations in which no significant relationship between intelligence and creativity were found. On the whole, the results of some recent studies thereafter presented typically support either the first or the second group of classical researches. In the final section, among other things, the following three are underscored: that despite many dilemmas, practically all researchers would agree with the statement that intelligence is a necessary but insufficient condition of creativity; that high intelligence is such a condition for first-class creative achievements; that the intelligence – creativity relationship is very important for the identification of the gifted.

Key words: intelligence, creativity, giftedness, identification of the gifted.

Doc. dr Andrea Debeljuh

adebeljuh@unipu.hr

Doc. dr Maja Ružić

Univerzitet u Puli

Katedra za obrazovne nauke

Mr Ranko Rajovic

Mensa Srbije

KREATIVNOST, DAROVITOST I IKT – IZAZOVI I RIZICI

Zahvaljujući Gilfordu i njegovoj teoriji inteligencije svet je počeo da raspravlja o divergentnom naspram konvergentnog mišljenja. Rezuli je sa svojom teorijom o tri prstena otišao čak i dalje, tvrdeći da je kreativnost jedan od atributa koji krasi darovitu osobu. Gledajući na darovitost na ovaj način, pretpostavljamo da nema darovitih koji nisu kreativni. Da bismo bili kreativni moramo ispoljavati različite osobine kao što je fluidnost mišljenja, fleksibilnost, originalnost i druge, koje Gilford detaljno opisuje. Uvek su nam govorili da se kreativnost mora podstaći, dok studija koju opisuju Land i Jarman pokazuje da se kreativnost mora sačuvati, posebno kada govorimo o predškolskoj deci. Autori ove studije navode da 98% dece između 3 i 5 godina starosti poseduju divergentno mišljenje koje je na nivou genija. Ovaj nivo se drastično smanjuje na 2% posle 25. godine. Divergentno mišljenje nije sinonim za kreativnost, ali predstavlja njen značajni deo. Ovo znači da nije problem stimulisati ga, već sprečiti gubljenje ove karakteristike. Ono što želimo da naglasimo je kako je možemo sačuvati. Da li su sredstva IKT funkcionalna u očuvanju kreativnosti, mogu li biti korisna i na koji način? Isto tako, ako govorimo o količini vremena koja je to preporučena granica da bismo izbegli zloupotrebu tehnologije i negovali ukupan holistički razvoj deteta? Jedno rešenje nudi NTC sistem i motorni razvoj deteta. Možemo uključiti i ono što je najbolje među Montesori materijalima da bismo negovali razvoj detetovih potencijala, dok mu omogućavamo da raste svojim tempom. I na kraju, ali ne i najmanje važno, kada se radi o očuvanju kreativnosti, ono što je od suštinskog značaja u vezi je sa odnosom koji relevante odrasle osobe imaju prema detetu. Ovde ne mislimo samo na vaspitače, već i na roditelja i sve druge relevantne zainteresovane strane u razvoju dece. Odnos treba da bude takav da podstiče dete da proba nove stvari, odnosno eksperimentiše. Istraživači sa univerziteta u Minesoti su ustanovili vezu između neuredne dece i nivoa učenja. Što su deca bila neurednija dok jedu, to su im bili bolji rezultati kada je trebalo da se prisete imena hrane koju su jela. Ovo je bilo u vezi i sa slobodom u načinu na koji ova deca sede. Naš zaključak je da ne možemo da izbegnemo upotrebu tehnologije, jer nas ona okružuje, ali ono što možemo da radimo je da je koristimo na takav način da ona

stimuliše druge aktivnosti, tako što ćemo uspostavljati mostove koji vode decu u stvaran svet koristeći tehnologiju kao sredstvo.

Ključne reči: kreativnost, darovitost, razvoj, ICT.

Doc. dr. sc. Andrea Debeljuh

Doc. dr. sc. Maja Ružić

Unviersity of Pula

Science of Education Department

Mr. sc. Ranko Rajovic

Mensa Serbia

CREATIVITY, GIFTEDNESS AND ICT – CHALLENGES AND RISKS

Thanks to Guilford and his theory of intelligence the world has started to discuss about divergent thinking in contrast to convergent thinking. Renzulli went even further with his theory of the three rings where creativity is one of the attribute a gifted person has. In this way of looking to giftedness we assume that there are no gifted who are not creative. To be creative we have to demonstrate various characteristics like fluidity of thinking, flexibility, originality and others Guilford describes in details. We were always told that creativity has to be incentivized, while a study described by Land and Jarman demonstrates that creativity has to be preserved especially when we talk about preschool children. The authors of this study state that 98% of children between 3 and 5 years of age have divergent thinking at genius level. This goes down to a poor 2% after the age of 25 year. Divergent thinking is not a synonym for creativity but it is an important part of it. This means that the problem is not to stimulate but to prevent the loss of this characteristic. How can we preserve it is the point we want to stress. Are ICT tools functional for the preserving of creativity, can they be useful and in which way? And also if we think about the quantity of time what is the limit to avoid the misuse of technology and to foster a total holistic development of the child? One solution is given by the NTC system for preschool and primary school children. This system takes into consideration both the cognitive and motoric development of the children. We can also include the best of the Montessori materials for fostering the development of the child potential while leaving him grow at his own pace. Last but not least concerning the preservation of creativity what is of vital importance refers to the attitude that relevant persons have towards the child. Here we do not refer only to preschool teachers, we include parents and all the relevant stakeholders in the children development. The attitude has to be the one which is encouraging a child to experiment. Researchers from the Minnesota University found a connection between messy children and the level of learning. More the child was messy while eating better results he had in the recalling of the names of the food he was eating. This was also connected to the freedom in the sitting position of these babies. Our conclusion is that we cannot avoid the use of technology because it is everywhere around us but what we can do is to use it to stimulate other activities by creating bridges that take children to the real world by using technology as a mean.

Key words: creativity, giftedness, development, ICT.

Босилјка Ђорђевић
САО, Београд

КРЕАТИВНОСТ, ПОРОДИЦА И ПРЕДШКОЛСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ – ОТКРИВАЊЕ И НЕГОВАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ

Креативност код одраслих се процењује према *резултатима*, без обзира о којој области се ради. Треба имати у виду да креативност има свој *почетак*, *полазну тачку*, пут и развој да би постала друштвено значајна.

У саопштењу ће бити речи о *почетку* и *првом извору* од којег полазе наговештаји и манифестације креативности у детињству, а креативност се манифестује као *спонтана активност* у којој је тежиште на *процесу* стварања, креацији, покрету, деловању да се нешто створи и да се дете изрази са много спонтаности и природности у намерама и активностима у којима имагинација заузима широки простор.

За уочавање, откривање раних својстава креативности, *породица је прави амбијент*, где је могуће уочити, препознати и открити прве знаке и открити различите покушаје њихвог манифестовања.

Многе породице данас, због бројних отежавајућих околности, нису у могућности да делују на адекватан начин. У том правцу, предшколске и друге институције могу да буду *допуна* и *помоћ* родитељима у подржавању њихових напора за што потпунији развој детета а посебно његових стваралачких потенцијала.

Кључне речи: стваралаштво, породица, предшколске институције.

Bosiljka Đorđević
SAO, Belgrade

CREATIVITY, FAMILY AND PRE-SCHOOL INSTITUTIONS – DISCOVERY AND FOSTERING OF CREATIVITY

Creativity in adults is estimated according to the *results*, regardless of the area which is in question. It should be born in mind that creativity has a *beginning*, a *starting point*, path and development, in order to become socially significant.

The paper deals with *the beginning* and *the first source* from which indications and manifestations of creativity in childhood emerge and creativity manifests as *spontaneous activity* in which the focus is on the *process* of creation, movement, acting to create something for the child to express with great spontaneity and in natural way his intentions and activities in which the imagination has a significant position and occupies wide space.

For detection and identification of early traits of creativity, *family is real environment* where it is possible to observe, identify and detect the first signs and notice various attempts of their manifestations.

Many families today, due to a number of aggravating circumstances, are unable to act adequately. In this regard, pre-school and other institutions can be a *supplement and assist* parents in supporting their efforts to complete development of the child and in particular its creative potential.

Key words: creativity, family, pre-school institutions.

Јован Ђорђевић

САО, Београд

КРЕАТИВНОСТ – ПОДСТИЦАЈИ И НЕГОВАЊА

Креативност је *комплексан феномен*, сложена способност личности састављена од бројних чинилаца који подстичу и подржавају стваралаштво, као што су оригиналност, флексибилност и флуентност, као и друге категорије, међу којима се издвајају интелектуални фактори (мишљење, машта, памћење и др.), фактори способности и неинтелектуални фактори (мотивација, толерантност, својства карактера, аспирација и сл.). Улога поменутих фактора је да подстичу, подржавају и усмеравају стваралаштво.

Психолог Торанс (енгл. Р. Torrance) је изложио сугестије како се у разреду (и школи) може створити клима и услови за подстицање и развој стваралаштва, указао на поступке за класификовање креативности, створио платформу за бројна истраживања и проучавања у овој актуелној, али и занемареној области.

Аутор саопштења указује на пожељне особине наставника и васпитача за подстицање, развијање и неговање креативности: успешно стварање и реализовање програма и модела поучавања, организовање одређених активности и делатности, примену инструмената, техника, упитника и тестова, коришћење наставних средстава и материјала (традиционалних и савремених), изазивање и подстицање радозналости, примену адекватних вежбања, проблема, проблемских и алтернативних задатака, ангажовање облика „продуктивних мисаоних поступака и активности”.

На истом интелектуалном нивоу појединаца може се говорити о различитим облицима, нивоима и квалитетима креативности, имајући у виду оне који су посебно, изразито креативни до оних који су веома мало креативни.

Кључне речи: креативност, подстицање, неговање, развој, стваралаштво, примена.

Jovan Đorđević

SAO, Belgrade

CREATIVITY – STIMULATIONS AND FOSTERING

Creativity is a complex phenomenon, complex ability of personality composed of a number of factors that encourage and support creativity, such as originality, flexibility and fluency, as well as other categories, among them the intellectual factors (thinking, imagination, memory, etc.), factors of ability and non-intellectual factors (motivation,

tolerance, character properties, aspirations, etc.). The role of the above factors is to encourage, support and guide creativity.

The psychologist P. Torrance presented the suggestion that it is possible to create climate and conditions in the classroom (and school) for the promotion and development of creativity, pointing out the procedures for classifying creativity, creating a platform for numerous research and studies in the current and neglected areas.

The author points out the desirable characteristics of teachers and educators for promoting, developing and fostering creativity: the successful creation and implementation of programs and models of teaching, organizing specific activities and operations, application of tools, techniques, questionnaires and tests, use of teaching materials (traditional and modern), inciting of curiosity, the application of adequate exercises, problems, problem-solving and alternative tasks, engaging form of "productive thought processes and activities".

At the same intellectual level of individuals it can be spoken about a variety of forms, levels and quality of creativity, keeping in mind that they are special, highly creative, as compared to those who have very little creativity.

Key words: creativity, stimulation, fostering, growth, application.

Проф. др Милош М. Ђорђевић

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
milosdjordj@gmail.com

ФУНКЦИЈА НАСТАВНИХ СРЕДСТАВА

Рад анализира феномен даровитости и креативности у светлу функције наставних средстава, какви су приручници и практикуми. Посебно се осврће на начин на који они подстичу и олакшавају креативни развој и стваралаштво студента у проблемском промишљању теорије и праксе наставе.

Из широке скале теза и тема скупа који расправља о развојној перспективи даровитости и креативности студената, подржавамо потребу: (1) да се то питање креће од питања испољавања даровитости ка могућности вежбања и изграђивања талената; (2) да се креативност истражује из угла побољшања укупног рада у школи; (3) и да се оствари јединство креативних потенцијала даровитих и друштвеног контекста у васпитно-образовном и наставном раду.

Рад предочава нека наша иницијална искуства и ефекте примене практикума и приручника из предмета Књижевност за децу и Српски језик те развоја студената са којима се програмски и проблемски ради.

Кључне речи: даровитост, приручници, практикуми, функција наставе, стручност.

Prof. Dr Milos M. Djordjevic

Preschool Teacher Training College " Mihailo Palov", Vrsac

THE FUNCTION OF TEACHING AIDS

This paper analyzes the phenomenon of giftedness and creativity in the light of the functions of teaching resources, such as manuals and student books. The author pays special attention to the way in which they encourage and facilitate creative development and creativity of students in problem thinking theory and teaching practice.

In regard to a wide scale of theses and topics of the conference which discusses the developmental perspective of talent and creativity of students, we are inclined to support the need to deal with the issue in such a way as to shift the focus from giftedness manifestation to possibility to train and build talent (1), to investigate creativity from the perspective of improving the work of school as a whole (2) and to achieve the unity of the creative potential of the gifted and social context of educational and teaching work (3).

The paper presents some of our initial experiences and effects of the implementation of student books in the course *Children Literature* and *Serbian language* and the development of students with whom program and problem-solving teaching is carried out.

Key words: giftedness, student books, practice, functions, teaching function.

Мр Ивана Ђорђевић

ivanacurcin@yahoo.com

МА Љиљана Келемен

ljliljana.kelemen@uskolavrsac.in.rs

Висока школа струковних студија за васпитаче
„Михаило Палов”, Вршац

ПОДСТИЦАЊЕ ДАРОВИТЕ ДЕЦЕ ЗА ЈЕЗИК У ПРЕДШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА КРОЗ УСМЕРЕНЕ АКТИВНОСТИ СТУДЕНАТА

У овом раду је, на основу релеванте методичке литературе из области развоја говора и језичког стваралаштва, осмишљено истраживање са примарним циљем да се унапреде усмерене активности студената, будућих васпитача, из *Развоја говора* које се изводе у оквиру методичке праксе у вртићима, а у сегменту који се тиче подстицања даровитих ученика за језик. Секундарни циљеви истраживања су: (1) утврђивање која врста језичких игара је најфреквентнија у делу активности *Самостални стваралачку рад деце*; (2) у којој мери се изабраним језичким играма подстичу надарена деца; (3) евалуација наставног рада и постигнућа студената из практичне примене теоријских знања која су стечена из предмета *Методика развоја говора 1* и *Методика развоја говора 2*. Методе истраживања су детерминисане облашћу коју испитујемо, а примењене су: метода узорка, аналитичка метода, дескриптивна метода. Истраживани корпус је – зарад тачности и валидности

результата – обиман, а чини га 250 припрема за усмерену активност из *Развоја говора* прикупљаних у периоду 2011–2014. г. у Високој школи струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац. У истраживању су коришћене и анотације сачињаване на вежбама посвећеним анализама активности, чије су писане припреме уврштене у корпус.

Резултати истраживања су показали да се даровита деца у делу активности *Самостални стваралачки рад деце* подстичу, али да би се у припрему и реализацију активности које студенти изводе могло уврстити већи број различитих језичких игара, тј. да би будући васпитачи требало да буду креативнији у подстицајима. У завршном делу рада имплементовани су изабрани примери добре студентске праксе, којима се у предшколским установама у Вршцу негује језичко стваралаштво надарене деце.

Кључне речи: даровити, методика развоја говора, језичко стваралаштво, језичке игре.

Ivana Đorđev, MA

Ljiljana Kelemen, MA

Preschool Teacher Training College” Mihailo Palov” Vrsac

ENCOURAGING GIFTED CHILDREN FOR LANGUAGE IN PRESCHOOL INSTITUTIONS THROUGH STUDENTS’ ACTIVITIES

In this paper, the research which is based on the relevant methodological literature in the field of speech and language creativity, is designed with a primary aim to improve students’, future teachers’, directed activities from the speech development which are performed within the methodological practice in kindergartens, in segment of encouraging gifted childrens for languages. Secondary aims of the research are: 1) establishment what kind of language games is in the most frequent in the part of the activity called *Independent creative children’s work*, 2) the extent to which the gifted children are encouraged by language games, 3) evaluation of teaching and students’ achievements in the practical usage of theoretical knowledge which are gained from the subjects Methodology of speech development 1 and Methodology of speech development 2. Research methods are determined by examining field and the methods which are applied are: sampling method, analytical method and descriptive method. Investigated corpus, for the sake of accuracy and validity of the results, is extensive and consists of 250 preparation for targeted activity of the speech development being collected in the period 2011— 2014 in the Preschool Teacher Training College ”Mihailo Palov”, Vrsac. Annotations made in classes devoted to analysis of the activities were used in the research and their written preparations are included into the corpus. The results of the research have shown that the gifted children in the activity section called Independent creative children’s work are encouraged, but also that a greater number of different language games could be included to the preparation and implementation of activities that are performed by students, that is that future teachers should be more creative in encouraging.

In the final part of the paper the selected examples of the good students' practice are implemented which have been used in preschool institutions in Vrsac for preserving linguistic creativity of gifted children.

Keywords: gifted, methodology of speech development, language creativity, language games.

Dr. Ivan Ferbežer, Associate professor

T: 00386 (0) 2 661 19 31

M: 00386 (0) 41 866 222

Slovenia

ivan.ferbezer@siol.net

REFLEKSIJE KREATIVNEGA »JAZA«

V našem referatu predstavljamo koncepcije in opise človeškega konstrukta »jaza« skupaj z opisi in karakteristikami kreativnih posameznikov. Razpravljamo o interakciji teh karakteristik in o kreativni napetosti povzročeni z koeksistenco na videz različnih povezav teh potez. Skrajna meja kreativne osebnosti vodi v diskusijo o bipolarnih motnjah razpoloženja in njegove implikacije za optimalno funkcioniranje kreativne osebnosti. Kreativni »jaz« je nagovorjen v terminih obeh, kognitivne in emocionalne kompleksnosti.

Ključne besede: aspekti »jaza« kreativnosti in nadarjenosti, osebnostne dimenzije kreativnosti in nadarjenosti.

Dr. Ivan Ferbežer, Associate professor

Slovenia

REFLECTIONS OF THE CREATIVE »SELF«

In this paper, conceptions and descriptions of human construct of » self « are presented, along with characteristics and descriptors of creative individuals. The interaction of these characteristics and the creative tension produced by the coexistence of seemingly disparate pairs of these traits are discussed. Extremity of the creative personality leads into a discussion of bipolar mood disorder and its implications for the optimal functioning of the creative personality. Finally, the creative »self« is addressed in terms of both cognitive and emotional complexity.

Key words: aspects of gifted »self«, personality dimensions of giftedness and creativity.

Проф. др В.С. Глаголев, доктор философских наук,
профессор кафедры философии,
МГИМО-Университет (Москва, Россия)
silvari@mail.ru

ВИРТУАЛЬНОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ «ИНКУБАТОРОВ КРЕАТИВНОСТИ»: УТОПИЯ И ФРАГМЕНТЫ ЭФФЕКТИВНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В статье рассматриваются задачи и условия работы образовательно-воспитательных структур элитарного типа в формировании творческих способностей обучаемых. Под влиянием модернизации и глобализации технические условия профессиональной деятельности и общественная среда в широком смысле этого понятия стремительно изменяются и предъявляют все новые и новые требования к специалистам. Хронические риски несоответствия их личных и профессиональных качеств изменившимся условиям деятельности требуют от системы образования и обучения существенных корректив первоначально выбранных методик и обозначенных целей.

Особенно важно соответствие последних реальным общественным условиям в сфере гуманитарных профессий. Логика гуманитарных процессов всегда опосредована психологическими, культурными, национальными, социальными и др. процессами. Подготовка и отбор педагогов в этой сфере предполагает развитие системы «обратных связей» с контингентом учащихся и непрерывный мониторинг всех параметров образовательной элитарной системы.

Ключевые слова. Инкубатор креативности, структуры прямых и обратных связей, образовательно-воспитательные системы.

Prof. Dr V.S. Glagolev
Philosophy Department
MGIMO-University (Moscow, Russia)

VIRTUAL DESIGNING OF “CREATIVITY INCUBATOR”: UTOPIA AND FRAGMENTS OF EFFECTIVE PEDAGOGY

In the article the function aims and conditions of educational and pedagogical establishments of elitist type in trainee's creative abilities formation are considered. Under the influence of modernization and globalization the technical conditions of professional activity and social environment in wide sense of this notion are changing swiftly and impose ever new requirements to specialists. Persistent risks of inconsistency between their personal and professional qualities and changed conditions of activity require from educational and pedagogical system substantial amendments of initially chosen methodology and stated aims.

What is especially important is conformity of the last ones with the real social conditions in the field of liberal professions. The logics of liberal processes is always mediated by psychological, cultural, national, social and other processes. Training and selection of

teachers in this field imply the development of “feedback” system with students’ contingent and ceaseless monitoring of all elitist educational system parameters.

Key words: Creativity incubator, structure of direct relationship and feedback, educational and pedagogical systems.

Grozdanka Gojkov

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
Učiteljski fakultet Univerziteta u Beogradu – Nastavno odeljenje Vršac
g_gojkov@open.telekom.rs

Željka Bojanić

Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj, Novi Sad

DIDAKTIČKE INSTRUKCIJE KAO FAKTOR PODSTICANJA KREATIVNOSTI DAROVITIH STUDENATA

U istraživanju se pošlo od shvatanja po kojima je kognitivni stil u tesnoj vezi sa sposobnostima koje stoje u osnovi saznavanja realnosti, kao i shvatanja personalista da je IQ na relaciji potencijala i efikasnosti, te se funkcionalni sistem opštih sposobnosti (potencijal) ne mora manifestovati u svakoj situaciji. Dakle, intelektualni potencijal prolazi kroz filter ličnosti i određeni medijacioni inventar, ne podleže modifikacijama koje ga izbacuju na površinu ponašanja uvek primereno zahtevima stimulus-situacije, što se dalje dovodi u vezu sa nalazima nekih istraživanja o postojanju tipova kognitivnog stila koji su po raznorodnosti svoga pojmovnog oblikovanja manje ili više zavisni od inteligencije.

Didaktičke implikacije ovakvog stanovišta mogle bi se naći u pitanju: da li intelektualnu energiju modifikuje složenija ili jednostavnija, globalnija ili artikulisanija skupina didaktičkih metoda i instrukcija, što može da ima presudan uticaj na efikasnost intelektualne energije, jer sistem kognitivnih konstrukata odlučuje o preciznosti plasmana u određenoj problemskoj situaciji.

S druge strane su nalazi kojima se odriče mogućnost prihvatanja stvaralaštva kao jednodimenzionalne varijable i njihova argumentacija u činjenicama da se značajni elementi kategorije stvaralaštva nalaze u inteligenciji i u kognitivnom stilu; u osnovi je namera da se kod darovitih studenata ispita doprinos kognitivnog stila njihovoj kreativnosti, kao i da se proveri uticaj didaktičkih strategija i instrukcija na podsticanje kreativnih reakcija darovitih studenata. Dakle, ovim se proverava „hipoteza praga”, koja se odnosi na pretpostavku da ukoliko se zadovolji određen nivo sposobnosti, onda složaj crta i motivacija postaje presudan za formiranje kombinacije dimenzija kognitivnog stila koji daje jaču kreativnu produkciju. Ovo je prihvaćeno i kao objašnjenje razlike u stvaralačkoj produkciji kreativaca koji nemaju izrazito natprosečnu inteligenciju i obratno, a uklapa se i u opšteprihvaćeno viđenje razlika između potencijala i efikasnosti.

U ovo eksplorativno istraživanje je uključeno 112 studenata sa master i doktorskih studija Filozofskih fakulteta – grupa za pedagogiju u: Novom Sadu, Beogradu i Nišu. Uzorak je, dakle, hotimični. Ispitanici su sa grupa za pedagogiju, jer se želelo da budu upućeni u didaktičke strategije i didaktičke instrukcije, kao i da im budu jasne kreativne reakcije. U uzorak su ušli studenti sa visokim prosekom – iznad 9, dakle reč je o potencijalno darovitim studentima, a moglo bi se, možda, reći i o studentima koji su se u akademskoj

darovitosti u izvesnom smislu dokazali. Kognitivni stil je utvrđen zadacima koji su povezivali kognitivni stil, a bili su zasićeni elementima kreativnosti kao što su: otvorenost duha, tolerancija nesklada, proizvođenje originalnih ideja, edukcija, rešavanje problema, prostorni razmeštaj figura...). U radu je korišćena metoda sistematskog neeksperimentalnog posmatranja. Manipulisanje varijablama, radi njihove namerne promene nije vršeno, ali su statističkim analizama vršene statističke zamene za eksperimentalne kontrole. U istraživanju je korišćen sistemski pristup, izražen sintezom, sa namerom da se formulišu zakonomernosti koje važe, tj. koje se identifikuju u pojavi u celini. Kompleksnost pojma kognitivni stil, a i namere didaktičara za većim obuhvatom što većih celina u ličnosti studenata na ovome insistiraju, tj. opravdavaju sistemski pristup, odnosno teorijsku analizu u ovom istraživanju. Načela za izbor didaktičkih instrukcija bila su: kombinovanje elemenata koji su udaljeni u pogledu svoje asocijativne vrednosti, zahtevi za korenitom reorganizacijom i reformulacijom problemske situacije, kako bi se postiglo zadovoljavajuće rešenje, zahtevi za operacijama konvergencije i divergentnog mišljenja.

Od nalaza se izdvajaju sledeći:

1. Konstatacija o statistički značajnoj vezi strukture kognitivnog stila i didaktičkih strategija, odnosno instrukcija.
2. Klaster analiza je potvrdila opravdanost da se u interpretaciji kognitivnog stila studenata prihvati pristup po kome bi se kognitivni stil definisao na osnovu dimenzija, a ne po vrstama kao što su konvergencija, divergencija... U klaster analizi se vidi da se studenti grupišu slojevito u okviru svake vrste kognitivnog stila. Dakle, u okviru svake vrste postoji po 5–6 podgrupa koje imaju svoje uže specifičnosti. Nazvali smo ih dimenzijama. Kognitivni stil pojedinca razlikuje se u zavisnosti od intenziteta manifestovanja određenih karakteristika, odnosno onoga što karakteriše ove dimenzije.
3. Iz celokupne klaster analize mogli bismo zaključiti da se studentii razlikuju individualno, ali da, takođe, mogu da se uoče tendencije grupisanja po sličnostima kognitivnog funkcionisanja, te se sličnosti manifestuju u vidu dominiranja značajnih karakteristika opažanja, mišljenja...

Različiti problemi, sadržaji traže različite kognitivne pristupe, dakle, i različite dimenzije kognitivnog stila i reaguju na različite didaktičke instrukcije. Bliže posmatranje ovoga nalaza vodi dotle da je struktura studentskog znanja značajna za nove asocijacije, pregrupisanje sadržaja, primenu, shvatanje logičkih relacija i sl., a i dalje za kreativne pristupe rešavanju problema.

Ključne reči: didaktičke instrukcije, kognitivni stil, kreativnost, kognitivni stil, daroviti.

Grozdanka Gojkov

Preschool Teacher Training College "M. Palov" Vrsac

Teacher Training Faculty, Belgrade University – Teaching Department in Vrsac

Zeljka Bojanic

Provincial secretariat for science and technological development, Novi Sad

DIDACTIC INSTRUCTIONS AS A FACTOR OF ENCOURAGEMENT OF CREATIVITY OF GIFTED STUDENTS

The research started from the standpoint that cognitive style is closely connected with abilities permeating learning about reality, as well as the viewpoints expressed by supporters of personalism according to which IQ is on the relation between potentials and efficacy, so that the functional system of general abilities (potential) does not have to be manifested in every situation. In other words, intellectual potential goes through the filter of personality and particular mediation inventory, subjected to modifications leading it to the surface of behaviour not always in accordance to the demands of stimulus-situation; this can be brought in connection with the findings of certain studies implying the existence of cognitive style types which are more or less dependent on intelligence due to diversity of their notional shaping.

Didactic implication of such a statement could be found in the following question: is intellectual energy modified by more or less complex, more or less global or more or less articulated set of didactic methods and instructions, which can have a decisive influence on the efficacy of intellectual energy, having in mind that the system of cognitive constructs decides on the precision of placement in particular problem situation.

On the other hand, the findings rejecting the possibility of acceptance of creativity as one-dimensional variable and their argumentation relying on the facts that significant elements of category of creativity are to be found in intelligence and cognitive style permeate the intentions to examine the contribution of cognitive style to creativity of gifted students, as well as to verify the influence didactic strategies and instructions have on encouragement of creative reactions of gifted students. In other words, this is to verify the "threshold hypothesis" relying on the assumption that if certain level of abilities is addressed, the complex of features and motivation become decisive for the formation of combination of dimensions of a cognitive style which manifests more powerful creative production. This is also accepted as an explanation of differences appearing in creative production of creative individuals who do not have above average intelligence and vice versa, and it also fits in generally accepted view on the differences between potentials and efficacy.

The explorative research presented in the paper was carried out on an intentional sample of 112 master and doctoral studies students at philosophical faculties – pedagogy departments in Novi Sad, Belgrade and Nis. The subjects were students of pedagogy, since we wanted them to be familiar with didactic strategies and didactic instruction, as well as creative reactions. These were the students with high average marks on their studies – above 9; in other words, they are potentially gifted students while it could also be said that in a sense they had already manifested academic giftedness. Cognitive style was determined according to the tasks related to cognitive style, saturated by elements of creativity like: open mindedness, tolerance for disharmony, production of original ideas,

education, problem solving, space distribution of figures... The method of systematic non-experimental observation was used. Manipulation of variables for their intentional change was not carried out, but statistical replacements were undertaken according to statistic analysis for the purpose of experimental control. Systematic approach was used in the research, expressed through synthesis, with the intention to formulate current regularities to be identified in the phenomenon as a whole. Complexity of the notion of cognitive style imposes such an approach, while the intentions of those involved in didactics to encompass the segments of personalities of students as wholes as broadly as possible insist, i.e. justify systematic approach, i.e. theoretical analysis in this research. The principles according to which didactic instructions were selected were the following: combination of elements distant in view of their associative value, demands for thorough reorganization and reformulation of problem situation in order to achieve satisfactory solution, demands for operations of convergent and divergent thinking.

What follows are the most significant findings:

1. There is statistically significant correlation between the structure of cognitive style and didactic strategies, i.e. instructions;
2. Cluster analysis confirmed that it had been justified to in interpretation of students' cognitive styles accept the approach according to which cognitive style would be defined according to dimensions, rather than types like convergence, divergence... Cluster analysis showed that students are grouped in layers within each type of cognitive style. In other words, within each type there are five to six sub-groups which have their own narrower, specific features. They were called dimensions. Cognitive style of an individual differs depending on the intensity of manifestation of certain characteristics, i.e. of what characterizes these dimensions.
3. Cluster analysis as a whole allows us make a conclusion that students differ individually, or that it is also possible to notice tendencies of groupings according to similarities of cognitive functioning, so that similarities are manifested in the form of domination of important characteristics of observation, thinking...

Different problems and contents require different cognitive approaches and thus different dimensions of cognitive style and react to different didactic instructions. Closer observation of this finding could lead to a statement that the structure of students' knowledge is rather significant for new associations, regroupings of contents, application understanding of logical relations, etc, as well as for creative approaches to problem solving.

Key words: didactic instructions, cognitive style, creativity, the gifted.

Prof. dr Bisera Jevtić

bisera55@ptt.rs

Doc. dr Jelena Maksimović

jelena.maksimovic@filfak.ni.ac.rs

Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu

MOGUĆNOSTI PRIMENE FAKTORSKE ANALIZE U ISTRAŽIVANJIMA KREATIVNE DAROVITOSTI

Faktorska analiza predstavlja skup statističkih postupaka kojima se polazeći od većeg skupa varijabli utvrđuje manji skup manifestnih varijabli ili faktora. Osnovni zadaci analize usmereni su na utvrđivanje faktora koji leže u osnovi međusobne povezanosti manifestnih varijabli. Faktorska analiza u pedagoškim istraživanjima najširu primenu ima u skalama za merenje stavova. Posebno se njena primena pokazala korisnom u istraživanjima u kojima se istovremeno pojavljuje veći broj varijabli, koje su u međusobnim korelacijama i gde se zahteva utvrđivanje osnovnih izvora kovarijacije među podacima. Posmatranje takvih međusobno povezanih pojava posebno je značajno u područjima istraživanja kreativnosti i darovitosti. Rad ukazuje na to da se korišćenjem faktorske analize mogu izdvojiti faktori koji predstavljaju osnovu istraživanja kreativnosti i darovitosti. Takođe, autorke su ukazale na zastupljenost kvantitativne metodologije u istraživanjima složenih fenomena kreativne darovitosti.

Ključne reči: darovitost, kreativnost, faktorska analiza, manifestne varijable, varijansa

Dr Bisera Jevtić

Dr Jelena Maksimović

Nis University

Philosophical Faculty

THE REACHES OF FACTOR ANALYSIS IN RESEARCH ON CREATIVE GIFTEDNESS

Factor analysis is a set of statistical procedures used to determine a smaller set of manifested variables or factors, starting from a larger set of variables. The main tasks of the analysis focus on determining the factors that underlie the interconnectedness of manifested variables. Factor analysis in educational research has the widest application of scales to measure attitudes. In particular, its application is proven to be useful in studies in which simultaneously appear a larger number of variables which are in mutual correlation, and which require the determination of the main sources of co-variation between the data. Observations of such interrelated phenomena are particularly important in the areas of research of creativity and talent. The paper suggests that the use of factor analysis can extract factors that form the basis of creativity and talent research. Also, the authors have shown the presence of a quantitative methodology to investigate the complex phenomenon of creative talent.

Key words: giftedness, creativity, factor analysis, manifested variables, variance.

Izr. prof. dr. Mojca Jurišević
Pedagoška Fakulteta Univerze v Ljubljani
mojca.jurisevic@pef.uni-lj.si

MED SCILO IN KARIBDO: OCENJEVANJE USTVARJALNOSTI PRI UČENCIH OSNOVNE ŠOLE

Ustvarjalnost je v sodobnih modelih nadarjenosti opredeljena kot ena izmed osnovnih sestavin nadarjenosti, ocenjuje pa se jo na različne načine. Ker ima psihometrično ocenjevanje nadarjenosti nekatere pomanjkljivosti nas je v raziskavi zanimalo, kako točno lahko učitelji, ki učence poučujejo, ocenijo njihovo ustvarjalnost ter s tem dopolnijo testne rezultate, da bi tako dobili bolj celostno oceno učenčeve ustvarjalnosti. V ta namen smo 149 učencev od četrtega do sedmega razreda na izbrani osnovni šoli testirali z Ravenovimi progresivnimi matricami (RPM) ter verbalno obliko Torranceovega testa ustvarjalnega mišljenja (TTCT). Ustvarjalnost teh učencev so na osnovi lestvice za ocenjevanje ustvarjalnosti iz baterije Ocenjevalnih lestvic za učitelje (OLNAD07) ocenili njihovi učitelji, poleg tega pa so učitelji tudi opisali učence po njihovih značilnih (vedenjskih) lastnostih. Rezultati kažejo na nizko skladnost med obema ocenama ustvarjalnosti. Učitelji so kot nadpovprečno ustvarjalne ocenili 10 % učencev, na TTCM pa je nadpovprečen rezultat doseglo 15 % testiranih učencev. Ocene učiteljev o ustvarjalnosti učencev so se z rezultatom na TTCM skladale pri treh učencih, pri osmih učencih pa z RPM, v nobenem primeru se učiteljeva ocena učenčeve ustvarjalnosti ni hkrati pokrila z rezultatom učenca na RPM in TTCT. Ugotovitve so zanimive z vidika ocenjevanja ustvarjalnosti na splošno kakor tudi z vidika učiteljevega razumevanja, prepoznavanja ter spodbujanja ustvarjalnosti učencev.

Ključne besede: ocenjevanje ustvarjalnosti, Torranceovi testi ustvarjalnega mišljenja, Ravenove progresivne matrice, učiteljevo ocenjevanje ustvarjalnosti učencev.

Assoc. Prof. Dr. Mojca Jurišević
Faculty of Education University of Ljubljana

BETWEEN SCYLLA AND CHARYBDIS: THE ASSESSMENT OF CREATIVITY IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Creativity is defined as one of the key components of giftedness in contemporary models, while still being assessed in different ways. Psychometric evaluation of creativity has shown many shortcomings and the current study therefore aimed to find out teachers' evaluation of students' creativity validity in order to complement the test results and get a more comprehensive assessment of students' creativity. For the research purposes, 149 students from the fourth to the seventh grade at the selected elementary schools were tested with Raven's Progressive Matrices (RPM) and verbal form of Torrance Test of Creative Thinking (TTCT). The creativity of students was assessed also by their teachers using the Creativity Scale from Assessment Scales for Teachers (OLNAD07). In addition, teachers were asked to describe typical (behavioural) characteristics of each student. The results show a low matching between the two evaluations of creativity. Teachers rated above average 10% of students as creative and 15% of students reached the above average score on TTCM. Teachers' assessment matched the results on TTCM for three students and for eight students on RPM,

respectively. In any case, the teacher assessment of student' creativity was not coherent with the scores on both of the ability tests at the same time, not even for one student. The findings are interesting from the perspective of assessment of students' creativity in general and teachers' understanding, recognition and promotion of students' creativity as well.

Keywords: assessment of creativity, Torrance Tests of Creative Thinking, Raven's Progressive Matrices, teacher's assessment of students' creativity.

Dr. sc. Sandra Kadum-Bošnjak, predavač

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za odgojne i obrazovne znanosti

skadumbo@globalnet.hr

Tamara Brečević, magistra primarnog obrazovanja

Osnovna škola Vladimira Nazora, Pazin

tammy.brecevic@gmail.com

MATEMATIČKI DAROVITI UČENICI I KREATIVNOST

U radu se izlažu rezultati istraživanja čiji je cilj bio ispitati stavove nastavnika/profesora matematike uključenih u sustav osnovnoškolskog ili srednjoškolskog odgoja i obrazovanja o postupcima u radu s darovitima i osposobljenosti za rad s darovitim učenicima u nastavi matematike. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 150 nastavnika i profesora matematike.

Dobiveni su rezultati ohrabrujući, jer je istraživanje pokazalo da matematički daroviti učenici učiteljima ne predstavljaju opterećenje u radu, te da u nastavnom procesu nastoje poticati i razvijati njihovu kreativnost.

Ključne riječi: daroviti, kreativnost, matematika, nastava, učenici.

Assist. Professor Sandra Kadum-Bošnjak, PhD

University Jurja Dobrile, Pula

Department for Educational Sciences

Tamara Brečević, MA

Primary School Vladimir Nazor, Pazin

MATHEMATICALLY GIFTED STUDENTS AND CREATIVITY

The paper presents results of a research aiming at examining attitudes of teachers of mathematics involved in the system of primary and secondary school upbringing and education towards the methods of work with gifted students and whether teachers are educated and well-trained for work with gifted students within mathematics teaching. The research was conducted on the sample of 150 mathematics teachers.

The obtained results are encouraging, having in mind that the research showed that teachers do not experience mathematically gifted students as a burden in their work and that they try to encourage development of their creativity in the teaching process.

Key words: the gifted, creativity, mathematics, teaching, students.

Нинослав Качарић, дипломирани теолог
Српска православна Епархија банатска, Вршац
ninoslav.kacaric@gmail.com

ДОПРИНОС ВЕРСКЕ НАСТАВЕ РАЗВОЈУ КРЕАТИВНОСТИ МЛАДИХ

Верска настава данас постаје важан чинилац развоја креативности младих и васпитног деловања школе, чему доприноси континуирано и стручно усавршавање наставника верске наставе у областима педагошко-психолошког знања и вештина, кроз разне семинаре, стручна предавања, али и неке савременије модалитете професионалног развоја као што су менторство и супервизија, кроз које наставници проширују знање релевантно за рад и однос према раду, добијају подршку у савладавању тешких или изазовних радних ситуација и конкретну помоћ за конкретне проблемске ситуације. У томе процесу веома је важан трајни напор, способност и међусобна сарадња вероучитеља да програм овог наставног предмета обликују и прилагоде посебним потребама ученика, као и специфичним срединским условима у којима раде, те сарадња са педагошко-психолошком службом у школи, која ће им помоћи да, путем адекватно конципираног програма и ваљане реализације предвиђених садржаја, овај предмет успешно укључе у целокупан школски живот развијајући потенцијале даровитих и њихову креативност.

Истраживања о ефектима верске наставе у Србији, организована у периоду иза нас од стране Центра за емпиријска истраживања религије (ЦЕИР) из Новог Сада, Института за педагошка истраживања из Београда, и Савеза педагошких друштава Војводине, представљају драгоцен прилог евалуацији верске наставе у нашим школама и њеном унапређивању, као и опсервацији њеног доприноса развоју креативности младих.

Кључне речи: верска настава, млади, креативност, образовање, усавршавање.

Archpriest **Ninoslav Kačarić**, Graduated theology,
Secretary and Coordinator for religious education at
Serbian Orthodox Eparchy of Banat, Vršac

THE CONTRIBUTION OF RELIGIOUS EDUCATION TO DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF YOUNG PEOPLE

Nowadays, the religious education becomes an important factor of development of creativity of young population, as well as of upbringing process in schools, contributing to continuous and professional specialization of the religious education of teachers in the areas of pedagogical – psychological knowledge and skills, through various seminars, professional lectures, but also through some up to date modalities of professional development such as mentorship and supervision, through which teachers expend their knowledge relevant to their work and improve their attitude towards work; in that way they are given the support in overcoming difficult or challenging situations in their work and concrete help in the concrete problem situations. What is rather important in this process refers to long-lasting endeavour, capability and interactive cooperation between

a teacher of religious education and many other factors, so that he can shape and adjust the program of this subject to the specific needs of students, as well as the specific conditions in the school surroundings in which they work, and not less important is their collaboration with pedagogical – psychological service in the school, which will help them that through adequate concept of this specific curriculum and correct realization of provided contests, this subject successfully includes in overall school life developing potential of the gifted and their creativity.

Researches on effects of religious education in Serbia, held in the period behind us on the behalf of Centre for empiric research on religion in Novi Sad, Institute for pedagogical researches and studies in Belgrade and Union of pedagogical societies in Vojvodina, represents valuable contribution of evaluation religious education in our schools and its promoting, and also observation its contribution to the development of creativity of young people.

Key words: religious education, youngster, creativity, education, perfecting.

Gabriela Kelemen, PhD,

Aurel Vlaicu University of Arad

gabrielakelemenuav@gmail.com

CREATIVITATEA SI IMAGINATIA, O PERSPECTIVA A DEZVOLTĂRII PERFORMANTELOR CREATIVE

Lumea devine tot mai competitivă și mai dinamică iar studenții trebuie să fie bine pregătită pentru a face față provocării sale. Pentru ca un tânăr absolvent să facă față provocărilor mileniului trei mai întâi trebuie să fie creativ. Acest articol urmărește să ofere un studiu care vrea să sublinieze modalitățile de a crește performanțele studenților care studiază în sistemul de învățământ universitar. Considerăm că fiecare student are un potențial creativ interior din naștere și care ar putea fi descoperit și stimulat cu o metodologie adecvată. Un bun management de învățare poate contribui la creșterea performanțelor studenților. Scopul lucrării constă în a găsi acele metode care să ajute la îmbunătățirea creativității studenților și, în plus, poate să ajute la îmbunătățirea nivelului de inovare și performanță în învățare la nivelul sistemului de învățământ superior.

Cuvinte cheie: personalitate; creativitate; inovație și performanță; proces analitic; sistem educațional universitar

Gabriela Kelemen, PhD,

Aurel Vlaicu University of Arad

INCREASING PERFORMANCE BY FOSTERING STUDENTS' CREATIVITY AND IMAGINATION IN HIGHER EDUCATION SYSTEM

Abstract: The world becomes more and more competitive and dynamic; the students must be well prepared to face its challenges. As a young graduate to meet the challenges of the third millennium s/he must firstly be creative. Creativity has been the focus of much research in disciplines like psychology, education, art, and science. This article is a study which wants to underline a way to increase the performance of students who study

in the university educational system. We consider that each student has an inner creative potential that could be increased by an adequate methodology. A good management of learning can contribute to increasing students' performances. The goals are also to find those methods which help improve existing students' creativity and, furthermore, to help enhance the innovation level and performance of learning in the higher education system. **Keywords:** personality; creativity; innovation and performance, analytic process; higher education system

Проф д-р Љупчо Кеверески,
Педагошки факултет-Битола
kever@mt.net.mk

ИНТЕРКОРЕЛАЦИЈА ПОМЕЃУ КРЕТИВНОСТА, МОТИВАЦИЈА, ИНТЕЛИГЕНЦИЈАТА И ШКОЛСКИОТ УСПЕХОТ ВО СТУДЕНТСКАТА ПОПУЛАЦИЈА

Школскиот успех претставува исклучително комплексна и мултидимензионална интеракција на персонални и некогнитивни фактори кои го детерминираат неговиот степен и квалитет во различни академски средини. Консултираниот корпус на емириски резултати говорат за дивергентни истражувачки сознанија врз основа кои може да се претпостави (не) постоење на интеркорелативна врска помеѓу предходно споменатите варијабли кои ја детерминираат успехот на студентите. Целта на истражувањето е да испита интеркорелативната поврзаност помеѓу креативноста, мотивација, интелигенцијата и школскиот успех во студентската популација. Примерокот во истражувањето го сочинуваат 120 студенти од четврта година на Универзитетот Св Климент Охридски -Битола од различни членки на универзитетот. Со примена на соодветен психодијагностички инструментариум ќе се утврдува нивото и квалитетот на застапеноста на наведените варијабли кај испитаниците. Со помош на статистичкиот програмски пакет СПСС ќе се добие конкретна слика за интеркорелативната поврзаност на варијаблите и нивните тенденции со што ќе се провери хипотетската рамка во трудот. Тоа ќе биде основа за претпоставување на педагошките импликации поврзани со школскиот успех во студентската популација и се отвара нова перспектива во опсервацијата на поврзаноста на персоналните атрибути кои го детерминираат школскиот успех.

Клучни зборови: креативноста, мотивација, интелигенција, школски успех.

PhD. Ljupco Kevereski,
Faculty of Pedagogy in Bitola

INTERCORRELATION BETWEEN CREATIVITY, MOTIVATION, INTELLIGENCE AND SCHOOL SUCCESS IN STUDENT POPULATION

School success represents a really complex and multidimension interaction between personal and impersonal factors which determine its degree and quality in different academic environments. The consulted corpus of research results speaks about divergent explorative realizations on the base of which we can guess the lack of an intercorrelative relation between previous mentioned variables which determine the student success. The

goal of this project is to test the intercolerative connection of the creativity, motivation, intelligence and the school success in the student population. The subject in the project is 120 students from the year 4 in the University St. Clement of Ohrid, Bitola all from different sections in the University. By using of an appropriate psychodiagnostical instruments the level and the quality of the shown variables will be determined. By using the statistical program package SPSS we will have the concrete picture about the intercolerative relation of the variables and their tendentions, by which the hypothetical framework of the study will be checked. It will be the base of the theory about the pedagogical implication related to the school success in the students' population, and it opens a new perspective in the observation of the relation between personal attributes that determine the school success.

Key words: creativity, motivation, intelligence, school success.

Mara Knežević,

Prof. dr Marija Sakač

Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu

maraknez@sbb.rs

SOCIJALNI I KULTURNI FAKTOR USLOV RAZVOJA DAROVITIH

Proučavanju darovitosti i darovitima je potrebno posvetiti mnogo više pažnje no što se to čini u naučnim institucijama i školskom sistemu Republike Srbije. Zahvaljujući Visokoj školi strukovnih studija u Vršcu, koja opstojava i istrajava svojom upornošću u proučavanju darovitosti već pune dve decenije, uz naučnu elitu iz zemlje i inostranstva, daroviti nisu zaboravljeni. Kako se prepoznaju daroviti, kakve uslove rada im nudi naš obrazovno-naučni sistem, koji su preduslovi za razvoj njihove kreativnosti, koliko su uključeni u savremene tokove razvoja društva, samo su neka od pitanja na koja ćemo u radu pokušati da odgovorimo.

Sagledaćemo u kojoj meri genetski, socijalni i kulturni faktori utiču na razvoj kreativnosti darovitih, kako se razvijaju i kako ih podstičemo. Da li socijalna sredina utiče na kreativnost darovitih, koliki je uticaj kulturne sredine i kako su vrednovani daroviti, pitanja su koja ćemo putem ankete istražiti i ponuditi odgovore.

Uloga darovitih neophodna je u svim segmentima društva, značajna je u izgrađivanju naučne, ekonomske, političke i vladajuće elite, koja je uslov razvoja društveno-ekonomskog i naučno-obrazovnog sistema države.

Ključne reči: daroviti, socijalno, kulturno, genetsko, elita.

Mara Knežević, PhD, Associate Professor
Marija Sakač, PhD, Associate Professor
Faculty of Education, Sombor
University of Novi Sad

SOCIAL AND CULTURAL FACTORS - CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF GIFTED PERSONS

The studies of giftedness and gifted children should be given much more attention in scientific institutions and educational system of the Republic of Serbia. Thanks to the College of Vocational Studies in Vrsac, who survives and endures in their persistence in the study of giftedness for the past two decades, with the scientific elite in the country and abroad, the gifted are not forgotten. How to recognize the gifted, what working conditions they are offered by our educational and scientific system, which are prerequisites for the development of their creativity, to what extent they are included in the modern trends of social development, are just some of the questions on which we will try to offer answers.

We will look at the extent of genetic, social and cultural factors which influence the development of the creativity of the gifted, how they are developed and how to encourage that development. Does social environment influences the creativity of talented, what is the impact of cultural environment and how the gifted are evaluated, are questions that we will explore through a survey and provide answers.

The role of the gifted is needed in all segments of society, it is important in building the scientific, economic, political and ruling elite that is prerequisite for the development of socio-economic and scientific-educational system of the state.

Keywords: gifted, socially, culturally, genetically, elite .

Dr.sc. Ante Kolak, docent
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju
akolak@ffzg.hr

DIDAKTIČKE STRATEGIJE U FUNKCIJI RAZVOJA KREATIVNOSTI DAROVITIH UČENIKA

Kreativnost u odgojno-obrazovnom procesu zauzima pijedestalan položaj. Bez obzira što joj se pridaje hijerarhijski visoka vrijednost, često se srećemo s dokazima da nastava i škola sputavaju a ne razvijaju kreativnost učenika. Mnogobrojne didaktičke kritike upućuju da nastavni proces nije onaj u kojem kreativnost zauzima vodeće mjesto. Kada su u pitanju daroviti učenici, mnogo je dokaza kako isti nisu bili prepoznati u krutim školskim sustavima.

Analizirajući kreativnost s didaktičkog aspekta u radu se razlikuje kreativnost koja se odnosi na nastavni proces, na nastavnu okolinu, na uradak (produkt), kreativnost koja je usmjerena na učenika i učitelja kao subjekte odgojno-obrazovnog procesa.

Kao ključne točke u didaktičkim strategijama izdvajaju se didaktička kultura škole, emocionalne reakcije učenika, te nastavne metode i postupci u radu s darovitim učenicima.

Ključne riječi: kreativnost, didaktičke strategije, nastavni proces.

Assistant Professor Ante Kolak, PhD

University of Zagreb,

Faculty of Humanities and Social Science, Department of Pedagogy

DIDACTIC STRATEGIES IN FUNCTION OF THE DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS' CREATIVITY

Creativity occupies a prominent position in the educational process. Despite its hierarchically high value, there is evidence that teaching and school hinder rather than develop students' creativity. Didactic criticism suggests that the teaching process is not the one in which creativity plays a leading role. When it comes to gifted students, evidence shows that they are not being recognized as such in rigid school systems. Analyzing creativity from the didactic aspect, the paper differentiates between creativity relating to the teaching process, teaching environment, and product, and creativity focusing on students and teachers as the subjects of the educational process. As key points in the didactic strategies, the paper singles out didactic school culture, students' emotional responses and teaching methods and procedures in the work with gifted students.

Key words: creativity, didactic strategies, teaching process

Доц. д-р Марија Котевска Димовска

psiholog AD ELEM i viziting profesor

MSU „G. R. Derzavin“, i BAS- Bitola

marijadimovski@yahoo.com

М-р Spiro Mavrovski

direktor AD ELEM REK Bitola

spiro_mavrovski@yahoo.com

ЛИДЕРСТВО КОЕ ПРОМОВИРА КРЕАТИВНОСТ ВО УЧИЛИШТАТА

Промовирање на креативноста во училиштата е предизвик на современото образование. Креативноста, како процес на создавање на нови и корисни оригинални творби, е инспиративна и тешко остварлива активност, која бара подобрување на услугите и програмите во образовните институции. Основен услов кој на училиштата ќе им се овозможи учење фокусирано на иновација и креативност е креативното лидерство. Во овој труд се актуализира и афирмира значењето на трансформациското лидерство, кое одговара на предизвикот за креативно лидерство. Целта на оваа студија е да ја истражи поврзаноста на трансформациското лидерство кое охрабрува оригиналност и креативност со емоционалната компетентност и креативност на лидерите. Истражувањето е извршено на 42 менаџери и 163 наставници во 21 училиште. Резултатите покажуваат дека трансформациското лидерство значајно корелира со нивото на развиеност на емоционалните компетенции и креативноста на лидерите. Наодите имплицираат на потребата од имплементација на обуки за развој и подобрување на креативноста и емоционалните компетенции на лидерските тимови во училиштата, како предуслов за практикување на лидерство кое стимулира креативност.

Клучни зборови: креативност, училишта, трансформациско лидерство, емоционална компетентност.

Assist. Professor Marija Kotevska Dimovska, PhD

psychologist in AD ELEM i viziting professor

MSU „G. R. Derzavin“, i BAS- Bitola

MA Spiro Mavrovski

director AD ELEM REK Bitola

LEADERSHIP THAT PROMOTE CREATIVITY IN SCHOOLS

Promoting creativity in schools is the challenge of the modern education. Creativity, as a process of making new and original works, is very inspirational but hardly feasible activity which needs better service and programs in the educational institutions. The basic condition that will enable focused learning of innovation and creativity in schools is the creative leadership. This paper actualizes and acknowledges the meaning of the leadership. The point of this study is to examine the connection between the transformational leadership, which encourages originality and creativity, with the emotional competency and creativity of the leaders. This survey was performed on the sample of 43 managers, 163 teachers in 21 schools. Results show that the transformational leadership significantly correlates with the level of development of the emotional competencies and creativity of the leaders. Implications of the findings claim the need for implementation of programs for the creativity and emotional competency development of the leaders, as a prerequisite for the practice of leadership that stimulates creativity.

Keywords: creativity, schools, transformational leadership, emotional competence.

Doc. dr Ljiljana Krneta

Fakultet političkih nauka, Banja Luka, RS, BiH

krnetaljliljana@yahoo.com

PODSTICANJE KREATIVNOSTI UČENIKA U ŠKOLI MODELOM NENASILNE KOMUNIKACIJE

U 21. vijeku istraživanja darovitosti obiluju mnoštvom teorijskih pristupa, različitih validacija kognitivnog aspekta razvoja darovitih. No, diskurs savremenih istraživanja darovitosti se kreće u prvacu objašnjavanja sposobnosti, crta ličnosti, motivacije, uticaja ambijentalnih uslova i posebno uticaja različitih kultura. Posebno je značajan aspekt kulturoloških uticaja na ličnost darovitih pojedinaca. U ovom radu nas interesuju različiti modaliteti komunikacije u nastavi darovitih i ostalih učenika NNK. Istraživanje će obuhvatiti učenike osnovnih škola u Banjoj Luci i Tuzli, a modaliteti komunikacije biće realizovani u neposrednom obrazovnom procesu.

Ključne riječi: kreativnost, škola, nenasilna komunikacija.

Ljiljana Krneta, Assistant Professor
Faculty of political sciences
University of Banja Luka

ENHANCING THE CREATIVITY OF STUDENTS IN SCHOOLS THROUGH NON-VIOLENT COMMUNICATION MODEL

In the 21st century giftedness research there are plenty of theoretical approaches, various validations of the cognitive aspects of giftedness development. But the discourse of contemporary giftedness research is moving towards explanation of ability, personality traits, motivation, influence of environmental conditions and in particular the influence of different cultures. The aspect of cultural influence on the personality of gifted individuals is particularly important. In this paper, we are interested in the different modes of communication in teaching of the gifted and other students according to non-violent communication model. The study will include students of primary schools in Banja Luka and Tuzla and the modalities of communication will be implemented in the immediate educational process.

Keywords: creativity, schools, non-violent communication.

Dr Zora Krnjaić, naučni saradnik
Institut za psihologiju
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
zkrnjai@f.bg.ac.rs

TIPOVI KREATIVNOSTI RELEVANTNI ZA OBRAZOVANJE⁴

Razvojno viđenje kreativnosti ukazuje na potrebu za izdvajanjem različitih tipova kreativnosti odnosno vrsta kreativnog izražavanja i različitih nivoa kreativnosti u životu pojedinca. Pored vrhunske kreativnosti, prepoznata je i priznata kreativnost u svakodnevnom životu. U ovom radu bavićemo se dvama vrstama kreativnosti iz Modela 4 tipa kreativnosti koje su posebno relevantne za obrazovanje: kreativnošću koja je inherentna procesu učenja ('mini kreativnost') i kreativnošću koja se odnosi na profesionalnu delatnost i dostignuti nivo ekspertize ('kreativnost u profesiji'). Kategorija mini kreativnosti odnosi se na kreativne procese uključene u konstrukciju znanja i razumevanja. Kategorija koja se odnosi na osvojeni nivo ekspertize u nekoj oblasti predstavlja odgovarajuću kategoriju kreativnosti za pojedince koji su stvaraoci po profesiji ali ne dostižu (nužno) vrhunski nivo ili status eminentnosti.

Ključne reči: kreativnost, razvoj kreativnosti, ekspertiza, kreativnost u profesiji.

---

⁴ Rad je urađen u okviru projekta „Identifikacija, merenje i razvoj kognitivnih i emocionalnih kompetencija važnih društvu orijentisanom na evropske integracije” (br. 179018), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Ph.D. Zora Krnjaić, Research Associate
Institute of Psychology
Faculty of Philosophy, University of Belgrade
E-mail: zkrnjaiic@f.bg.ac.rs

TYPES OF CREATIVITY RELEVANT TO EDUCATION⁵

From the developmental point of view it is necessary to distinguish different types of creativity and creative expression and different levels of creativity in personal life span. Besides Big-c (eminent) creativity, creativity in everyday life situations „little c“ creativity is recognized as well. In this paper, two types of creativity particularly relevant to education from The 4 C Model of Creativity are discussed: creativity inherent in the learning process, „mini-c“ creativity and creativity that refers to professional level of expertise, „pro-c“ creativity. „Mini-c“ creativity category refers to creative processes involved in personal knowledge construction and understanding. The category referring to an achieved level of expertise in some domain represents creativity category pertaining to persons creators by profession who do not necessarily reach the ultimate status of eminence.

Key words: creativity, development of creativity, expertise, pro-c“ creativity

Dr Slavica Maksić
smaksic@ipisr.org.rs

Dr Jelena Pavlović
pavlovich.jelena@gmail.com

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

UVERENJA NASTAVNIKA O MOGUĆNOSTIMA ZA PODSTICANJE KREATIVNOSTI U SREDNJOJ ŠKOLI

Predmet interesovanja u ovom radu su mogućnosti za ispoljavanjem i razvojem kreativnosti u srednjoj školi iz perspektive nastavnika. U ove svrhe ispitivana su uverenja nastavnika, s obzirom na njihov značaj za nastavnikov rad i ponašanje u učionici. U radu su prikazani rezultati analize fokus grupe koja je sprovedena u jednoj gimnaziji. Analiza vođene diskusije sa 10 nastavnika ukazala je na pet glavnih tema. Nastavnici su bili uvereni da je kreativnost složen fenomen koji se različito tumači. Podeljena su mišljenja oko toga da li su kreativna samo neka ili sva deca. Preovladalo je uverenje da škola ne podstiče kreativnost učenika, a mogla bi mnogo. Među faktorima koji podržavaju kreativnost izdvojeno je: angažovanje nastavnika, specifičnosti nastavnih predmeta, primena određenih nastavnih metoda i imidž škole. Među faktorima koji ometaju kreativnost navedeni su: nastavni plan i program, selekcija učenika, odlike generacije mladih i društvene vrednosti. U zaključku su razmatrane implikacije rezultata ispitivanja za unapređenje školske prakse.

Ključne reči: uverenja, nastavnici, srednja škola, podsticanje kreativnosti, fokus grupa.

---

⁵ This work was conducted under the project "Identification, measurement and development of the cognitive and emotional competences important for a Europe-oriented society" (no. 179 018) funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development of Republic of Serbia.

Slavica Maksić, PhD
Jelena Pavlović, PhD

Institute for Educational Research, Belgrade

TEACHERS' BELIEFS ABOUT SUPPORTING CREATIVITY AT SECONDARY SCHOOLS

The topic of this paper is teachers' perspectives about expression and development of creativity at the secondary school level. Teachers' beliefs were examined having in mind their influence on the teaching and classroom behavior. We presented data obtained from a focus group carried out with 10 teachers from one secondary school. Analysis of the guided discussion pointed to five main themes. Teachers held the belief that creativity represents a complex phenomenon which can be interpreted from multiple perspectives. Teachers' beliefs varied regarding the question whether all children are creative or not. From the teachers' point of view, schools do not support creativity of student to the full extent. Factors which support creativity included the following: teacher's activity, nature of the school subjects, specific teaching methods and school image. Factors identified as restricting creativity included the following: teaching curriculum, student selection, generational characteristics of young people and social values. Implications for improving the school practice were considered in conclusion.

Keywords: beliefs, teachers, secondary school, supporting creativity, focus group.

Проф. др Данило Ж. Марковић

Српска академија образовања

Београд

dacamarkovic@yahoo.com

ОСНОВНА ПАРАДИГМА ОДНОСА ПРЕМА ДАРОВИТИМА — ПРИПРЕМА ЗА ИСТРАЖИВАЧКО-ИНВЕНТИВНУ ДЕЛАТНОСТ

У савременом друштву наука постаје основни развојни ресурс. То је праћено интелектуализацијом човекове радне (па и производне) делатности. У овом склопу настају промене у садржају и карактеру човекове радне делатности што условљава и захтева и промене у образовању, па у том контексту посебно у образовању даровитих и њиховој припреми за радно ангажовање.

С обзиром на остварене и очекиване промене у садржају радне делатности, у условима кад наука постаје основни фактор развоја, образовање (посебно даровитих због њихових личних својстава и особина) мора бити усмерено на оспособљавање за истраживачко-иновативну активност у разним областима радног ангажовања.

Остварење ове потребе у образовању даровитих захтева најмање две претпоставке међусобно повезане и условљене: промене у систему образовања и праћење тих промена одговарајућом политиком његовог финансирања, и промену положаја даровитих по дипломирању у друштвеним односима.

Кључне речи: даровити, наука, иновације, образовање.

PhD Danilo Z Markovic
Serbian Academy of Education
Belgrade

BASIC PARADIGM OF ATTITUDE TOWARDS THE GIFTED – PREPARATION OF RESEARCH – INVENTIVE ACTIVITY

Science has become the basic developmental resource in contemporary society. This is followed by permeating man's working activity (and production) with emphasized intellectual feature. In this sense changes occur in the content and character of man's working activity, condition and demanding changes in education, and in this context especially in education of the gifted and their preparation for work engagement.

Having in mind the realized and expected changes in the content of working activity, in the conditions when science has become the basic factor of development, education (particularly education of the gifted due to their personal characteristics and features) has to be directed towards education for research-innovative activity in a variety of working fields.

In order to address this need in education of the gifted, it is necessary to fulfil at least two interrelated and mutually conditioned assumptions: change in the system of education and monitoring of these changes according to suitable policy of its financing, as well as the change of social position of the gifted after their graduation.

Key words: the gifted, science, innovation, education.

Dr Snežana Mirkov, naučni saradnik

smirkov@rcub.bg.ac.rs

Mr Nataša Lalić-Vučetić, istraživač-saradnik

nlalic@rcub.bg.ac.rs

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd (Srbija)

KAKO UČENICI I NASTAVNICI OPAŽAJU PODSTICANJE KRITIČKOG MIŠLJENJA⁶

Stvaralaštvo obuhvata komponentu kritičkog mišljenja, koja se manifestuje u postavljanju različitih problema i izboru adekvatnih rešenja. Istraživanjem podsticanja stvaralaštva, inicijative i saradnje u nastavi je obuhvaćeno 850 učenika i 1441 nastavnik iz 40 osnovnih škola u Srbiji. Ispitivana su uverenja i aktivnosti nastavnika na podsticanju kritičkog mišljenja kod učenika, stavovi učenika prema podsticanju kritičkog mišljenja i učeničke percepcije aktivnosti nastavnika. Analiza faktora dobijenih na osnovu odgovora nastavnika i učenika na pitanja iz upitnika ukazuje na podudarnosti u načinu grupisanja tvrdnji koje se odnose na: otvorenost nastavnika za kritiku i slobodu mišljenja; postavljanje pitanja i izražavanje mišljenja; produkciju i razradu ideja; formulisanje, analiziranje i rešavanje problema; izvođenje zaključaka i argumentovanje

---

⁶ Saopštenje predstavlja rezultat rada na projektima „Od podsticanja inicijative, saradnje i stvaralaštva u obrazovanju do novih uloga i identiteta u društvu” (Ev. br. 179034) i „Unapređivanje kvaliteta i dostupnosti obrazovanja u procesima modernizacije Srbije” (Ev. br. III 47008), koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (2011—2014).

stava. Ukazuje se na potrebe i mogućnosti usavršavanja nastave usmerene na podsticanje kritičkog mišljenja kao aspekta stvaralaštva.

Ključne reči: podsticanje kritičkog mišljenja, uverenja nastavnika, stavovi učenika, aktivnosti nastavnika, učeničke percepcije aktivnosti nastavnika.

Ph.D. Snežana Mirkov, Research Associate
MA Nataša Lalić-Vučetić, Research Assistant
Institute for Educational Research, Belgrade (Serbia)

FOSTERING CRITICAL THINKING AMONG STUDENTS: STUDENTS' AND TEACHERS' VIEWS⁷

Creativity includes a component of critical thinking, which manifests in defining different problems and making adequate choices between solutions. Research was conducted on encouragement creativity, initiative and cooperation among students. The sample encompassed 850 students and 1441 teachers from 40 Serbian elementary schools. We investigated teachers' beliefs and activities aimed at fostering critical thinking among students, students' attitudes about fostering critical thinking and students' perceptions of teachers' activities. Analysis of factors obtained from teachers' and students' answers on questionnaires indicates that there are similarities in the ways of grouping statements related to: teachers' openness to criticism and freedom of opinion among students; asking questions and expression of opinions; production and elaboration of ideas; defining, analysing and solving problems; deducting of conclusions and argumenting attitude. Implications are made concerning needs and possibilities for improvement of instruction related to fostering critical thinking viewed as an aspect of creativity.

Key Words: fostering critical thinking, teachers' beliefs, students' attitudes, teachers' activities, students' perceptions of teachers' activities.

Doc. dr Tanja Nedimović

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače, „Mihailo Palov”

Vršac

nedimovic.tanja@gmail.com

ULOGA VEŽBANJA U SUPERIORNOJ KREATIVNOJ PERFORMANSI DAROVITE DECE – TEHNIKE KREATIVNOG MIŠLJENJA

U našem odnosu prema pitanju kreativnosti krije se naš odnos prema čoveku uopšte – važno je da razmislimo kakvi ljudi želimo da budemo i kakvu decu želimo da razvijamo. I kao društvo i kao roditelji i nastavnici treba da se pitamo da li želimo da nam deca budu

---

⁷ Presentation is the result of the projects “From encouraging initiative, cooperation and creativity in education to new roles and identities in society” (No. 179034) and “Improving the quality and accessibility of education in modernization processes in Serbia” (No. III 47008), which are financially supported by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia (2011-2014).

samo uspešna ili/i srećna i uspešna. Na osnovu toga možemo ih podsticati da se razvijaju ili samo horizontalno (kao eksperti u nekom posebnom polju), ili i horizontalno i vertikalno (kao široko obrazovani, srećni i zadovoljni ljudi koji koriste svoje potencijale, sa izgrađenom odgovornošću prema sebi, drugim ljudima i životu uopšte). Danas postoji veliki broj tehnika kreativnog mišljenja čija upotrebljivost je velika u oblasti obrazovanja dece. Ove tehnike mogu doprineti vežbanju superiornih kreativnih performansi darovitih. U radu će biti prikazane odabrane tehnike za razvoj kreativnih performansi darovite dece.

Ključne reči: darovita deca, vežbanje, tehnike kreativnog mišljenja.

Assist. Professor Tanja Nedimović, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov" Vrsac

THE ROLE OF PRACTICE IN THE SUPERIOR CREATIVE PERFORMANCE OF TALENTED CHILDREN – TECHNIQUES OF CREATIVE THINKING

Our attitude towards people in general is hidden in our attitude towards the question of creativity – it is important to think about what type of people we want to be and what type of children we want to bring up. As a society, as parents and as teachers we should ask ourselves whether we want our children to be only successful or happy and successful. Depending on that we can encourage them to develop only horizontally (as experts in a certain field), or horizontally and vertically (as broadly educated, happy and content people who use their potential, who have a developed responsibility towards themselves, other people and life in general). Today there exist a great number of creative thinking techniques whose usefulness is immense in the field of children teaching. These techniques can contribute to practice of superior creative performances of the talented. Selected techniques for the development of creative performances of gifted children will be shown in this paper.

Key words: gifted children, exercises, techniques of creative thinking

Доц. др Маринел Негру

Учитељски факултет Београд

marinel.negru@uf.bg.ac.rs

КРЕАТИВНОСТ И ИНОВАЦИЈА – ПРЕМИСЕ ЗА ПОСТИЗАЊЕ ВИСОКИХ ПЕРФОРМАНСИ У РАДУ СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ

Данас више него икада креативност представља фундаментални услов квалитетног образовања, самим тим и рада са даровитом децом, карактеристике мишљења која инвентивно користи искуства и акумулирана знања, нудећи нова решења и оригиналне идеје. Она чини могућим стварање реалних или чисто умних производа. Једна од основних компоненти креативности даровите деце јесте имагинација, али претпоставља и мотивацију, жељу да се постигне нешто ново и посебно. Креативно мишљење код даровите деце јесте комплексно и у основи има серију фактора који им омогућавају стварање комбинација, трансформација, импликације, односа, идентификације и евалуације.

Кључне речи: креативност, иновација, даровити, имагинација.

Marinel Negru, PhD

Faculty for Teacher Training, Belgrade

CREATIVITY AND INNOVATION – THE PREMISES FOR ACHIEVING HIGH PERFORMANCE IN THE WORK WITH GIFTED CHILDREN

Nowadays, more than ever, creativity represents a fundamental condition of quality education and work with gifted children, characteristics of opinion which inventively uses experience and accumulated knowledge, offering new solutions and original ideas. It makes it possible to create realistic or purely intellectual products. One of basic components of the creativity of gifted children is imagination, but it also assumes motivation, the desire to achieve something new and special. Creative thinking in gifted children is complex and its base has a series of factors that enable them to create combinations, transformations, implications, relationships, identification and evaluation.

Keywords: creativity , innovation , gifted , imagination

Наташа Николић

Филозофски факултет Универзитета у Београду

natasani88@gmail.com

УЛОГА ПРОБЛЕМСКИ ОРИЈЕНТИСАНЕ НАСТАВЕ У РАДУ СА ДАРОВИТИМ УЧЕНИЦИМА

Услед потребе да се настава прилагоди индивидуалним разликама ученика, у педагошкој теорији и пракси јавља се низ предлога о могућностима организације и индивидуализације наставе. О значају индивидуализације нарочито се говори у области рада са даровитим ученицима. Да би се даровитост од предиспозиције развила до даровитог постигнућа, неопходно је обезбедити стимулативну средину која ће подстицајно деловати на развој индивидуе у периодима интензивног развоја. Било да се даровитост схвата као изузетна, неуобичајна интелигенција, или да је висока интелектуална способност, једна од кључних карактеристика понашања даровитих особа, несумњиво је да интелектуалне способности представљају значајну компоненту даровитости. С обзиром на то да проблемски оријентисана настава, као модел наставе, има значајну улогу у остваривању циљева и задатака интелектуалног васпитања, значајно је указати на могућности коришћења поменутог модела наставе у раду са даровитим ученицима. У овом раду бавићемо се значајем, могућностима и карактеристикама примене проблемски оријентисане наставе у раду са даровитим ученицима за подстицање креативности даровитих.

Кључне речи: даровитост, проблемски оријентисана настава, интелектуалне способности, интелектуално васпитање.

Nataša Nikolić, MA

University of Belgrade, Faculty of Philosophy

THE ROLE OF THE PROBLEM ORIENTED TEACHING IN WORKING WITH THE GIFTED CHILDREN

Due to the need to adapt teaching students with individual differences in educational theory and practice, there are series of proposals about the possibilities of organization and individualized teaching. The importance of individualization in particular is discussed in the field of working with the gifted students. To develop gifted achievements from talents' predisposition, it is necessary to provide a stimulating environment that will stimulate the development of the individual in a period of intense development. Whether it is seen as an exceptional talent, unusual intelligence, or that high intellectual ability is one of the key behavioral characteristics of the gifted people, undoubtedly intellectual capabilities are a significant component of giftedness. Considering the fact that the problem oriented teaching, as a model of teaching has an important role in achieving the goals and objectives of intellectual education, it is important to point out the possibility of using the aforementioned teaching models when working with the gifted students. In this research we discuss the importance, capabilities and characteristics of problem oriented teaching in working with the gifted students.

Key words: giftedness, problem oriented teaching, intellectual capacity, intellectual education

Проф. др Радмила Николић

Универзитет у Крагујевцу,

Учитељски факултет у Ужицу

scholae50@yahoo.com

УЛОГА И МОГУЋНОСТ ПОРОДИЦЕ У ВАСПИТАЊУ КРЕАТИВНОСТИ ДЕЦЕ

Закупљеност бројних аутора питањима природе, начина подстицања и покретања стваралачких способности, као и најважнијих чинилаца њиховог развоја, произилази из значаја који стваралаштво има, како за појединца тако и за друштво. Интеракционистички оријентисани аутори, као значајан предуслов за развој стваралаштва, поред способности и особина личности, мотивације и др., породичну средину сматрају неопходним условом, који заједно кроз интеракцију са осталим представљају одговарајуће стимулусе за развој стваралаштва.

Подстицање стваралаштва код деце, за родитеље је сложен и тежак задатак, за многе непознаница. Разлози су једноставни, непознавање природе и суштине стваралаштва и своје улоге у томе.

Ако стваралаштво за крајњи циљ има продукт као резултат „кумулятивног прожимања и сустицања разноврсних погодних чинилаца, тј. индивидуалног склопа и околности средине” (Милинковић, 1980), онда се мора имати у виду чињеница, да када се ради о дечјем стваралаштву „погодни чиниоци” су променљиви, нестални. Резултат и продукти дечјег стваралаштва производ су експресије и спонтаности, а не инвентивности и оригиналности као код одраслих.

У вези са овим и низом других важних чињеница које говоре о природи стваралаштва и начинима подстицања и даљег развоја може се поставити питање: да ли је родитељима тешко да подстичу и процењују деље стваралаштво и шта им отежава тај задатак? Овај рад представља покушај да се одговори на нека од кључних питања из ове области.

Кључне речи: деље стваралаштво, подстицање, развој, породица, породична клима.

Professor Radmila Nikolić, PhD

University of Kragujevac,

Teachers' Training Faculty in Užice

THE ROLE AND POSSIBILITIES OF THE FAMILY IN THE EDUCATION OF CHILDREN'S CREATIVITY

The preoccupation of numerous authors with the questions of nature, methods to encourage and motivate creative skills, as well as with the most important factors of their development arises from the importance of creativity, both for the individual and for society. Interactionist-oriented authors believe that family atmosphere is an important prerequisite for the development of creativity, in addition to skills, personality traits, motivation, etc, that it is a necessary condition, which together with the others represents an appropriate stimulus for the development of creativity.

Encouraging creativity in children is a complex and difficult task for parents, in fact, it is an unfamiliar term for many of them. Reasons for this are simple, not knowing the nature and essence of creativity, and one's role in all that.

If the ultimate goal of creativity is a product as a result of "cumulative interaction and overlapping of various favorable factors, i.e. individual personality and environmental conditions" (Milinković, 1980), then we have to consider the fact that, when it comes to children's creativity, "favorable factors" are changeable, inconsistent. The results and products of children's creativity are a product of expression and spontaneity, not of inventiveness and originality as in adults. We can ask a question in relation to all this, and with a series of other important facts that speak about the nature of creativity and methods to encourage and further develop them, and that question is – is it hard for parents to encourage and evaluate children's creativity, and what makes this task even harder? This paper is an attempt to find an answer to some of the key issues in this field.

Keywords: children's creativity, encouragement, development, family, family atmosphere.

Lavinia Nițulescu,
Alina Vișan
“Eftmie Murgu” University of Resita
alinavisan2003@yahoo.com

METODE DE DEZVOLTARE A CREATIVITĂȚII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Lucrarea își propune să evidențieze aspectele pozitive ale utilizării metodelor de dezvoltare a creativității elevilor. Studiul vizează compararea metodelor bazate pe creativitate și gândire critic utilizate la nivelul învățământului primar din România, atât în ceea ce privește învățământul tradițional, cât și alternative educaționale Step by Step. Educația își propune sprijinirea învățării și formării prin exersarea spiritului critic și creativ. Spiritul creativ devine punct de plecare pentru demersul cognitiv. Ca urmare, vom releva progresele cognitive și creative ale elevilor din clasele primare integrate în sistemul de învățământ românesc tradițional cât și în cel de Step by Step.

Cuvinte cheie: creativitate, învățământ, inovații

Lavinia Nițulescu
Alina Vișan
“Eftmie Murgu” University of Resita

CREATIVITY DEVELOPMENT METHODS IN THE PRIMARY EDUCATION SYSTEM

This paper proposes to highlight the positive aspects of using the pupils' creativity development methods. The study aims at comparing the methods based on creativity and critical thinking used at the level of primary education system in Romania, both regarding the traditional education system and the educational alternative Step by Step. The education aims at supporting learning and formation by practising the critical and creative spirit. The creative spirit becomes a premise for the cognitive demarche. Consequently, we will reveal the cognitive and creative progress of pupils from primary school integrated in the Romanian traditional education and in the Step by Step systems.

Keywords: creativity, teaching, innovation

Polonca Pangrčič, profesorica razrednega pouka,
OŠ Cerkevjak – Vitomarci, Cerkevjak 24, 2236 Cerkevjak, Slovenija
polonca.pangrcic@guest.arnes.si

DVOJNO IZJEMNI OTROCI IN KREATIVNOST V PROCESU POUČEVANJA

Kadar se učitelj sreča z učencem, ki ima posebne potrebe, je to zanj poseben izziv. Če je ta učenec dvojno izjemen pomeni, da ima posebne potrebe s primanjkljaji na določenih področjih, obenem pa je nadarjen.

V prispevku bomo opisali kako se soočati z učenci, ki imajo motnje avtističnega spektra, hkrati pa so izjemno kreativni, torej nadarjeni. Poučevanje avtističnega učenca je težka naloga za učitelja. Če pa je ta učenec perfekcionista, kot je to opisano pri Aspergerjevem

sindromu, se znajdeti v težavni poziciji oba: učitelj in učenec. Opisali bomo nekaj možnosti, kako premagovati takšne težave.

V drugem delu prispevka bomo predstavili študijo primera dečka, ki smo ga proučevali tri leta. Poudarek bo na njegovih primanjkljajih ter na njegovih izjemni kreativnosti.

Ključne besede: poučevanje učencev s posebnimi potrebami, kreativnost, motnje avtističnega spektra, perfekcionizem.

Polonca Pangrčič

Primary School *Cerkvenjak* – Vitomarci
Slovenia

THE TWICE-EXCEPTIONAL LEARNER AND CREATIVITY IN PROCESS OF EDUCATION

When the teacher meets with students who have special needs, this is a challenge for him. If that learner is twice-exceptional, it means he has special needs with deficits in certain areas, and on the other hand, he's talented.

In this paper, we describe how to deal with students who have autism, but they are extremely creative, so talented. Teaching autistic pupil is a difficult task for the teacher. However, if the learner is a perfectionist, as described in Asperger's syndrome, they find themselves in a difficult position. The difficult position is for both: for the teacher and for the student. We'll describe a few options, how to handle such problems.

In the second part of the paper we present a case study of a boy, we studied on for three years period. Emphasis will be placed on his deficits and his exceptional creativity.

Keywords: special needs education, creativity, autism, perfectionism

Mr Viorika Paser

Biljana Vujasin

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
svsvedpedagozi@hemo.net

ДИДАКТИЧКА СРЕДСТВА У ФУНКЦИЈИ ПОДСТИЦАЊА КРЕАТИВНОСТИ НА ПРЕДШКОЛСКОМ УЗРАСТУ

Polazeći od *Opših osnova predškolskog programa* i potrebe da se darovita deca dodatno stimulišu odgovarajućim aktivnostima i sadržajima, sagledavamo očekivane uloge vaspitača u kontekstu standarda opremljenosti predškolske ustanove didaktičkim sredstvima. Kako se od vaspitača očekuje da stvara podsticajne uslove za učenje kao konstrukciju i rekonstrukciju znanja, za ispoljavanje originalnosti, fleksibilnosti, kreativne generalizacije i drugih elemenata kreativnosti, postavlja se pitanje koliko je to ostvarljivo bez podrške savremenih didaktičkih medija.

Sagledavanje odnosa između očekivane uloge vaspitača i važećih standarda opremljenosti didaktičkim sredstvima, otvara i neka od sledećih pitanja: mogućnosti

kreativnog korišćenja kompjutera, interaktivne table, diorame i dr. U radu se ukazuje na vaspitni potencijal nestrukturisanog materijala i drugih didaktičkih sredstava, koji podstiču kreativnu produkciju predškolske dece.

Ključne reči: didaktička sredstva i materijali, mediji, kreativnost.

Viorika Paser MA

Biljana Vujašin

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov" Vrsac

DIDACTIC TOOLS FOR ENCOURAGING CREATIVITY IN THE PRESCHOOL AGE

Starting from the *General basis for the preschool program* and the need to additionally stimulate the gifted children with adequate activities and context, we view the expected roles of the preschool teacher in the context of the standards for the equipment of the preschool institution with didactic resources. As it is expected of the preschool teacher to create stimulative conditions for learning as a construction and reconstruction of knowledge, for expressing originality, flexibility, creative generalization and other elements of creativity, the question is posed to what extent this is possible without the support of modern didactic media.

Viewing the relation between the expected role of the preschool teacher and the applicable standards of equipment with didactical resources, raises some of the following questions: the possibility of the creative usage of the computer, interactive board, diplomas and others. In this paper we refer to the educational potential of unstructured material and other resources, which stimulate the creative production of preschool children.

Key words: didactic resources and material, media, creativity.

Александар Петровић

Универзитет у Приштини, Филозофски факултет у Косовској Митровици

Косово-Србија

aleksandarpet1@yahoo.com

ДАРОВИТОСТ И КРЕАТИВНОСТ НА ПРИМЕРУ ЕСТЕТИКЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

**/антика и педагошке потребе развијања способности и снага за интелектуалну
самосталност појединца/**

Према могућности вежбања и изграђивања талента античка мисао је показивала велику заинтересованост. У Платоновој философији могло би се рећи да питање даровитости дотиче и извесну митску димензију одређену појмовима надахнућа и удостојавања поклоњених сазнања. Умност испољена у дискурсу овладавања основним појмовима тако је преплетена са митолошком перформансом која отвара пут њеном успону. Одређена рационализација које премештају акценат на технику као знање овладаности вештинама и умећима, што показује тенденцију примене већ код Аристотела (оно шта јесте као примордијална општост, практички силогизам), има своју дугу историјску димензију пута ка савременим технолошким

овладавањима природним ресурсима и креативним перформансама, које га поспешују и продубљују. Аспект моћи и власти који се ту непосредније уплиће у теоријска разматрања од времена ренесансе, подређује таленат његовој реализацији, па стваралачке снаге човека окреће ка непосредности примене и успешности знања као највишем критеријуму. Беконова формулација „знање је моћ”, у примени на педагогију, као захтев за продором науке у структуре оспособљавања по теоријама експертизе и интервенције, запрема подручје психолошке експлоатације као предметно усмеравање ума на њихов учинак. Овако усмеравана прагматизација знања претвара слободу ума у објективизацију промене стварности, тако да његово отуђивање има своје избављење у суочавању са противечностима у хегеловски осмишљеном апсолутном појму и разрешењима које доноси.

Кључне речи: античка паидеја, саветодавна педагогија ренесансе, даровитост и митос, рационализација структура сазнања, ум и слобода.

Aleksandar M. Petrovic, PhD

University in Pristina

Philosophical Faculty in Kosovska Mitrovica

Kosovo-Serbia

Giftedness and Creativity at the Example of Aesthetic Education and Upbringing

/Antique and Pedagogic Needs for Ability and Strength Development for Intellectual Independence of an Individual/

Antique thought showed great interestedness in possibility to practice and build talent. According to Plato's philosophy, it could be said that the issue of giftedness touches certain mythical dimension determined by notion of inspiration of gifted knowledge and insights. Reason expressed in the discourse of mastering basic notions is in such a way permeated with mythological performance, opening up possibilities for its raise. Determined rationalization which shifts accent to technique as a knowledge or mastering of skills and abilities, showing the tendency of application as early as Aristotle, has its long-lasting historical dimension of the way towards mastery of modern technologies, natural resources and creative performances. The aspect of power and rule which become a part here of theoretical considerations since Renaissance makes talent subjected to its realization, so that creative powers of man are directed towards the immediacy of application and success of knowledge as the highest criterion. Bacon's formulation "knowledge is power", applied to pedagogy, as a demand for a breakthrough of science in the structures of education, according to theories of expertise and intervention finds its place in psychological exploitation. Pragmatization of knowledge directed in such a way transforms power of mind into objectivisation of change of reality, so that its alienation has its salvation in facing with contradictions in absolute term created by Hegel and resolutions it brings along.

Key words: antique paidea, counselling Renaissance pedagogy, giftedness and mythos, rationalization of knowledge structures, mind and freedom.

Проф. др Ружица Петровић

Факултет педагошких наука, Универзитета у Крагујевцу, Јагодина
Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
prof.ruzica@gmail.com

**МОГУЋНОСТ ГЕНЕТСКЕ ПРОКРЕАЦИЈЕ ДАРОВИТОСТИ – ЕТИЧКИ
АСПЕКТ**

Предмет овог рада јесте филозофско промишљање етичке оправданости генетског унапређења човека као једног од значајних питања биоетике. Оно се проматра из угла потребе и права човека на побољшање властите природе које излази из домена традиционалних метода развоја даровитости и ситуира се у једно ново биотехнолошко подручје генетског инжењеринга. У раду се конституише теоретски дискурс којим се обухватају различити аспекти савремених еугеничких програма. Разматрају се ефекти биотехнолошке употребе резултата научних истраживања у терапеутске сврхе, као и у сврху побољшања људске врсте. Узимају се у обзир приговори и аргументи научника и етичара о оправданости директног рекомбиновања гена да би се постигле жељене особине. Аутор оставља отвореним питање каква би била нова, генетски кодирана људска врста и да ли би такви преамбиозни подухвати биолошке модификације природне структуре човека стваране милионима година, могли да произведу несагледиве негативне последице. Страх и ризик од таквог исхода постоје и зато се све гласније чују иницијативе за ограничавање генетских истраживања и њихове примене у еугеничке сврхе.

Кључне речи: генетика, еугеника, етика, биоетика, биоинжењеринг.

Prof Dr Ružica Petrović

Faculty of Pedagogical Sciences of University in Kragujevac – Jagodina
Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov”, Vrsac

**THE POSSIBILITY OF GENETIC PROCREATION OF GIFTEDNESS -
ETHICAL ASPECT**

The subject of this paper is a philosophical reflection on the ethical justification of genetic enhancement of man as one of the important questions of bioethics. It is seen from the perspective of the needs and rights to improve one's own nature, which is beyond the domain of traditional methods of developing gifts and situates in a new biotechnological area of genetic engineering. This paper constitutes a theoretical discourse that includes various aspects of modern eugenics programs. It discusses the effects of biotechnological use of the results of scientific research for therapeutic purposes, as well as for enhancement of the human species. It takes into account the objections and arguments of scientists and ethicists about the justification of direct recombination of genes in order to achieve the desired properties. The author leaves an open question of what would a new, genetically encoded human species be like and whether such over-ambitious ventures of biological modification of the natural structure of man created over millions of years, could produce unforeseen side effects. Fear and risk of such an outcome is real and therefore there are more and more initiatives to limit genetic research and its application for eugenic purposes.

Keywords: Genetics, eugenics, ethics, bioethics, bioengineering

Karmen Pižorn

Assistant Professor of English Language Teaching Methodology

Faculty of Education University of Ljubljana

karmen.pizorn@pef.uni.lj.si

UČINKI DRUGEGA/TUJEGA JEZIKA NA KREATIVNOST THE EFFECTS OF SECOND/FOREIGN LANGUAGE LEARNING ON CREATIVITY

Prispevek bo orisal glavne ugotovitve najpomembnejših študij, ki so raziskovale sposobnosti posameznikov na področju divergentnega mišljenja v povezavi z učenjem drugih/tujih jezikov.

Posebej se bo prispevek osredotočil na raziskave s področja drugega jezika, ki so številne in ki prikazujejo učinke dvojezičnosti na kognitivne funkcije.

Raziskave s področja dvojezičnosti v povezavi s kognitivnimi prednostmi, ki so posledica jezikovnega razvoja, zaznav in zavestne ter notranje kontrole, namreč ugotavljajo, da prihaja pri dvojezičnikih do pomembnih kognitivnih prednosti, če jih primerjamo z enojezičniki v različnih kontekstualnih okoljih.

Učenje tujih jezikov v povezavi z razvojem kreativnosti ni bilo deležno toliko pozornosti, vendar pa obstoječe raziskave kažejo, da učenje tujega jezika na višjih ravneh pomembno spodbuja razvoj vseh štirih sposobnosti mišljenja, t.j. tekočnosti, elaborativnosti, originalnosti in fleksibilnosti. To je pripisari specifičnim kognitivnim praksam, ki jih prinaša jezikovno učenje in psihološkim posledicam, ki nastanejo zaradi učenja v sistemu, ki se razlikuje od šolskih okoliščin.

Ključne besede: učenje drugega in tujega jezika, kreativnost, kognitivni razvoj.

Karmen Pižorn

Assistant Professor of English Language Teaching Methodology

Faculty of Education University of Ljubljana

THE EFFECTS OF SECOND/FOREIGN LANGUAGE LEARNING ON CREATIVITY

The paper will outline the major findings of the most outstanding studies on individuals' divergent thinking abilities. It will focus on the second language learning where a large body of research was devoted to unfolding the effects of bilingualism on cognitive functions. Research on the cognitive advantages to linguistic development, perception, and attentional and inhibitory control has shown that bilinguals can benefit from significant cognitive advantages over monolingual peers in various settings. Foreign language learning has gained little attention. However, some studies revealed that learning English as a foreign language to an advanced level significantly enhances all four divergent thinking abilities, i.e., fluency, elaboration, originality and flexibility. Such enhancement can be attributed to specific cognitive practices that language learning brings, and the psychological consequences of being trained under a system different from school system.

Keywords: second and foreign language learning, creativity, cognitive development

Dr Prodan Gianina Cătălina,
„Eftimie Murgu” University of Reșița, România,
g.prodan@uem.ro

DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII LA ELEVII SUPRADOTAȚI. IMPORTANȚA CENTRALĂ A FILOZOFIILOR PROFESORILOR

O multitudine de investigații internaționale, realizate atât pe eșantioane heterogene de elevi, cât și în clase de elevi supradotați, au relevant corelații puternice, pozitive între filozofiile profesorilor și rezultatele motivaționale ale elevilor. Elementul cheie pare a fi comportamentul profesorului în sala de clasă. Pornind de la o analiză a filozofiilor educaționale, în cercetarea noastră, ne propunem să identificăm credințele și atitudinile educaționale ale profesorilor din regiunea de vest a României: percepția științifică despre educație, deschiderea către postmodernism în educație, flexibilitate către subiectivitate, specific uman și dorința de a împuternici educația.

Este evidentă o discrepanță între realitatea practicii educaționale din România și idealul teoretic stipulat în programele care ar trebui să fie particularizate pentru de a veni în întâmpinarea intereselor și nevoilor copilului. Este nevoie de un angajament profund pentru a schimba această realitate; de dorință din partea întregii comunități educaționale de a colabora pentru a asigura un mediu propice dezvoltării performanței creative.

Cuvinte cheie: curriculum educațional, filozofie educațională, paradigmă.

Dr Prodan Gianina Cătălina,
„Eftimie Murgu” University of Reșița, România,
g.prodan@uem.ro

DEVELOPING CREATIVITY IN GIFTED CHILDREN: THE CENTRAL IMPORTANCE OF TEACHERS' PHILOSOPHIES

Dozens of international investigations conducted in both heterogeneous and gifted classrooms have revealed strong, positive correlations between teachers' orientations and their students' motivational outcomes. The key element seems to be the teacher behaviour in the classroom. Based on educational philosophies analysis, we have proposed, in our research to identify educational believes and attitudes of teachers from the West Region of Romania: the perception of the scientific education, openness towards postmodernism in education, flexibility towards subjectivity and towards the human specific and the will to empower education.

There is obvious a discrepancy between the reality of the Romanian educational practice and the theoretical ideal stated in the programs that should be individualized to meet a particular child's interests and needs. What is needed is a deep commitment to change and a willingness on the part of the entire educational community to band together to make the school environment conducive to the development of creative performance.

Keywords: educational curriculum, educational philosophy, paradigm,

Jelena PortnerPavićević, dipl. psiholog-prof.

I OŠ Varaždin, Varaždin, Hrvatska

portner.j@gmail.com

Mr Valerija Većei-Funda,

Visoka škola strukovnih studija za menadžment i poslovne komunikacije,

Sremski Karlovci, Srbija

valerijave58@gmail.com

Mr Dragan Janjušić

Visoka škola strukovnih studija za menadžment i poslovne komunikacije,

Sremski Karlovci, Srbija

dragan.janjusic@gmail.com

KREATIVNOST — IZMEĐU MITOVA I ISTINE

Kreativnost u nastavi je pojam koji se često ističe. Govori se o njenoj složenosti zbog nekoliko faktora. Kreativna nastava potiče sve sudionike na aktivno sudjelovanje u nastavnom procesu. Ona u sebi sadržava dva osnovna elementa: i kreativno podučavanje i podučavanje kreativnosti. U kreativnom podučavanju nastavnik koristi svoje kreativne sposobnosti kako bi ideje i informacije učinio zanimljivijim. Podučavanjem kreativnosti studenti (učenici) su potaknuti eksperimentirati, biti inovativni, istraživati te ne davati odgovore, već alate pomoću kojih se dolazi do odgovora i rješenja. Kreativna nastava treba i mora osigurati maksimalnu motivaciju učenika i studenata. Istraživanja su pokazala da djeca koja su na kreativan način uključena u nastavu mogu da usvoje između 70% i 90% školskog gradiva. Potreba za kreativnosti u nastavi proistječe iz same promjene društvenog poretka današnjice. Kako se društvo mijenja velikom brzinom, teško je predvidjeti budućnost i buduće potrebe. Sve je važniji kreativni pojedinac koji će se moći snaći i savladati zahtjeve nejasno definiranih i širokih granica. Također, traženi su i cijenjeni stručnjaci koji posjeduju funkcionalna znanja. Kreativnost se određuje i proučava sa različitih aspekata. Ono što je specifično za nju, da uz već prihvaćene definicije i određenja kreativnosti, postoje i različiti mitovi o kreativnosti. Neki od mitova, prema Thomasu su: kreativnost dolazi iz nesusjesnog, kreativnost je dar, djeca su kreativnija od odraslih, kreativnost je spontana inspiracija, mnogi kreativni radovi nisu prepoznati u svoje vrijeme, svatko je kreativan, kreativnost je isto što i originalnost i kreativnost se odnosi samo na znanost i likovnu kulturu. Mogu li nam mišljenja i stavovi studenata o kreativnosti u nastavi razjasniti neke od dilema između mitova i stvarnosti?

Ključne riječi: kreativnost, kreativna nastava, mitovi o kreativnosti.

Jelena Portner Pavićević, psychologist-teacher Elementary School Varaždin, Varaždin, Croatia

Valerija Većei-Funda MA, Management and Business Communication College Sremski Karlovci, Serbia

Dragan Janjušić MA, Management and Business Communication College, Sremski Karlovci, Serbia

CREATIVITY - BETWEEN MYTHS AND TRUTHS

Creativity in the classroom is a term that is often emphasized. It talks about its complexity due to several factors. Creative teaching encourages all participants to actively participate in the teaching process. In itself, it contains two basic elements: the

creative teaching and teaching about creativity. In creative teaching, teacher uses creative skills in order to make ideas and information more interesting. In teaching about creativity, students (or pupils) are encouraged to experiment, to be innovative, to explore not to give the answers, but to find the tools to be used in coming up with answers and solutions. Creative classes should and must provide maximum motivation of students. Studies have shown that children who are creatively involved in teaching process can acquire between 70% and 90% of the school curriculum. The need for creativity derives from changes in the social order today. As society changes rapidly, it is difficult to predict the future, and future needs. The importance of individual who will be able to manage and cope with challenges of vaguely defined and broad limits is more significant. The respected experts who possess functional knowledge will also be required.

Creativity is defined and studied from various aspects. Together with already accepted definitions of creativity, there are also different myths about creativity. According to Thomas, some of the myths are: creativity comes from unconscious, creativity is gift, children are more creative than adults, creativity is spontaneous inspiration, many creative works are not recognized in their time, everyone is creative, creativity is the same as the originality and creativity is related only to science and arts.

Can the opinions and stands of students give us the clarification about some of dilemmas between myths and truths?

Key words: creativity, creative teaching, myths about creativity.

Doc. dr Jelena Prtljaga

jpivan@sezampro.rs

Doc dr Aleksandra Gojkov Rajić

rajis@open.telekom.rs

Učiteljski fakultet, Beograd

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac

KNJIŽEVNI TEKST KAO POLAZIŠTE ZA RAZVIJANJE KREATIVNOSTI U OBLASTI UČENJA STRANOG JEZIKA

Učenje stranog jezika, a posebno njegov nastavni oblik, vezuje se, uglavnom, za oponašanje, odnosno usvajanje zadatih pravila i šema, oduzimajući mu time sav kreativni potencijal i uskraćujući ga za čitavu stvaralačku dimenziju, u kojoj se, baš za darovite učenike, otvaraju neslućene mogućnosti. Ovakvoj situaciji značajno je doprinela potreba i želja savremnog čoveka da za što kraće vreme u nekom „instant” obliku savlada strani jezik, redukujući ga time na oruđe za bilo kakvo sporazumevanje. Ovakav trend vodio je obavezno i menjanju nastave, udžbenika i programa za učenje stranog jezika, iz kojih su gotovo potpuno iščezli književni tekstovi, koji su nekada predstavljali njihov nerazdvojni deo. Učenicima, koji su daroviti za ovu oblast i koji se u klasičnoj nastavi dosađuju, trebalo bi omogućiti da svoje potencijale koriste, isprobaju i dalje razvijaju. U tom smislu se kao polazište ovakvog rada nude književni tekstovi napisani na jeziku koji se uči, koji neosporno predstavljaju najbolje primere njegove upotrebe i ukazuje se na njihov potencijal za razvoj kreativnosti. U radu se navode primeri upotrebe književnih tekstova na nemačkom i engleskom jeziku kao polazišta za razvijanje kreativnih performansi darovitih učenika.

Ključne reči: strani jezi, književni tekst, kreativne performanse.

Dr Jelena Prtljaga

Dr Aleksandra Gojkov Rajić

Teacher Training Faculty, Belgrade

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov", Vršac

LITERARY TEXT AS A STARTING POINT FOR DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN THE FIELD OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Foreign language learning, and especially foreign language teaching can generally be related to its imitation, i.e. acquisition of given rules and patterns, depriving it from its creative potential and excluding a whole dimension of creativity which, in the case of gifted students, offers great opportunities. Such a situation has mostly resulted from the need and desire of a modern man to master a foreign language as fast as possible in an "instant" form, reducing it to nothing else but means of communication. Such a trend has necessarily led to change of teaching methods, textbooks and programs for foreign language learning, while literary texts which once used to be its integral part seem to have completely vanished. Those students who are gifted for the field of language acquisition should be provided with the possibilities to use, test and further develop their potentials. In this sense the starting point of the paper are literary texts written in the foreign language as undisputedly best examples of its usage and their potential for creativity development. In this sense, the paper refers to examples of literary texts in the German and English language as grounds for development of creative performance of gifted students.

Key words: foreign language, literary text, creative performance.

Predrag Prtljaga

jpivan@hemo.net

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac

UPOTREBA RAČUNARA I INTERNETA KAO PODSTICAJ RAZVOJA KREATIVNOSTI DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Pogled u blisku ali i veoma daleku istoriju ljudskog napretka, jasno pokazuje da je obrazovanje oduvek bilo preduslov razvoja društva, shodno tome, transfer znanja je istovremeno bio način da se *poznato* primeni u kreiranju *novog*. Informatičko društvo, zasnovano pre svega na brzim promenama i kvalitetnoj upotrebi postojećih informacija sa ciljem *stvaranja novih*, zahteva radikalne izmene u načinima i postupcima, metodologiji prenošenja i sticanja znanja. Tradicionalne metode smenjuje metodologija obrazovanja, koja akcenat stavlja na važnost praktične primene stečenih i pretvaranje ovih znanja u novostvorenu, najčešće finansijsku, vrednost. Logična posledica ovih promena je zahtev da se sa primenom i osposobljavanjem za upotrebu informatičkih tehnologija otpočne već i na nivou predškolskog obrazovanja i vaspitanja.

Većina roditelja, vaspitača, pedagoga složila bi se da *deca previše vremena provode pred televizorom i računaram*. Međutim, *sedenje pred računarom*, mora prerasti u kreativnu i afirmativnu upotrebu savremenih tehnologija, kako kod kuće, tako i u vrtiću. Odgovori za kojima se traga u radu odnose se na metode i načine pomoću kojih bi roditelji i vaspitači bili u stanju da, preventivno delujući protiv neadekvante upotrebe savremenih IT uređaja, stvore uslove za korišćenje potencijala koje tehnologija nudi, s jedne, i

креативност деце, с друге стране, да би остварили позитиван утицај на свеобухватни развој појединца, али и друштва у целини.

Кључне речи: креативност, информатика, образовање, промене, васпитање.

Предраг Пртљјага

Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov”, Vrsac

USE OF COMPUTER AND THE INTERNET AS AN ENCOURAGEMENT OF PRESCHOOL CHILDREN CREATIVITY DEVELOPMENT

Look at both recent past and distant history of human progress can clearly show that education has always been a precondition of social development; as a consequence, knowledge transfer has at the same time been the way to apply *what is known* when creating something *new*. Informational society, based, before all on rapid changes and proper use of existing information in order to *create new information* demands radical changes in the way and procedures, as well as methodology of transfer and acquisition of knowledge. Traditional methods have been replaced by education methodology emphasizing practical application of acquired knowledge and transformation of knowledge into newly created, most often, financial value. Logical consequence of these changes is the demand to apply IT and train individuals to use it as early as at preschool age within preschool upbringing and education.

Most parents, kindergarten teachers and pedagogues would agree that *children spend too much time in front of a TV or a computer*. However, sitting in front of a computer, has to grow into creative and affirmative use of modern technologies both at home and in kindergarten. The paper searches for the answers referring to methods and ways according to which parents and preschool teachers would be in a position to, acting preventively against inadequate use of modern IT devices, create conditions for using the potentials technology offers, on the one hand, and creativity of children, on the other, in order to exercise positive influence on all-round development of both individuals and society as a whole.

Key words: creativity, IT, education, changes, upbringing.

Доц. др Вера Ж. Радовић

Универзитет у Београду

Учитељски факултет

vera.radovic@uf.bg.ac.rs

РЕТОРИЧКЕ ФИГУРЕ У НАСТАВИ – ИГРЕ РЕЧИ, ИГРЕ МИСЛИ

У раду су анализиране могућности примене различитих реторичких фигура у говорним активностима наставника (фундаменталних тропа – метафоре, сингоде и метонимије и других фигура речи; фигура мисли – реторичког питања, алегирије, ироније и других). Пошли смо од претпоставке да би упознавањем потенцијала појединих реторичких фигура за постизање сугестибилности, оригиналности и занимљивости у говору, наставници могли да се играју речима и мислима те да на креативан начин привуку пажњу ученика и

мотивишу их за рад на часу. У том смислу посебно значајним сматрамо фигуре мисли које омогућавају наставнику да трага, да бира, да ствара, да се игра у говорном изразу. Резултати анализе показују да реторичке фигуре имају велики потенцијал у остваривању конативне и емотивне функције језика (Р. Јакобсон, 1966). То значи да се успоставља такав однос између поруке и њеног пошиљаоца (наставног садржаја и наставника) и поруке и њеног примаоца (наставног садржаја и ученика) који резултира не само емотивном реакцијом ученика, него и покреће примаоце на извесно учешће. Тај изазов може бити упућен и децјем мишљењу. Јер, свака наведена фигура захтева од ученика откривање везе између стварног и потенцијалног значења и смисла изговореног.

Кључне речи: реторичке фигуре, говор, настава, наставник, ученик.

Vera Ž. Radović, assistant professor
University of Belgrade, Teacher Training Faculty

THE RHETORICAL FIGURES IN TEACHING – WORD GAMES, MIND GAMES

This paper analyzes the possibilities of different rhetorical figures in improving verbal activities of teachers (fundamental tropes and other figures of words; figures of thoughts). We started from the assumption that with learning about potential of certain rhetorical figures to achieve suggestibility, originality and interesting speech, teachers are able to play with words and thoughts and to creatively attract students' attention and motivate them to be active in the classroom. In this sense, we consider particularly important figures of thoughts that allow the teachers to trace, to choose, to create, to play in their speaking and communication with pupils. The results of analysis show that rhetorical figures have great potential in achieving emotional and conative functions of language (R. Jakobson, 1966). This means establishing such a relationship between the message and its sender (the teaching content and teachers) and the message and its recipients (teaching contents and students) that results not only with emotional reaction of students, but also initiates participation and different teaching activities of the students (recipients). This challenge can be addressed also to the student's thinking. Because, each specified figure requires that students discover the connection between the real and potential meaning and sense of the spoken.

Key words: rhetorical figures, speaking, teaching, teacher, student

Проф. Драган Ристевски
СОУ Гимназија „Јосип Броз Тито“ - Битола
dragan.ris.bt@hotmail.com

РАЗВОЈ НА КРЕАТИВНОСТА НА УЧЕНИЦИТЕ ВО СОУ ГИМНАЗИЈА „ЈОСИП БРОЗ ТИТО“ - БИТОЛА

Креативноста претставува клучно прашање на современиот свет во стручните и другите кругови посебно во областа на психологијата. Развојот на автентичната човечка креативност според мислење на најголемиот број на автори започнува уште од најрана возраст во училишниот амбиент. Основна цел на трудот е да се дијагностицираат состојбите во однос на различни прашања кои се

однесуваат на следните аспекти: испитување на перцепцијата на негување на креативноста, односот кон учениците со креативни способности, факторите кои ја блокираат креативноста, факторите кои ја блокираат креативноста кај учениците во средношколската возраст, факторите кои ја поттикнуват креативноста кај учениците и други аспекти. Примерокот го сочинуваат учениците од четврта година во СОУ Гимназија „Јосип Броз Тито“ во Битола. На крајот во трудот авторот ја истакнува потребата за едукација на наставниот и другиот стручен кадар за поттикнување и развој на креативноста кај учениците.

Клучни зборови: креативност, блокади, едукација

Prof. Dragan Risteovski

SOU Gymnasium "Josip Broz Tito" – Bitola

THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN STUDENTS OF “JOSIP BROZ TITO” GRAMMAR SCHOOL – BITOLA

Creativity is key issue in the contemporary world of the expert and other circles especially in the area of psychology. The development of the authentic human creativity according to many authors generally starts at the earliest age in the school setting. The basic goal of the paper is to diagnose the conditions in relation to different questions related to the next aspects: examine the perception of nurturing creativity, the reaction to the children with creative abilities, factors which block creativity of the children at secondary school age, factors which encourage creativity of the children and another aspects. The sample consists of children of the 4th grade (Josip Broz Tito in Bitola). At the end of the paper, the author expresses the need for education of teaching and other expert staff in the field of encouraging and developing creativity of children.

Key words: creativity, barriers, education.

МА Радица Ристић

Клинички центар за ментално здравље, Ниш

(волонтер)

radicca87@yahoo.com

ХИПЕРСЕНЗИТИВНОСТ КОД НАДАРЕНЕ И НЕНАДАРЕНЕ ДЕЦЕ

Предмет овог прилога јесте проучавање питања односа хиперсензитивности и даровитости у контексту учења Казимира Дабровског (Kazimierz Dabrowski), полског психијатра и психолога. Циљ истраживања је утврђивање разлике у хиперсензитивности код надарене и ненадарене деце. Рад обухвата емпиријско истраживање које је спроведено на узорку од 150 испитаника узраста измеѓу 8 и 13 година. Хиперсензитивност је мерена Упитником за процењивање хиперсензитивности (Overexcitability Questionnaire-Revised OEQ-REV; Piechowski, 2006). Добијени подаци обрађени су применом основних дескриптивних и компаративних статистичких показатеља. На основу добијених резултата можемо рећи да је општа хипотеза потврђена. Наиме, утвђено је да постоји статистички значајна разлика измеѓу надарене и ненадарене деце у погледу хиперсензитивности. Испитана је и разлика у хиперсензитивности код надарене и

ненадарене деце с обзиром на пол, године старости, уметничке склоности, да ли је неки члан породице уметник, и с обзиром на школска постигнућа. Добијене су значајне разлике у хиперсензитивности између надарене и ненадарене деце с обзиром на школска постигнућа, да ли неки члан породице уметник и има уметничке склоности, док су резултати делимично потврдили разлике у хиперсензитивности код надарене и ненадарене деце с обзиром на пол и године старости. У истраживању смо испитивали конструкте који су предмет проучавања у свету последњих деценија, а у нашем окружењу последњих година. Нека важна питања на ову тему, а за чијим смо одговорима трагали у овом истраживању, остала су и даље отворена.

Кључне речи: хиперсензитивност, надареност, даровитост, даровити ученици, креативност.

MA Radica Ristić

Clinical centre for mental health (volunteer)
Nis

COMPARING HYPERSENSITIVITY OF GIFTED AND NON-GIFTED CHILDREN

The purpose of this paper is to explore the relationship between hypersensitivity and giftedness, based on Kazimierz Dabrowski's theory, a Polish psychiatrist and psychologist. The goal of this paper is to examine differences in overexcitability between gifted and non-gifted children. The research sample included 150 children aged 8 to 13. Forms of hypersensitivity were measured using the Overexcitability Questionnaire-Revised OEQ-REV (Piechowski, 2006). The data were analyzed using the basic descriptive and comparative statistical indicators. Results indicated that there were differences between gifted and the non-gifted groups in overexcitability. This study also examines differences in overexcitability between gifted and non-gifted children with regard to gender, age, whether a member of the wider family is artist or not, school achievement and kind of art that children practice. Results indicated that there were differences between the gifted and non-gifted children with regard to average grade in school, whether a member of the wider family is artist or not and kind of art that children practice, while the results partially confirm the differences in overexcitability in gifted and non-gifted children with regard to gender and age.

Key words: overexcitability, gift, gifted children, creativity.

М.В. Силантьева

профессор кафедры философии
МГИМО-Университет (Москва, Россия)
silvari@mail.ru

ТАЛАНТ КАК СПОСОБ КОММУНИКАЦИИ

Современная философия образования нередко оказывается перед выбором между пониманием образования как «предоставления образовательных услуг массовому потребителю» и, с другой стороны, образования как «раскрытия творческого потенциала всесторонне развитой личности». Данные тренды, наметившиеся еще в

позапрошлом веке, сегодня пришли к состоянию конфронтации, поставив задачу как можно более раннего отбора тех, кто пойдет по «высокому» треку. И, соответственно, отсева «остальных», - тех, для кого раскрытие творческого потенциала нерентабельно или даже бессмысленно.

Понятно, что подобный подход продиктован именно «массовизацией» культуры новейшего времени, а вместе с ней – и такого ее сегмента, как образование. Подход, рассматривающий талант сквозь призму понятия «коммуникации», позволяет проследить динамику становления творческой личности во всей полноте поставленной задачи.

Ключевые слова. Философия культуры, философия образования, талант как способ коммуникации, личность и свобода.

Prof. Dr M.V. Silantjeva
Philosophy Department
MGIMO-University (Moscow, Russia)

TALENT AS A MEANS OF COMMUNICATION

Contemporary philosophy of education not rarely has to opt either for perception of education as “providing a mass consumer with educational services”, or, on the other hand, education as “creative promise revealing of a comprehensively developed person”. These trends, having begun to show in the penultimate century, today have come to confrontation as they set the aim to select as earlier as possible those who will follow the “high” track. This selection leads to screening of “the rest” – those to whom creative promise revealing is unprofitable or even senseless.

It is clear that such approach is dictated by nothing else but “massovization” of contemporary culture and with it by such its segment as education. The approach examining talent through the prism of the notion “communication” allows tracing the dynamics of creative person’s formation in the completeness of the set aim.

Key words: Philosophy of culture, philosophy of education, talent as a means of communication, personality and freedom.

Prof. dr Dragica Stanojlović
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
drsdragica@hemo.net

NEUROBIOLOŠKI ASPEKTI KREATIVNOSTI

Kreativnost, kao mentalni proces koji uključuje stvaranje novih ideja, pojmova i rešavanje novih zadataka, do pre petnaest godina je razmatrana u domenima psiholoških, pedagoških i socioloških istraživanja. U protekloj deceniji sa razvojem tehnologije, bioinformatike i DNK nanotehnologije, koje se bave analizom i istraživanjem bioloških podataka na nivoima genske strukture i strukture DNK, istraživanja naučnika se usmeravanju ka otkrivanju bioloških mehanizama u nastanku i razvoju mentalnih procesa. Neurobiološka istraživanja imaju cilj da dođu do odgovora na koji način i u kojim moždanim regijama nastaju određene vrste mentalnih aktivnosti. Egzaktni i

naučno validni odgovori traže se i u objašnjenju bioloških i hemijskih aktivnosti, koje se događaju u mozgu tokom kognitivnih, konativnih i emotivnih procesa. Pošto je kreativnost detektovana kao jedna od ključnih mentalnih aktivnosti, koja je bitna u konceptu savremenog obrazovnog procesa, istraživanja ove kategorije su intenzivirana, kako u oblastima društvenih tako i egzaktnih prirodnih nauka. Neurofiziološka istraživanja su u drugoj polovini 20-og veka, dala mnoge odgovore na ključna pitanja o funkcijama mozga koje determinišu ličnost čoveka, ali mnoga još čekaju na odgovore. Jedno od takvih pitanja je vezano za suštinu kreativnosti. Iako su istraživanja neuralnih funkcija i njihovih produkata u usponu, kreativni procesi, kao specifične neurobiološke determinante, među naučnicima ostavljaju mnoge dileme, koje će svakako usloviti još intenzivniji rad u ovoj oblasti.

Neurobiološke studije moždanih aktivnosti, realizovane pomoću veoma složene tehnološke opreme (fMRI, SPECT, PET, RCBF) i neuroimaging skrininga, uspele su da verifikuju kompleksna događanja tokom kreativnog procesa. Potvrđeno je da je postojeći teorijski koncept faza kroz koje prolazi kreativni proces (pripremna faza, inkubacija, iluminacija i verifikacija) u neposrednoj vezi sa funkcijama prefrontalne regije kore velikog mozga. U ovoj regiji se odvijaju procesi upamćivanja, donošenja odluka i iznalaženja rešenja, koji su temeljni postulati kreativnosti. Zbog toga je prefrontalna regija označena kao centralna zona vezana za kreativne aktivnosti.

U sferi izučavanja neurobiologije nalaze se neurotransmiteri koji su odgovorni za prenos informacija i povezivanje aktivnosti neurona. Ispitivanjem dopamina i norepinefrina, transmitera koje luče određene regije mozga (substantia nigra, limbicki system i jedra tuberoinfundibularnog dela hipotalamusa), otkriveno je da od kvaliteta i kvantiteta aktivnosti ovih supstanci zavisi proces kreativnosti. Nesporne naučne činjenice o biološkoj podlozi kreativnih sposobnosti i kreativne motivacije, usmerila su istraživanja u dva osnovna pravca. U prvoj grupi studija dominiraju one koje treba da odgovore da li je kreativnost nasledeno svojstvo moždane aktivnosti i da li je prisutno kod svih osoba koje imaju uspešnu inteligenciju. U drugoj grupi studija dominiraju one koje se baziraju na genetskim istraživanjima u kojima se navodi korelacija između prisustva gena IGT2P I "g" faktora inteligencije. U tom kontekstu pristalice genetskih teorija kreativnosti, definišu je kao vrstu darovitosti (Stenberg, prema Altaras 2000).

U ovom radu biće predstavljena neka od savremenih neurobioloških otkrića moždanih aktivnosti koje se odvijaju tokom kreativnih procesa. Upoznavanje sa ovom dimenzijom kreativnosti, predstavlja jedan od aspekata sagledavanja ove značajne teme.

Ključne reči: kreativnost, neurobiologija, moždane aktivnosti, prefrontalna regija, transmiteri.

Prof. dr Dragica Stanojlović
Preschool Teacher Training College
"Mihailo Palov" Vršac

NEUROBIOLOGICAL ASPECTS OF CREATIVITY

Creativity is a mental process, responsible for creation of new ideas, concepts and solving problems. There are many definitions in psychological, pedagogical and sociological literature.

In the past decade, with the development of technology, bioinformatics and DNA nanotechnology, scientific research are directed towards discovery of biological mechanisms in the genesis and development of mental processes. The target of neurobiological researches to find out an answer about brain regions which produce mental activity. Creativity is marked as one of the most important mental activity for the concept of contemporary education and researches of this mental category became very intensive in social and natural sciences. Neurobiological studies of brain activities, carried out by a complex technological equipments (fMRI, SPECT, PET, RCBF) and neuroimaging screenings, they managed to confirm events during the process of creativity. It is confirmed that the existing theoretical concept of phases where creative process runs (preparation phase, incubation, illumination and verification) directly related to the functions of prefrontal cortex area of brain. In this region happened processes remembering, making decision and finding solution which are fundamental postulates of creativity. Therefore, the prefrontal region is marked as the central zone attachment for creative activity. In the sphere of neurobiology research there are neurotransmitters, which are responsible for transport of information and connection neuronal activity. In examination of dopamine and norepinephrine, transmitters which secrete specific regions of brain (substantia nigra, limbic system and nuclei tuberoinfundibulare of hypothalamic), it is discovered that from quality and quantity activity of these substances depends creative process. Indisputable scientific facts about biological base of creative abilities and creative motivations, are directed research in two basicly course. The first group of studies should get answers if creativity is inherited and if it is presented in the case of all persons who have successful intelligence. In the second group of studies are those which are based on genetic research which indicated correlation between presence the gene IGF2P and "g" factor of intelligence. In this context, supporters of genetic theories of creativity define it as a form of giftedness.

In this article contemporary neurobiological discoveries of brain activities occurring during creative processes will be presented. Learning about this dimension of creativity presents one of the aspects of consideration of this important theme.

Key words: creativity, neurobiology, brain activities, prefrontal region, transmitters

Проф. др Александар Стојановић

Учитељски факултет Универзитета у Београду

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац

vsaskatedrapp@hemo.net

ХЕУРИСТИЧКЕ ДИДАКТИЧКЕ СТРАТЕГИЈЕ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА КРЕАТИВНОСТИ БУДУЋИХ УЧИТЕЉА И ВАСПИТАЧА

Аргументује се потреба да се у високошколској настави на учитељским факултетима и високим школама за образовање васпитача, током припремања учитеља и васпитача за свој будући позив, примењују хеуристичке дидактичке стратегије. Засноване на еманципаторној дидактици, хеуристичке стратегије доприносе развоју метакогнитивних способности, дивергентног и критичког мишљења, креативности, истраживачког стила размишљања, рефлексивних компетенција студената и других особина значајних за ове професије. То подразумева да се на наведеним високошколским институцијама у већој мери

примењују хеуристичке дидактичке инструкције у раду са студентима, као што су: формулисање проблема и хипотеза, давање идеја за проверу хипотеза, издвајање битних информација и идеја, употреба идеја на нов начин, откривање последица, анализа, генерализација, компарација сличности и разлика, откривање заједничких веза итд. Пожељан исход је оспособљавање учитеља и васпитача који својим креативним способностима могу да утичу на развијање стваралачких потенцијала предшколске деце и ученика.

Кључне речи: креативност, хеуристичке дидактичке стратегије, еманципаторна дидактика, образовање учитеља и васпитача, стваралачки потенцијали.

PhD Aleksandar Stojanovic

Teacher Training Faculty University of Belgrade

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov" Vrsac

HEURISTIC DIDACTIC STRATEGIES IN THE FUNCTION OF DEVELOPING CREATIVITY IN FUTURE TEACHERS AND PRESCHOOL TEACHERS

The need is argued for higher education teaching in the Preschool Teacher Training Colleges and Teacher Training Universities to address the need for implementation of didactic strategies during the preparation of teachers for their future calling. Based on the emancipated didactics, heuristic strategies contribute to the development of metacognitive skills, divergent and critical thinking, creativity, research style of thinking, reflexive competencies of students and other characteristics important for these professions. This implies that in the aforementioned educational institutions heuristic didactic instruction should be more implemented in the work with students, such as: the formulation of problems and hypothesis, giving ideas for the testing of hypothesis, giving important information and ideas, the competency of similarities and differences, discovering the common connections etc. The desired outcome is enabling the teachers to effect the development of creative potentials of preschool children and pupils with their creative abilities.

Key words: creativity, heuristic didactic strategies, emancipated didactics, education of preschool teachers and elementary school teachers, creativity potential.

Проф. др Љубивоје Стојановић

Висока школа струковних студија за васпитаче

„Михаило Палов” –Вршац

agarije2013@gmail.com

ДАРОВИТИ КАО КРЕАТОРИ КУЛТУРЕ НАДМЕТАЊА

Осмишљена култура надметања представља добар пут превазилажења нестваралачког ривалства које обесмишљава међуљудске односе од најранијег детињства. Омогућава креативну стваралачку прогресију кроз све стваралачке токове, што битно доприноси препознавању даровитости сваког појединца. То даље подстиче развијање и конкретизацију добрих могућности (даровитости), тако да надметање у различитим областима постаје тражење и постизање добрих резултата. На тај начин се афирмишу сви стваралачки потенцијали и остварују позитивни ефекти заједничког бољитка. То онемогућава негативне релације које

подстиче ривалство неостварене, непрепознате и онемогућене даровитости. Због тога је примарни задатак подстицање стваралачке одговорности даровитих, као и осталих саучесника у процесу стварања заједничког бољитка. Даровити у свему овоме треба да буду истрајни, како би били прихваћени, што претпоставља њихову спремност да буду стварни креатори културе надметања. То значи разумевање да стваралачки процес траје непрестано и захтева стално препознавање и афирмацију нових даровитих ствараоца. Оног тренутка кад неко помисли да је баш он у свему „дао последњу реч“, он одустаје од културе надметања, постаје жртва сопствене неостваривости. Сам све своје резултате на тај начин обесмишљава. Због тога је важно подстицати даровите да у свему буду слободни од саможивости и опредељени за културу надметања, знајући да на тај начин доприносе стварању свеопштег бољитка који би требало да буде заједнички циљ свих стваралаца, посебно даровитих.

Кључне речи: даровитост, креативност, култура надметања, ривалство, бољитак.

Prof Dr Ljubivoje Stojanović

Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov” Vrsac

GIFTED AS THE CREATORS OF COMPETITIVE CULTURE

Designed competitive culture represents a good way to overcome uncreative rivalry which undermines good relations among people since their childhood. It allows for creative progress into act through every creative aspects, which contributes recognition of giftedness which every individual has. Further, it encourages development and concretization of good possibilities (giftedness/talents), so that competition in different aspects becomes common pursuit and achieving good results. In that way, all creative potentials are affirmed and positive effects of joint prosperity are achieved. That makes impossible for the negative relationships to encourage rivalry of unrealized, unrecognized and disabled giftedness. Because of that, the primary task is incitement of creative responsibility of the gifted as well as other accomplices in the process of creating common wellbeing. In order to be accepted, gifted ones in this process need to be persistent, which presupposes their ability to be the real creators of competitive culture. It means understanding that the creative process is continuous and requires constant identification and affirmation of gifted creators. Once someone thinks that he gave “the last word” in everything, he is giving up of the competitive culture, becomes a victim of his own impossibility. In that way he is making his own results pointless. Because of that it is important to encourage gifted ones to be free of selfishness and committed to a competitive culture, knowing that in that way they contribute to the creation of the common wellbeing, which should be the common goal of all creators, especially the gifted ones.

Keywords: giftedness, creativity, competitive culture, rivalry, wellbeing.

Mr Tomislav Suhecki

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”, Vršac
svskatedram@hemo.net

KREATIVNI PROIZVOD DAROVITIH I DRUŠTVENI KONTEKST

Plodovi darovitosti se dele, a ne naplaćuju.

Tesla

Pitanja darovitih razmatraju i čestiti ljudi, ali i oni koje hvata panika od samog saznanja nepredvidljivosti stvaralaštva koje ugrožavaju njihove privilegije.

Stvaralaštvo se opire kontroli, dresuri, rutini već po meri nekog čudesnog prirodnog konteksta; to je svest da je stvaralaštvo onaj spasonosni demokratski faktor koji raskida lance svake dikature i ambicija kontrole ljudi.

Učestvujemo u globalnim naporima da se razume i ovlada stvaralaštvom i njegovim plodovima kao robama, a ne kao sredstvom opšteg blagostanja.

Briga o darovitim nastaje i zbog apetita i ambicija, ali i straha da u danas elektronski okovanom svetu vlada još uvek jaka sila raspršenog, neukrotivog stvaralaštva.

Umetnici su primeri najveće prakse demokratije. Svoje stvaralaštvo dele ne kao iskustvo već i kao mentalni alat. Dok se u svetu papreno naplaćuju kompjuterski programi umetnička iskustva ostaju besplatna ponuda ljudskog mentalnog reprogramiranja.

Možda danas i nema klasične umetnosti koja se obraća stvaralačkoj intuiciji već one koja ima zabavu, fascinaciju i dosadu.

Cilj je postignut. Zamislimo svet u kome je svaki pojedinac stvaralac, u kome nema monopola na pamet i proizvode te pameti. Svet pokreće ljudska nejednakost, a jednaki smo samo u opštoj usamljenosti poetskog i stvaralačkog bića našeg duha koga ima sve manje što ima više konformističkog izobilja.

Društvo pristaje na jednakost još samo u zabavištima gde deca otkrivaju umetnička iskustva, potisnutu odbačenu duhovnost.

Ovaj rad postavlja pitanja zašto stvaralaštva nema u onoj meri koliko to omogućava opšte iskustvo umetnosti, da li se to proizvodi ili dešava?

Da li je čovek „čudovišno lenjo biće koga na aktivnost nagone samo velike muke”, kako uzvikuje Jung, ili je i ova opaska čoveka iz visokog dvorca darovitih skretanje problema na perfidnu konstataciju kako se rađamo nejednaki u svetu gde su mesta jednakih već zauzeta.

Ključne reči: stvaralaštvo, roba, umetnost, demokratsnost, nejednakost.

Tomislav Suhecki

Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov” Vrsac

THE CREATIVE PRODUCT OF THE GIFTED AND THE SOCIAL CONTEXT

“The fruits of the gifted are shared, not charged” – Tesla.

Honest people research the question of the talented, but also people who panic because of the unpredictability of the creativity which threatens their privileges.

Creative work defies control, training and routine it follows a mysterious natural context, it is the awareness that creative work is the democratic factor of salvation which breaks the chains of any dictatorship and any ambition for control of people.

We participate in the global efforts to understand and take control of creative work and its fruits as goods, and not as a means to general wellbeing.

Concern for the talented stems from appetite and ambition, but also fears that in today's electronically dependant world a strong force of scattered and intractable creativity still rules.

Artists are the example of the biggest democratic practice. They share their work not as experience but as a mental tool. While computer programs are extortionately expensive artistic experience remains a free offer of the human mental reprogramming.

Maybe today the classical art which refers to the creative intuition does not exist, but one which has entertainment, fascination and boredom.

The goal has been reached. Imagine a world where every individual is a creator, in which there is no monopoly on intelligence and the products of that intelligence. Human inequality makes the world go round; we are equal only in our loneliness of the poetical and creative being, our spirit which is on the decline as long as conformity is on the rise.

Society still accepts equality only in the kindergarten where children discover artistic experiences, the repressed discarded spirituality.

This paper poses the question why creative work doesn't exist in the quantity which is enabled by the general artistic experience, is produced or is it just happening?

Is a human "a monstrous lazy being which can only be coerced to action by great agony", as Jung states, or is this a comment of a man from the high castle of the gifted turning the problem to Perfidy's conclusion that we are born unequal in a world where the places of the equal have already been taken.

Key words: creative work, goods, art, democracy, inequality.

Проф. Митко Тошев

СОУ Јане Сандански-Струмица-Македонија

tosevmitko@yahoo.com

КАРАКТЕРИСТИКИ НА КРЕАТИВЕН ПРОЦЕС НА НАСТАНУВАЊЕ НА ЛИКОВНО УМЕТНИЧКОТО ДЕЛО

Уметноста претставува специфична човечка активност или продукт на неговата активност кој претставува субјективна, репродуктивна или оригинална креација која пренесува содржина, идеја, емоции или друга симболичка порака. Настанувањето на ликовното уметничко дело претставува вистинска енигма за самите автори како и за сите кои доаѓаат до визуелен или друг контакт. Целта на трудот е да се операционализираат фазите на креативниот процес која настануваат во создавањето на уметничкото дело во областа на ликовната уметност. Посебен акцент во трудот се става на атрибутите кои се карактеристики за ликовното уметничко дело, како и на потенцијалните емоционалните реакции кои се јавуваат при негово визуелно восприемање и доживување. На крајот во другот авторот прави сопствена автентична проекција на неговиот креативен тек во создавање на ликовно-уметничко дело кое може да биде пример за голем број на автори или заинтересирани во областа на ликовната уметност.

Клучни зборови: креативност, уметничко дело, ликовни атрибути

Prof. Mitko Tosev

SLS Jane Sandanski-Strumica, Macedonia

THE CHARACTERISTICS OF THE CREATIVE PROCESS WHICH INFLUENCE THE CREATION OF VISUAL ART

The art is specific human ability or product of man's activity which is subjective, reproductive or original creation which transferred content,idea,emotions or another symbolic message.Occurrence of the art master-piece is real enigma for authors like for all that come up with visual or another contact.The goal of this labor is to operationalize the stages of creative process which occurs in creation of the master-piece in the area of the art. Special accent in the labor is placed in attributes which are characteristics for the art master-piece,like in the potential emotional reactions which occur in their visual perception and experience. At the end in this labor the author makes own authentic projection of his creative stream in creating the master-piece which can be example for big number of authors or interested in the area of the art.

Key words: creativity, master-piece, art attributes.

МА Даница Веселинов

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
danica.veselinov30@gmail.com

МА Снежана Пртљага

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
prtljaga.snezana@gmail.com

МА Александар Игњатовић

Учитељски факултет, Ужице
aleksandar.n.ignjatovic@gmail.com

ПРОЈЕКТ МЕТОДА КАО ЧИНИЛАЦ ПОДСТИЦАЊА КРЕАТИВНОСТИ КОД ДАРОВИТЕ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ И МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Савремена дидактичка теорија наглашава дидактичке и методичке стратегије учења и поучавања оријентисане ка активној партиципацији учесника у васпитно-образовном и наставном процесу, истраживачком и интегративном приступу који знатно утичу на подстицање креативности код даровите деце. Пројект метода, као иманентни део интегративног учења, подстиче развој не само знања и вештина, већ и емоционалне, моралне и естетске сензибилности код деце. Приликом рада на пројекту уважава се начело холизма, те сукцесивно прожимање интегрисаних садржаја, без строге предметне атомизованости и испарцелисаности. Настала под дјуијевским окриљем прагматизма, пројект метода је и данас неизоставни конституент истраживачког и искуственог учења. У раду на пројекту акценат је на сарадничком тимском раду деце и васпитача/наставника, подстицању самоорганизованог учења, олуји идеја, унапређивању организацијских и комуникацијских способности даровите деце (ученика). Пројектне активности акцентују конструктивно решавање проблемских ситуација, декомпозицију проблема са елементима хеуристичког делања, чиме је могуће 'провоцирати' креативност код даровитих. Дидактичко-методички инструментаријум у

пројектним активностима подразумева дисперзивну апликацију радионичарског кооперативног рада, интерактивних стратегија које подстичу креативне еристичке разговоре, методе и дидактичка средства помоћу којих се деци омогућава да стичу вештине користећи различите врсте интелигенције и разне симболичке системе.

У раду смо представили могућности примене пројект методе у активностима с даровитом децом предшколског и млађег школског узраста и указали на неке од њених предности у односу на традиционализам у васпитно-образовном и наставном раду из угла подстицања креативности.

Кључне речи: пројект метода, креативност, интегративни приступ, истраживачко учење.

МА Даница Веселинов

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov" Vrsac

МА Снежана Пртљага

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov" Vrsac

МА Александар Игњатовић

Teacher Training Faculty, Ужице

PROJECT METHOD AS A MEANS OF ENCOURAGING CREATIVITY IN GIFTED CHILDREN AT PRESCHOOL AND YOUNGER SCHOOL AGE

Contemporary didactic theory highlights didactic and methodological strategies of teaching and educating oriented towards the active participation of the participants in the educational process, research and integration approach which greatly influence the encouragement of creativity in children. The method project, as an immanent part of integrated learning, encourages the development not only of knowledge and skills but also of emotional, moral and aesthetic sensibility in children. During the work on the project the holistic principle was followed and the successive permeation of integrated content, without strict subject atomization and segregation. The method project was founded under the wing of Dewey's pragmatics and is still an essential constituent of research and empirical research. In the project the accent is on the collaborative team work of children and teachers, the encouragement of self-organized learning, the storm of ideas, the encouragement of organizational and communicational abilities of gifted children (pupils). The project activities are focused on constructive solving of problem situations, the democratization of problems with elements of heuristic action, which enables us to invoke creativity in the gifted. The didactic and methodological instrumentation in the project activities implies the dispersive application of collaborative work in workshops, interactive strategies which encourage dialectic talks, methods and didactic tools with which enable children to gain skills in the usage of different types of intelligence and different symbolic systems.

In this paper we have presented the possibilities of implementing this method project in the activities with gifted preschool children and younger. We have also stated some of its advantages compared to the traditional educational work from the standpoint of encouraging creativity.

Key words: method project, creativity, the integrated approach, research learning

М-р. Жанета Здравковска
ОУ „Елпида Караманди“ – Битола, Р.Македонија
zaneta.zdravkovska@gmail.com

КРЕАТИВНИТЕ ТЕХНИКИ ВО ФУНКЦИЈА НА РАЗВИВАЊЕ КРЕАТИВНА АТМОСФЕРА ВО ОСНОВНОТО УЧИЛИШТЕ

Приоритет на секое училиште би требало да биде да ги научи учениците како да учат. За да бидат од поголема корист училиштата на прво место треба да го стават развојот на креативноста на своите ученици со што ќе станат поинтересни и попривлечни за нив, наместо да се репродуцира напамет научениот материјал и да се учи за оценка. Меѓу другото, важно е на учениците да им се објасни дека треба да го изградуваат сопственото ЈАС, односно да градат позитивна слика за себе, да имаат сопствени ставови и да го развиваат дивергентното мислење кое ќе им овозможи развој и продукција на креативни идеи.

Добро би било наставниците, како главни носители на воспитно – образовната работа да размислат околу тоа како работата и животот во училиштето да станат што покреативни отколку што се сега, односно во колкава мера креативното мислење и однесување можат да се поттикнуваат и развиваат во училиштето, и дали со примена на некои методи и техники ќе придонесат за создавање на креативна атмосфера во училиницата.

Секако тоа би се остварило доколку се заинтересираат за примена на најразлични креативни техники во согласност со возраста на учениците.

Клучни зборови: креативност, основно училиште, креативни техники.

MA Zaneta Zdravkovska
ОУ „Elpida Karamandi“ – Bitola, R.Macedonia

CREATIVE TECHNIQUES IN ORDER TO DEVELOP CREATIVE ATMOSPHERE IN ELEMENTARY SCHOOL

The priority of each school should be to teach students how to learn. To be of greater benefit schools first need to put the development of the creativity of their students making them more interesting and attractive for them, rather than to reproduce material learned by rote and learning assessment. Among other things, it is the students to explain the need to build up the self, and to build a positive image of themselves, to have their own opinions and to develop divergent thinking which will enable the development and production of creative ideas.

It would be good for teachers as the main carriers of educational process to think about how work and school life to become more creative than they are now, or how much creative thinking and behavior can be encouraged and developed in school, and whether the application of some methods and techniques will contribute to creating a creative atmosphere in the classroom.

Certainly it would have come if interested in applying various creative techniques in accordance with the age of the students.

Keywords: creativity, elementary school, creative techniques.

Др Брандуша Жујка

Др Илеана Магда

Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”, Вршац
zujkab@yahoo.com

САВРЕМЕНА ПРОЗА НА РУМУНСКОМ ЈЕЗИКУ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА КРЕАТИВНОСТИ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Сви знамо да свако предшколско дете има бујну машту, да су за овај узраст ограничења унутрашњег реда веома ниска, дакле, предшколски период може бити оптимални период за почетак подстицања и формирања стваралачке личности.

У раду анализирамо неколико прозних дела за децу, писаних на румунском језику у Војводини, за које, сматрамо, да утичу на развој креативности деце предшколског узраста. За остваривање циља рада, били су идентификовани и анализарани следећи аспекти: феномен игре, стварност, фантазија и језичке особине, присутне у прозним делима Ане Никулине Урсулеску и Маријане Стратулат.

Кључне речи и синтагме: креативност, предшколски узраст, проза за децу, румунска књижевност у Војводини.

Dr Brandusa Zujka

Dr Ilena Magda

Preschool Teacher Training College “Mihailo Palov” Vrsac

CONTEMPORARY PROSE IN THE ROMANIAN LANGUAGE IN THE FUNCTION OF DEVELOPING CREATIVITY IN THE GIFTED PRESCHOOL CHILDREN

We all know that a preschool child has a vivid imagination, that at this age the borders of internal order are very low, and therefore the preschool period can be the optimal period for the start encouraging and forming of a creative personality.

In this paper we analyzed a few prose texts for children, written in the Romanian language in Vojvodina, which, we consider, influence the development of creativity in preschool children. In order to reach the goal of the paper, the following aspects were identified and analyzed: phenomenon of play, reality, fantasy and linguistic characteristics. They are present in the famous prose writing of Ana Nikulin Ursulesku and Marijana Stratulat.

Key words: creativity, preschool age, prose for children, Romanian literature in Vojvodina.

dr Nataša Sturza Milić

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače »Mihailo Palov« Vršac

MOTORIČKA IGRA KAO POKRETAČ KREATIVNOG PONAŠANJA DECE

Igra podrazumeva »vitalne sastojke« za razvoj potencijala pojedinca i grupa kojima pripadaju, u društvu koje zahteva (očekuje) inicijativu, fleksibilnost, fluidnost, kapacitet za inovacije. Igra u velikoj meri zaokuplja svakodnevni život dece i smatra se veoma zaslužnom za opšti razvoj i stvaralačko ponašanje deteta. Argument za prethodno navedenu konstataciju pronalazimo u tome što su igra i stvaralaštvo, pored svih razlika, slični procesi, tako da se podsticanjem igre, u izvesnom smislu, podstiče i stvaralaštvo. Centar interesovanja ovog rada su povezani koncepti motoričke igre i kreativnosti. Analizom, pažljivim izborom i primenom motoričkih igara koje imaju obeležja kreativnog procesa kao što su divergentnost, ekspresivnost, samosvrhovitost i dr. možemo uticati na razvoj kreativnog potencijala dece.

Ključne reči: motorička igra, kreativnost

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

159.928-053.5 (048.4)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Даровитост и креативност – развојна перспектива креативне перформансе (2014 ; Вршац)

Zbornik rezimea sa Međunarodnog naučnog skupa
„Darovitost i kreativnost – razvojna perspektiva kreativne performanse“, Vršac, 06.06.2014. / [uredile: Grozdanka Gojkov, Snežana Prtljaga], - Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“, 2014 (Bela Crkva: Birokup). - 97 str. ; 29 cm. - (Biblioteka Zbornik rezimea / Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“, Vršac ; 20)

„Jubilarni 20. okrugli sto“ --> nasl. str. – Tekst na više jezika. - Tiraž 100. – Str 8 – 13: Uvodne napomene / Grozdanka Gojkov.

ISBN 978-86-7372-197-2

a) Даровита деца – Зборници – Резимеи
COBISS.SR-ID 286162439